

Bezdomovectví jako fenomén současné společnosti v regionálních podmínkách města Brna

Bc. Hana Ledvinová

Diplomová práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Hana Ledvinová**
Osobní číslo: **H140278**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Bezdomovectví jako fenomén současné společnosti
v regionálních podmínkách města Brna**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti bezdomovectví, kompetencí sociálního pedagoga a terénní práce.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace smíšeného výzkumu formou dotazníkového šetření a interview.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKOŠOVÁ, Z. a kol. Teórie sociálnej pedagogiky: edukačné, sociálne a komunikačné aspekty. Bratislava: Slovenská pedagogická spoločnosť Slovenskej akadémie vied, 2011. ISBN 978-80-970675-0-2.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MATOUŠEK, Oldřich. Základy sociální práce. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. Bezdomovectví. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK. Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2209-5.

Vedoucí diplomové práce: **doc. PhDr. Lenka Haburajová Ilavská, Ph.D.**

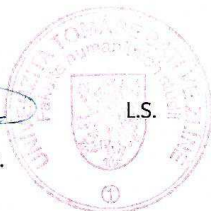
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **22. listopadu 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2017**

Ve Zlíně dne 22. listopadu 2016

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 23. 2. 2017

.....
Jan Hlavá

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odprá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá problematikou osob bez přístřeší a jejím řešením. Teoretická část se v úvodu zabývá vymezením základních pojmů, vztahem sociální pedagogiky k tématu práce, legislativou a typologií bezdomovectví. Další část nabízí pohled na příčiny vzniku tohoto fenoménu a možný cesty řešení prostřednictvím sociální pomoci ve městě Brně.

Empirická část se metodologicky opírá o kvantitativní výzkum prováděný dotazníkovým šetřením v organizaci zabývající se pomoci lidem bez domova. Kvantitativní výzkum je zaměřen na zjištění, zda má druh sociální služby vliv na problémy při řešení nepříznivé sociální situace. Cílem práce je přínos nových poznatků, které mohou pomoci při resocializaci mužů a žen bez domova. Výzkumnou část uzavírají navrhovaná doporučení, která by mohla přispět ke zlepšení podmínek resocializace uživatelů sociální služby Noclehárna a Krizová pomoc.

Klíčová slova: bydlení, domov, bezdomovec, bezdomovectví, příčiny bezdomovectví, resocializace, sociální práce, sociální služby, sociální vyloučení.

ABSTRACT

Master's thesis deals with the issue of homeless people and its solution. Within the theoretical part, the introduction describes the basic terms, the relationship between social pedagogy and the theme of the thesis, legislation a typology of homelessness. The next part offers a view on the causes of emergence this phenomenon and possible ways of solving this issue through social help in the city of Brno.

The empirical part is methodologically supported by quantitative research inquiry executed through questionnaire survey within an organization focused on help for homeless people. Quantitative research is focused on the question if a type of social service influences problems, which arise upon solving an adverse social situation. The goal of the thesis is the acquisition of new findings, which could aid during resocialization of homeless men and women. The research part closes with suggested recommendations, which could help in amelioration of the conditions of resocialization of users of social service Hostel and Critical Assistance.

Keywords: housing, home, homeless person, homelessness, causes of homelessness, resocialization, social work, social services, social exclusion

MOTTO:

„Včerejšek už byl a zítřek teprve bude. Dnešek je všechno co máme. Pusťme se do toho.“

sv. Matka Tereza

Poděkování

Tímto chci poděkovat vedoucí práce doc. PhDr. Lence Haburajové Ilavské, PhD. za cenné rady, odborné konzultace a užitečnou metodickou pomoc při tvorbě diplomové práce.

Děkuji své nejbližší rodině za trpělivost, pomoc a morální podporu, kterou mi poskytovali v průběhu mého studia.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA	13
1.1 ZÁKLADNÍ POJMY POUŽITÉ V PRÁCI	13
1.2 VZTAH SOCIÁLNÍ PEDAGOGIKY K TÉMATU BEZDOMOVECTVÍ	16
1.3 LEGISLATIVA.....	20
1.4 TYPOLOGIE BEZDOMOVECTVÍ.....	24
1.4.1 Tradiční typologie	24
1.4.2 Typologie FEANTSA	26
1.4.3 Typologie ETHOS	26
2 CESTY, KTERÉ MOHOU VÉST K BEZDOMOVECTVÍ.....	28
2.1 RODINA A PROSTŘEDÍ	28
2.2 POSTOJE	30
2.3 VRSTEVNICKÉ SKUPINY	32
2.4 ZDRAVÍ	33
2.5 BYTOVÁ POLITIKA.....	35
2.6 (NE)ZAMĚSTNANOST A DLUHY	40
2.7 TRESTNÁ ČINNOST.....	42
3 POMOC LIDEM BEZ DOMOVA V RESOCIALIZACI.....	44
3.1 SOCIÁLNÍ SLUŽBY A KOMUNITNÍ PLÁNOVÁNÍ JAKO NÁSTROJ PŘI ŘEŠENÍ BEZDOMOVECTVÍ.....	44
3.2 POMOC LIDEM BEZ DOMOVA VE MĚSTĚ BRNĚ.....	46
3.2.1 Oddělení sociálních kurátorů Odboru sociální péče Magistrátu města Brna	50
3.2.2 Krizová pomoc	52
3.2.3 Terénní práce (street work)	53
3.2.4 Denní nízkoprahová centra	54
3.2.5 Noclehárny	54
3.2.6 Azylové bydlení, startovací byty, sociální bydlení	54
3.2.7 Sociální poradenství.	58
3.2.8 Potravinová banka	58
3.2.9 Zaměstnání	59
3.2.10 Pomoc dobrovolníků a občanských aktivit	60

3.2.11	Informovanost veřejnosti	60
II	PRAKTICKÁ ČÁST	62
4	METODOLOGIE VÝZKUMU.....	63
4.1	CÍL VÝZKUMU	63
4.2	VÝZKUMNÉ OTÁZKY, STANOVENÍ HYPOTÉZ	63
4.3	OPERAČNÍ DEFINICE PROMĚNNÝCH	64
4.4	POPIS A METODY VÝBĚRU VÝZKUMNÉHO SOUBORU	65
4.5	METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ.....	65
4.6	PŘEDVÝZKUM	66
4.7	METODY ZPRACOVÁNÍ DAT	67
5	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A INTERPRETACE DAT	68
5.1	POPIS PRŮBĚHU SBĚRU DAT	68
5.2	VYHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH OTÁZEK DOTAZNÍKU	69
5.2.1	Charakteristika respondentů.....	69
5.2.2	Finanční gramotnost.....	77
5.2.3	Dostatek pracovních příležitostí.....	81
5.2.4	Postoj k užívání alkoholu	84
5.2.5	Postoj k sociálnímu bydlení Housing first	86
5.3	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUSE.....	89
5.4	NAVRHOVANÁ DOPORUČENÍ PRO PRAXI	96
	ZÁVĚR	100
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	103
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	115
	SEZNAM GRAFŮ	116
	SEZNAM TABULEK.....	117
	SEZNAM PŘÍLOH.....	118

ÚVOD

Za téma diplomové práce si její autorka zvolila „Bezdomovectví jako fenomén současné společnosti v regionálních podmínkách města Brna“. Nejvýznamnější motivací k výběru tématu diplomové práce bylo pracovní zaměření autorky. Pracuje v Městském středisku krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní Centra sociálních služeb, p. o. v Brně na pozici sociální pracovníce. Jejím hlavním posláním je pomáhat lidem, kteří se ocitli bez domova, a to jak mužům, tak ženám. Nejdůležitější pomoc spatřuje v přímé a cílené sociální práci s lidmi, kteří se ocitli v této obtížné sociální situaci.

Fenomén bezdomovectví vyvstal do podvědomí veřejnosti po revolučních událostech v listopadu 1989, kdy došlo k privatizaci podniků a jejich ubytoven, propouštění pracujících a lidí z vězení po prezidentské amnestii. V současné době je problematika spojena s tématem předražených ubytoven, dluhy a nízkými příjmy. Člověk, který nemá dostatek finančních prostředků na uhrazení bydlení, se zadlužuje. Pomalu roztáčí dluhovou spirálu, kterou nedokáže zastavit, přichází o střechu nad hlavou a stává se bezdomovcem. Příčinou života na ulici není jen ztráta bytu, ale i závislost, zdravotní problémy, stáří a kriminalita.

Není nic překvapujícího potkat tyto osoby v nedůstojných podmínkách na nádraží, spící v parku na lavičce nebo pod mostem, přehrabující odpadkové koše a posedávající v teple nákupního centra. Živobytí si nejčastěji tito lidé opatřují žebráním a krádežemi. Jejich život je mnohokrát spojen s konzumací levného alkoholu a drog. Často zapáchají, neboť nedodržují dostatečnou hygienu. Nepříjemný pohled i zápach řeší většina osob co nejrychlejším únikem z jejich společnosti.

Hluboký propad na společenském žebříčku může potkat každého bez rozdílu vzdělání, věku a bohatství. Důležité je co nejdříve takové osobě podat pomocnou ruku. Takovým zachytným bodem může být Krizová pomoc nebo noclehárna, které poskytují bezpečné a teplé místo na přečkání noci, základní sociální poradenství a služby uspokojující základní potřeby člověka (hygiena, strava, zdravotní pomoc). Tyto služby představují jakýsi odrazový můstek, neboť i ode dna se lze odrazit.

Obsahem teoretické části je definování pojmů bezdomovec, bezdomovectví, domov, bydlení a chudoba. Je zde rozebrán vztah tématu diplomové práce k sociální pedagogice, popsána legislativa a typologie bezdomovectví. V kapitole zabývající se příčin bezdomovectví a bariérami návratu do běžné společnosti je velká část věnována rodině, která je zdrojem prvotních vzorů chování a postojů, které mohou přispívat k prožívání života způ-

sobem vedoucím jedince na okraj společnosti. Další podstatná část příčin a bariér je věnována absenci stálého bydlení a životu v nepřiměřených bytových podmínkách, např. ubytoven, jejichž problémové prostředí a špatná kvalita mnohdy přispívají k faktu, že nejen děti, ale i dospělí berou tuto skutečnost jako neměnnou životní realitu, která může také přispívat k prožívání života způsobem vedoucím jedince na okraj společnosti. Jsou zde rozebrány možnosti pomoci prostřednictvím prostupného modelu bydlení „Housing ready“, „Housing first“ pro jednotlivce s duální a vícečetnou diagnózou a „Rapid Re-Housing“ pro rodiny s dětmi. Zmíněné modely jsou považovány za nejefektivnější prostředek ukončování bezdomovectví. Závěrečná část teoretické práce pojednává o pomoci ve městě Brně od komunitního plánování až po konkrétní způsoby pomoci. Kromě dlouhodobé a již zavedené pomoci sociálních služeb v oblasti uspokojování základních potřeb, prostupného bydlení či poradenství je zde pojednáno o zcela nových projektech, např. o pilotních projektech „Rapid Re-Housing“ pro rodiny s dětmi, „Housing first“, o sdíleném bydlení pro seniory, o poskytnutí stravy z provozoven veřejného stravování zdarma a dalších projektech, které poskytují pomoc nejen osobám bez domova, ale i jejich čtyřnohým kamarádům.

V empirické části jsou popsány výzkumné cíle, výběr respondentů a prostředí výzkumu. Informuje o použitém výzkumném nástroji, sběru dat, zpracování a analýze. Z metodologického hlediska je využito kvantitativního výzkumu. Výzkumným nástrojem je dotazníkové šetření, které mapuje příčiny bezdomovectví a možné bariéry při návratu do běžné společnosti osob užívajících sociální službu Noclehárna a Krizová pomoc v Městském středisku krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní. Závěrem budou navržena praktická doporučení, která by měla přispět v sociální práci ke zmírnění těchto bariér.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1.1 Základní pojmy použité v práci

Bezdomovec, bezdomovectví

Slovo „bezdomovec“ bylo ve společnosti vždy používáno pro označení člověka, který byl ztělesněním chudoby a bídy v naší společnosti a „bezdomovectví“ jako extrémní podoba tohoto jevu (Schwarzová in Matoušek a kol., 2010, s. 315).

I v současnosti se můžeme v literatuře setkat s jistou opatrností ke správnému definování situace, projevuje se zejména popisem vnější situace a okolností.

Lidé na okraji společnosti, jejichž společným jmenovatelem je ztráta domova a život na ulici, jsou společností označováni jako „bezdomovci“. Takové označení člověka může v sobě ukrývat pejorativní význam. Proto o nich můžeme hovořit jako o „osobách bez domova“ nebo o „osobách bez přístřeší“. V profesní oblasti je slovo bezdomovec stručné a výstižné. Naopak veřejnost je srovnává s lidmi, kteří nepracují, jsou opilí, žijí na nádraží a mají problémy se zákonem (Matoušek a kol., 2010, s. 315).

Bezdomovci nejsou jen osoby bez stálého bydlení, bez zaměstnání, odříznuti od zdrojů obživy, ale i osoby žijící v nedůstojných podmínkách, sociálních zařízeních, jsou to též osoby, jimž hrozí ztráta bydlení. Stav bezdomovectví je většinou následek alkoholismu, nezaměstnanosti, nemoci, duševní poruchy, nezvládnutím přechodu z ústavu do běžného života případně konflikt mezi manželi. Zdravotní péče je pro ně těžko dostupná, mnozí nemají osobní doklady a zaměstnavatelé je mohou snáze využívat (Matoušek, 2003b s. 34).

Bezdromovce můžeme definovat také jako „osobou bez trvalého bydliště nebo osobou bez přístřeší, která sice oficiálně trvalý pobyt má, ale z nějakého důvodu jej nechce nebo nemůže užívat. Takový člověk obvykle nemá ani zaměstnání a rodinu, resp. jeho vztahy s příbuznými jsou natolik narušené, že zcela ztratily svou funkci. Nemá téměř žádné vazby ke společnosti, zůstává izolován na jejím okraji“ (Vágnerová, 2002, s. 411).

Bezdomovci nejsou jen muži. Setkáváme se i s bezdomovectvím matek s dětmi, samotných žen a dětí a v poslední době dochází k nárůstu bezdomovectví celých rodin (Bayer, 2006, s. 4.).

V českém právním řádu není pojem „bezdomovec“ zakotven. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách hovoří o „osobách bez přístřeší“, nebo o „osobách v nepříznivé ži-

votní situaci“, která je spojená se ztrátou bydlení. Sociální oblast jim připisuje roli společensky nepřizpůsobivých občanů (Štěchová, 2008, s. 21).

Za důležité považuji pojetí některých autorů, kteří bezdomovectví dávají do roviny duševní a nestaví pouze na sociálně materiálním uchopení tohoto jevu.

Bezdomovce můžeme v obecnější rovině definovat jako lidi, jimž chybí „*domov*“, *tedy nejen prostor poskytující ochranu proti fyzikálním vlivům, ale především místo, kde máme pocit bezpečí a jistoty, kde se stýkáme se svými blízkými*“ (Winterová in: Paulík, 2002 s. 141). Představuje zdroj stimulace. Místo, ve kterém můžeme v klidu rozebrat podmínky a vyrovnat se s nimi. Místo, jež pomáhá v řešení vlastní identity (Keller, 2011, s. 15–16).

Domov můžeme také definovat „*jako chráněné, bezpečné místo, ke kterému většinu lidí v naší kultuře váže silná emocionální vazba; zároveň místo intimního kontaktu s nejbližšími lidmi*“ (Matoušek, 2003b, s. 57).

Domov nepředstavuje jen střechu nad hlavou. Domovem se myslí místo, ve kterém žije rodina, prostřednictvím které se člověk socializuje a postupně začleňuje do společnosti. Je to místo, kam se člověk může vrátet, kde se cítí v bezpečí a může odpočívat. Předpona „bez“ znamená zápor, jenž naznačuje, že člověk „něco“ nemá, např. „nemá domov“ (Hradecký, 2006, s. 3).

Bydlení

V oblasti bydlení se v souvislosti s problematikou bezdomovectví objevují některé základní pojmy, které rozlišují úroveň a míru zabezpečení této základní životní potřeby – bydlení, azyl, přístřeší a úkryt.

Bydlením člověk uspokojuje základní potřeby, které souvisejí s utvářením skutečného domova. V současnosti je možné bydlet v bytech obecních, družstevních, v osobním vlastnictví a domech. Mezi méně stabilní bydlení patří podnájem a pronájem. Tyto dva způsoby bydlení představují vyšší nestabilitu a vyšší ekonomické zatížení. Lidi žijící tímto způsobem označujeme za potencionální bezdomovce.

Novodobá historie bezdomovců a bezdomovectví začíná po politických změnách v listopadu 1989 jako důsledek příchodu svobodné společnosti. V době komunistického Československa se o bezdomovectví a bezdomovcích nehovořilo, přestože již existovalo, ale jen latentně. Jednalo se o lidi bez vlastní rodiny, opouštějící institucionální prostředí, montéry pracující na stavbách. V době před listopadem 1989 byla uzákoněna povinnost pracovat,

lidé tak měli možnost bydlet na podnikových ubytovnách. Na vlastní bydlení nedosáhli z nejrůznějších příčin (Průdková a Novotný, 2008, s. 9). Mnohdy je jen otázkou času, kdy se lidé žijící v nejistých podmínkách ocitnou na ulici, někdy k tomu dojde ze dne na den (Průdková a Novotný, 2008, s. 14). Poté záleží především na osobních dispozicích, schopnostech a materiálních možnostech těch, kteří musí řešit podobnou situaci.

Zákon o sociálních službách zavedl termín azylové bydlení. Jedná se o dočasnou formu náhradního bydlení na přechodnou dobu osobám, které se ocitly v „nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“ (§ 57 zákona č. 108/2006).

Podle tohoto zákona směřují sociální služby k dalším skupinám lidí. Vedle zjevného bezdomovectví jde o další situace, např. problematiku mladých dospělých osob propuštěných z ústavní výchovy, problematiku domácího násilí, nebo matek s dětmi. Jsou to skupiny lidí, které laická ani odborná veřejnost neoznačuje jako bezdomovce.

Zákon upravuje další sociální služby poskytující bydlení nebo pobyt. Mnozí z klientů využívající takové služby by se bez možnosti řešení nelehké životní situace stali zjevnými bezdomovci. Jde o služby chráněného bydlení, dům na půl cesty a v některých případech domov pro seniory (§ 49, 51, 58 zákona č. 108/2006).

Bezdomovci byli zákonem o sociálních službách pojmenováni jako osoby bez přístřeší, ale zákon již nedefinoval, koho tímto názvem míní. Také zde není definován pojem přístřeší. Lze diskutovat o tom, co může být přístřeším. Stan, zahradní chata, garáž, sklep, kanalizační potrubí, most, tramvaj, ubytovna a mnoho dalších míst, kam se uchylují bezdomovci. Na otázku, kde je hranice mezi přístřeším a nepřístřeším, je stále těžko odpovědět (Hradecký, 2006, s. 3). Jedná se o dočasná, nebo trvalá „neoficiální“ místa, která pomáhají zamezovat komplikacím daného stavu (např. zdravotní komplikace případně umrznutí v zimním období).

Přístřeší jsou veškerá zařízení, jež poskytují střechu nad hlavou. Na rozdíl od trvalého nebo dočasného bydlení nejsou stavebním úřadem k tomuto účelu kvalifikována (Tomeš, 2011, s. 251).

Nový občanský zákoník (Zákon 89/2012 Sb.) opustil úpravu bytových náhrad. Pojmy jako náhradní byt, náhradní ubytování, nebo přístřeší v novém občanském zákoníku nenajdeme.

Chudoba

Extrémním případem nerovnosti je chudoba, jejíž důsledky ze sociálně patologického hlediska stojí často na samém začátku řetězce „sociálně deviantního chování“ vyvolávajícího bezdomovectví, závislosti a další nežádoucí jevy. Jedná se o stav, kdy se osoba „dostává pod hranici životního minima“ (Kraus a Hroncová, 2007, s. 260).

Chudobou lze označit stav, ve kterém jedinci nejsou schopni si opatřit prostředky k zajištění své existence, představující základní životní nutnost ve společnosti. Nemají dostatečné příjmy, kterými by uspokojili základní potřeby, zajistili životní podmínky, a kdy příjmy nelze z objektivních příčin zvýšit (invalidita, stáří, péče o dítě aj.). Nedisponuje majetkem či zdroji, které by mu mohly zajistit prostředky v takové výši, která je společností uznaná za minimální (Žižková in Krebs, 1997, s. 85). Chudobu lze vnímat jako psychickou, sociální a materiální deprivaci (tzv. multidimenzionální deprivaci). Z materiální nouze lze odvodit fyziologickou neuspokojenost „*jako nedostatek fyziologické pohody a nemocí*“, ale také psychickou a sociální deprivaci. Je tedy patrné, že materiální nedostatek se může odrazit v psychické a sociální oblasti (Mareš, 2004, s. 24).

Chudobu, která je společným jmenovatelem všech bezdomovců, lze rozdělit:

- Absolutní – bez dostatečných prostředků nutných k přežití
- Relativní – nedosažení určitého životního standardu společnosti (např. průměrná mzda)
- Subjektivní – je dána individuálními nároky na životní úroveň
- Objektivní – příjem je pod hranicí životního minima
(Průdková a Novotný, 2008, s. 30–31)

Někdy je označována jako politická chudoba, kdy sama osoba z důvodu věku, zdraví, ztráty zaměstnání nemůže zabezpečit sebe a svou domácnost (Kraus a Hroncová, 2007, s. 260).

1.2 Vztah sociální pedagogiky k tématu bezdomovectví

Sociální pedagogika nepatří mezi nové pedagogické disciplíny. Začala se formovat již na začátku 19. století. Nová pedagogická disciplína byla silně ovlivněna filozofií, pedagogikou a vznikem sociologie, jejíž zakladatel August Comte zdůrazňoval úlohu společnosti ve výchově jednotlivce v průběhu celého života, přičemž výchova má zohledňovat její potřeby (Hroncová a kol., 2008, s. 81–83). Sociální pedagogika se zaměřuje na výchovu člově-

ka jako celku (Cipro, 1984, s. 8), především pak na uplatnění člověka ve společnosti (Hroncová a kol., 2008, s. 81–83). Výchova jako taková je specificky lidská činnost, která provází lidskou společnost od prvopočátku. Významně tak přispívá k jejímu kulturnímu a ekonomickému rozvoji v průběhu celého historického vývoje (Cipro, 1984, s. 8).

Ve druhé polovině 19. století dochází v sociální pedagogice ke spojení výchovných snah se sociální pomocí (Hroncová a kol., 2008, s. 81–83). Přesto v pedagogických disciplínách sociální pedagogika nezakotvila jako jeden ze stěžejních oborů, ale spíše jen jako okrajová disciplína. Teprve události listopadu 1989 umožnily konfrontaci vzrůstajících sociálních problémů v naší zemi se zkušenostmi zemí západní Evropy. Tyto skutečnosti umožnily porevoluční rozvoj tohoto vědního oboru (Bakošová, 1994 s. 5).

Sociální pedagogika jako životní pomoc je pozitivní pedagogikou, jejímž cílem je v systému komplexní péče poskytnout pomoc dětem, mládeži a dospělým pomocí hledání optimálních forem pomoci a kompenzací nedostatků. Cílem je přeměna lidí a společnosti prostřednictvím výchovy. Jde o proces výchovné péče a ochrany směřující k integraci a stabilizaci osobnosti (Bakošová, 2008, s. 58).

Sociální pedagogika se zaměřuje na několik cílů. Mezi cíle, které jsou uplatňovány v oblasti lidí bez domova a lidí ohrožených vyloučením, patří zejména kompetence preventivní a poradenské.

Kompetence preventivní, kterými se sociální pedagogika snaží předcházet problémům, zasahují do univerzální a sekundární prevence. Sociální pedagog se zaměřuje v oblasti univerzální prevence na optimální rozvoj jedince, na překonávání bariér a ve společnosti se snaží vytvářet atmosféru pochopení a přijetí problému. V sekundární prevenci se zaměřuje na pomoc úzkému okruhu lidí, poskytuje pozitivní příklady společenského chování. Jde především o osoby, které přicházejí ze sociálně znevýhodněného prostředí, jež mají své nežádoucí chování naučené z rodiny, ve které vyrůstali, ale také od svých vrstevníků. Právě v této oblasti mohou sociální pedagogové pomáhat.

Mezi další důležité kompetence v pomoci znevýhodněným a ohroženým osobám patří kompetence poradenská. Tato kompetence vychází ze schopnosti sociálního pedagoga v oblasti naslouchání a empatie. Jeho úkolem není ukázat přímou cestu klientovi, ale dává možnosti výběru společně s upozorněním na možné důsledky. Klient by měl mít dostatek času na svobodné rozhodnutí pro nejlepší možnost řešení své životní situace (Bakošová, 2008, s. 193–195).

Dalším východiskem pro sociálního pedagoga může být učení J. A. Komenského, které předpokládá, že edukátor je „*schopný působit nejen vědomostmi, ale i srdcem*“. Takový model nejen humanizuje, ale i obohacuje celou edukaci o kvalitativní rozměr (Balvín, 2013, s. 51).

Lze tedy říci, že sociální pedagog je odborník, který je vzdělán ve vysokoškolském magisterském oboru pedagogika se zaměřením na sociální pedagogiku po teoretické i praktické stránce. Jeho kompetence spočívají především v pomoci a podpoře, dospělým osobám v situacích při vyrovnání deficitu socializace, hledání možností ke zlepšení kvality života prostřednictvím poradenství, prevence a vzdělávání (Bakošová, 2008, s. 192). Hledá optimální formy „*pomoci člověku v jeho životní dráze v různých typech prostředí*“, snaží se „*vytvářet výchovně hodnotné podmínky a kompenzovat nedostatky*“ (Bakošová, 1994, s. 10).

Lze s pokorou říci, že sociální pedagogika je oborem mnoha tváří. Má značný potenciál, jehož prostřednictvím lze obohatit nejen sebe, ale i druhé v oblasti kvality života, vzdělávání, prožívání a vnímání.

Absolventi studijního oboru sociální pedagogika nacházejí uplatnění v řadě oblastí lidské činnosti. Osobám ohroženým vyloučením a lidem bez domova pomáhají sociální pedagogové pracující především v sociálních službách. Zde vystupují zejména jako sociální pracovníci, sociální kurátoři či metodici.

Spojitosť sociálního pedagoga vystupujícího v roli sociálního pracovníka, který pomáhá lidem bez domova, nebo lidem ohroženým vyloučením je postavena na mnoha aspektech, které se navzájem prolínají. Vůči těmto lidem vystupuje jako rovnocenný partner, pomáhající při řešení jejich tíživé sociální situace (Průdková a Novotný, 2008, s. 65). Může být jedinou osobou, která poznala klientovu životní situaci do hloubky a která není přístupná jiným zúčastněným profesionálům. Hledá obraz životní situace člověka, kterému má v souladu s ním nabídnout vhodnou a účinnou pomoc. Než zasáhne do života klienta, musí nasbírat a utřídit a porozumět důležitým faktům, „*jejichž analýza pomůže nalézt nejlepší možné řešení problémové situace*.“ Teprve poté může společně s klientem hledat východiska a řešení vzniklého stavu (Janebová a Smutek, 2008, s. 13–15). Svými znalostmi, zkušenostmi a dovednostmi pomáhá při rozvoji a také při řešení konfliktů klienta se společností, popřípadě řešení jejich následků. Vede ho ke své odpovědnosti. Hledá způsoby zapojení klienta do procesu řešení jeho problému, kontaktuje další potřebné odborníky.

Působí na klienta tak, aby byl schopen vyřídit si všechny dávky a služby sociálního zabezpečení, na které má nárok. Povinností sociálního pracovníka je i poučení klienta o povinnostech, které mu plynou z nabytých služeb a dávek (Matoušek, 2003a, s. 369–370).

Další možností uplatnění sociálního pedagoga je terénní práce. V terénní práci je hlavním úkolem navázat s cílovou skupinou kontakt a vytvořit vztah důvěry. Aktivně vyhledává cílové osoby, kterým nabízí informace v podobě materiální pomoci (ošacení, hygiena), potravinového balíčku nebo letáku popisujícího možnou pomoc organizace dotyčné osobě. Balíčky symbolizují snahu pomoci, která je realizována formou základního sociálního poradenství. Terénní sociální práce je proces dlouhodobý vyžadující trpělivost, i když rozhodnutí klienta se může jevit absurdně (Marek a kol., 2012, s. 116–119). „*Klient, který se dostaví do zmíněného zařízení, je motivován a pracovník mu je schopen více poradit*“ (Marek a kol., 2012, s. 119). Sociální pedagog a další pracovníci zařízení mohou představovat prvotní vzory, se kterými se bezdomovec setkává mimo komunitu. Je pro něj důležité samotné přijetí (Vágnerová a kol., 2013, s. 226–227). Role prostředí hraje v sociální pedagogice důležitou úlohu. Situační role vychází z předpokladu, že výchovná situace se vždy odehrává v konkrétním prostředí, které vytváří kulisu (po stránce prostorové, věcné a osobnostně vztahové). Tato kulisa a okolní podmínky mohou působit na jedince pozitivně či negativně: např. vstřícný přístup zaměstnanců, dostatek času na sociální poradenství, pro dodržování hygieny dostatek sprch a teplé vody, čisté prostředí atd. Výchovná role prostředí spočívá v ovlivňování jednání konkrétním prostředím. Výchovná funkce prostředí přispívá k rozvoji osobnosti (Kraus a Sýkora, 2009, s. 26). „*Sociálně pedagogický přístup k prostředí znamená tedy snahu posilovat a upevňovat kladné formativní vlivy prostředí, takové, které jsou v souladu s výchovnými záměry a eliminovat resp. předcházet působení vlivů negativních*“ (Špičák in Kraus a Sýkora. 2009, s. 26). Součástí práce sociálního pedagoga je také prevence prováděná osvětovou činností. Klient je informován a upozorňován na možná rizika pobytu „na ulici“, na strategie přežití a nové služby. Na základě zjištěných údajů je zajišťován kontakt s okolní společností a plánován průběh terénní práce v místě. Analýzy dat slouží pro orientaci v problematice, výzkum nebo mohou sloužit jako podklad pro vznik nové sociální služby (Marek a kol., 2012, s. 120–121). „*Informacemi může změnit myšlení veřejnosti, aby byla ochotnější přijmout navracející se bezdomovce zpět*“ (Marek a kol., 2012, s. 128).

1.3 Legislativa

Povinností státu je na principu solidarity pomoci lidem, kteří se ocitnou v nouzi. Pomoc je možná prostřednictvím legislativy, sociálních dávek a sociální práce.

Podle platné legislativy má každý občan zaznamenané trvalé bydliště v občanském průkazu. Podle zákonů neexistují v naší zemi žádní bezdomovci. Mnozí z nich se ale nezdržují v místě svého trvalého pobytu. Tato skutečnost jim přináší mnohé komplikace při uplatňování zákonných nároků (Haasová, 2005, s. 26). Neboť pomoc poskytovaná státem je vázána na místo trvalého pobytu občana. „*Tento institut je tedy poskytovateli služeb pro bezdomovce velmi kritizován*“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 32). Osoba, která nežije v místě trvalého bydliště, ztrácí veškeré možnosti poskytované Úřadem práce, např. dávka hmotné nouze, podpora v nezaměstnanosti, účast v rekvalifikačním kurzu, atd. (Hradečtí, 2006, s. 38). Důležité je uvědomit si, že mnohdy bezdomovci žijí bez jakýchkoli dokladů. Získání nových dokladů je pro bezdomovce finančně náročné, poměrně zdlouhavé a namáhavé. Zpravidla nejsou schopni si je sami zařídit. Mnohdy nejsou pro ně ani důležité, mají jiné starosti. Nejednou se u nich projeví „*chorobný strach z jednání na úřadech*“ (Hála, 2005, s. 35). Proces vyřizování osobních dokladů je složitý a v kompetencích úřadů ani v množství formulářů se neorientují. Velkým problémem je i pocit, že veškeré pohledy přítomných lidí jsou upřeny na ně. Představa ponížení je odradí a sankce za absenci dokladů nehraje roli. „*Takového bezdomovce takřka nic nedonutí k návštěvě úřadu, a proto je nutná osobní asistence*“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 33). Obsílky ze správních úřadů a soudů jsou zasílány na adresu trvalého pobytu, kde se osoby nezdržují, čímž vznikají další problémy. Za nepřevzetí zásilky a nerespektování dalších rozhodnutí hrozí sankce (Hradecký, 2006, s. 3). Zákon s takovou situací nepočítá. Možnost, kam si mohou nechat posílat zásilky, nabízí Česká pošta. Jedná se o službu „Výhrada odnášky“, která umožňuje zdarma zanechat zásilku na poště, kde si ji adresát vyzvedne (Plná schránka upozornění, že byt je prázdný. 1999).

Můžeme souhlasit s tvrzením, že někteří bezdomovci utíkají před problémem a z vlastního rozhodnutí nepřijímají nebo neotevírají poštu (Průdková a Novotný, 2008, s. 33).

Listina základních práv a svobod, která je součástí Ústavy České republiky zajišťuje základní životní podmínky všem občanům. Zaručuje jim určitá práva. „*Každý kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních*

životních podmínek“ (Listina základních práv a svobod, 1993, čl. 30, odst. 2). Pro bezdomovce, který je bez občanského průkazu a spí schovaný někde venku, „*však jako by tato práva neexistovala*“ (Průdková a Novotný, 2008, s. 33). Článek 31 Listiny základních práv a svobod říká, „*že každý má právo na ochranu zdraví*“ (Listina základních práv a svobod, 1993, čl. 31). Přesto je pro lidi žijící na ulici zdravotní péče těžko dostupná. Mají dluhy na zdravotním pojištění, chybí jim osobní doklady a průkazy zdravotní pojišťovny (Průdková a Novotný, 2008, s. 33). Není-li zdravotní stav akutní, lékař často bezdomovce odmítne ošetřit (Matoušek a kol., 2010, s. 323).

Vyhláška č. 120/1976 Sb. o mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech uvádí, že „*Státy [...] uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek*“ (Vyhláška 120/1976 Sb. čl. 11, odst. 1).

Všeobecná deklarace lidských práv, která byla přijata 10. 12. 1948 Valným shromážděním OSN, garantuje každému občanovi lidská práva proto, že je člověkem. Setkáváme se s porušováním a neochotou je plnit, přestože se stát zavázal k jejich dodržování. Dodržování lidských práv se týká i osob bez přístřeší, majetku, dokladů a trvalého pobytu (Jirušek in Průdková a Novotný, 2008, s. 34).

Společné memorandum o sociálním začleňování bylo podepsáno v Bruselu 18. prosince 2003. Jeho úkolem je přenos cílů EU do národní politiky. Memorandum se zabývá otázkou sociálních bytů, procesem vytěšňování zranitelných skupin a bezdomovectvím. Osahuje výzvy boje se sociálním vyloučením a chudobou (*Společné memorandum o sociálním začleňování*, 2004).

Strategie sociálního začleňování 2014–2020 je rámcový dokument popisující prioritní témata pro oblast sociálního začleňování. Dokument integruje a doplňuje existující strategické a další dokumenty zabývající se sociálním začleňováním. Ukazuje směr ubírání možného řešení sociálního vyloučení. Strategie poukazuje na nutnost zavádět konkrétní opatření a posílení společenské soudržnosti. Je zde poukázáno na to, že přestože v České republice není podíl výdajů na sociální ochranu z HDP v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie tak vysoký, má nejnižší míru chudoby ze zemí Evropské unie. Nízká míra chudoby je efektivně ovlivňována sociálními transfery (*Strategie sociálního začleňování 2014–*

2020, 2014, s. 7–8). Míra chudoby se v České republice pomocí jejich distribuce snížila z 39 % na 8 % a v důsledku nepostihuje širší kategorie populace (Trbola a Sirovátka, 2006, s. 10). K problematice bezdomovectví je ve Strategii uvedeno, že existují v současném systému slabiny. Chybí preventivní nástroje, které by předcházely ztrátě bydlení, a to zejména protidluhová opatření a prevence vystěhování. Klade si za cíl zvýšení dostupnosti bydlení pro tuto cílovou skupinu pomocí stávajícího bytového fondu, podporou výstavby nájemních bytů a pomocí programů prevence ztráty bydlení (*Strategie sociálního začleňování 2014–2020*, 2014, s. 42).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách nabyt účinnosti 1. ledna 2007. Upravuje podmínky poskytování podpory a pomoci osobám, které se ocitnou v nepříznivé sociální situaci. Je zde kladen důraz na spolupráci mezi uživatelem a poskytovatelem. Uživatel přebírá spoluodpovědnost „za řešení nepříznivé sociální situace a závislosti na sociálních službách“ (Čámský, Sembdner a Krutilová, 2011, s. 16). Novou součástí zákona jsou Standardy kvality sociálních služeb, které jsou zaměřeny na respektování práv uživatelů a lidskou důstojnost.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi nabyt účinnosti 1. ledna 2007. Upravuje poskytování pomoci osobám, které se ocitli v hmotné nouzi, pomáhá před sociálním vyloučením. Pomoc je uskutečňována prostřednictvím dávek v hmotné nouzi a vychází z předpokladu, že „každá osoba, která pracuje, se musí mít lépe než ta, která nepracuje, popřípadě se práci vyhýbá“ (*Systém pomoci v hmotné nouzi In Pomoc v hmotné nouzi*, 2015). Zákon definuje systém pomoci v hmotné nouzi a vymezuje, která osoba je v hmotné nouzi a která není. Dávkami pomoci v hmotné nouzi jsou příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc. Doplatek na bydlení v případech hodných zvláštního zřetele může být poskytnut na uhrazení pobytu v zařízeních sociálních služeb, např. noclehárna a azylové bydlení, které představují jakési záchytné body pro lidi bez domova (*Pomoc v hmotné nouzi*, 2015).

Zákon 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu nabyt účinnosti 1. ledna 2007. Zákon životním minimem stanovuje minimální hranici peněžitých příjmů osob k zajištění výživy a ostatních základních potřeb, a jeho cílem je zajistit spravedlivou ochranu před hmotnou nouzí (*Životní a existenční minimum*, 2016). Existenční minimum definuje jako příjem nezbytný k přežití. Cílené nastavení sociálních dávek má motivovat nezaměstnané k hledání a udržení práce. Sankce jsou zaměřeny na osoby zneužívající tento systém. Dáv-

ky mají představovat pro dlouhodobě nezaměstnané odrazový můstek k zaměstnanosti. Životní a existenční minima nezahrnují v sobě náklady na bydlení. Pomoc v této oblasti zajišťuje zákon 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, jehož součástí je příspěvek na bydlení a zákon 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (Kotýnková, 2007, s. 85–94).

Koncepce sociálního bydlení České republiky do roku 2020 (Usnesení vlády č. 524/2011), byla schválena v roce 2011 vládou České republiky. Snahou koncepce je umožnit důstojné bydlení lidem, kteří se ocitli ve stavu tzv. bytové nouze zejména z důvodu vysokých výdajů na bydlení (*Důvody záměru a návrh systému Koncepce sociálního bydlení*, s. 1).

Jedná se o ochranu domácností před sociálním vyloučením v oblasti bydlení. Především u osob na počátku a po ukončení profesní kariéry, mladé lidi opouštějící ústavní výchovu nebo pěstounskou péči, z výkonu trestu, se zdravotním postižením, seniory, nízko příjmové domácnosti, domácnosti a osoby, u kterých dojde k výpadku finančních prostředků (např. ztráta zaměstnání, nemoc, dluhy) skrytí (např. azylové, krizové bydlení) nebo zjevně bezdomovci aj. (*Koncepce sociálního bydlení ČR 2015–2020*, s. 10–12).

Právo na bydlení je na mezinárodní úrovni součástí práva na přiměřenou životní úroveň. Přestože Česká republika toto právo v katalogu základních práv výslovně neuvedla, lze jej odvodit z Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 25, „Každý má právo na takovou životní úroveň, která by byla s to zajistit jeho zdraví a blahobyt, zdraví jeho rodiny, počítajíc v to zejména výživu, šatstvo, byt a lékařskou péči jakožto i sociální opatření“ (*Všeobecná deklarace lidských práv*, čl. 25).

Z vyhlášky Ministra zahraničních věcí České republiky 120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech, je uvedeno: „Smluvní strany Paktu uznávají právo každého jednotlivce na přiměřenou životní úroveň pro něj a jeho rodinu, zahrnující v to dostatečnou výživu, šatstvo, byt, a na neustálé zlepšování životních podmínek“ (Vyhláška 120/1976 Sb. část III, čl. 11). V Evropské sociální chartě 14/2000 Sb. m.s. je upraveno právo rodiny na sociální, právní a hospodářskou ochranu následovně: „Zajistit nezbytné podmínky pro plný rozvoj rodiny, [...] takovými prostředky, jako jsou rodinné dávky, daňová opatření, poskytování bydlení pro rodiny“ (*Sdělení ministerstva zahraničních věcí 14/2000 Sb. s. m. o Evropské sociální chartě*, čl. 16).

V Dodatkovém protokolu k Evropské sociální chartě, je řečeno, že staré osoby mají právo na: „bydlení přiměřené jejich potřebám a jejich zdravotnímu stavu nebo poskytnutím dostatečné podpory na přizpůsobení jejich bydlení“ (Sdělení ministerstva zahraničních věcí 15/2000 Sb. s. m. *Dodatkový protokol k Evropské sociální chartě*, čl. 4, odst. 2a).

Ke koncepci sociálního bydlení je přistupováno jako k ucelenému systému, ve kterém nejde jen o nové nebo rekonstruované byty, ale také o doprovázející (některé občany) sociální práci, jejímž úkolem by mělo být „učit bydlet“.

Základními pilíři sociálního bydlení jsou:

- Využívání sociálních služeb (krizové bydlení s příspěvkem státu na bydlení)
- Využívání sociálních nebo dostupných bytů (u sociálních bytů – je vždy přítomna sociální práce v podobě podpory samostatného hospodaření, pomoc s exekucemi, dluhy apod.)

Obce by měly při schválení povinnost zajistit určitou sumu sociálních bytů k celkovému počtu bytů v obci (*Důvody záměru a návrh systému Koncepce sociálního bydlení*, s. 1–3).

Na základě Koncepce sociálního bydlení vzniká paragrafované znění zákona o sociálním bydlení. Nový zákon má být podle očekávání schválen v roce 2017.

1.4 Typologie bezdomovectví

Bezdomovectví je složitý společenský problém. Aby se mohla vytvořit účinná koncepce řešení tohoto problému, je zapotřebí jej dobře poznat. Pro porozumění tohoto nežádoucího jevu je důležitá kvalitní typologie. Byla vytvořena typologie, kterou užívají všechny státy evropského společenství (např. sjednocení odborného jazyka pro snadnější mezinárodní komunikaci a statistické sledování). Kategorizace osob, které se ocitli na okraji společnosti, není jen otázkou odborné diskuse a umělé typologizace. Mezi nimi lze v praxi pozorovat určitou hierarchii a vnitřní diferenciaci.

1.4.1 Tradiční typologie

Tradiční typologie je používána od 90. let 20. století do současnosti. Toto pojetí, které začali používat manželé Hradečtí, rozděluje lidi bez domova do tří skupin: na zjevné, skryté a potencionální bezdomovectví.

Nejmenší a nejviditelnější bezdomoveckou populaci ze zmiňovaných tří skupin tvoří **zjevný bezdomovci**. Sem patří lidé žijící na nádraží, na ulici, bez dokladů, bezcílně bloumající po venku především s alkoholem. Patří sem i osoby, které alespoň v zimním období vyhledávají ubytování v noclehárnách nebo azylových domech, popřípadě v jiných prostorech, které pro ně připravuje město nebo charitativní organizace. Můžeme o nich říci, že jsou to lidé potýkající se s nedostatkem vhodných příležitostí, peněz a prostředků. Často si tuto skupinu spojujeme s žebráním, které přináší okamžitý benefit (Hradečtí, 2006, s. 28). Ocitají se bez přístřeší, s fiktivním bydlištěm v občanském průkazu, neboť podle Zákona 133/2000 Sb. o evidenci obyvatel musí mít každý občan žijící v České republice adresu trvalého pobytu (Zákon 133/2000). Tato situace může život člověka nasměrovat špatným směrem, ve kterém setrvá po zbývající život. Dlouhodobé vyloučení osoby vede k nevratné sociální marginalizaci (Hradečtí, 2006, s. 29). Můžeme se z praktických zkušeností domnívat, že se vzdali zodpovědnosti za své jednání, rezignovali a ztratili naději na lepší život. Nejzákladnější životní potřeby jim pomáhají zajišťovat především sociální služby (např. noční krizová centra, denní centra, noclehárny, střediska osobní hygieny apod.). K charakteristice těchto lidí patří fakt, že si o pomoc řeknou ve chvíli, kdy se pro ně už nedá mnoho udělat (např. neplnění podmínek podmínečného odsouzení, exekuční řízení).

Skrytých bezdomovců je daleko více než zjevných. Jsou to také lidé bez přístřeší, bez trvalého bydliště, kteří řeší obdobné problémy a situace jako zjevný bezdomovci. Na ulici, při běžném kontaktu jsou od běžné populace k nerozeznání. Dbají o svůj zevnějšek, svůj stav skrývají (Průdková a Novotný, 2008, s. 14). Často mění místo pobytu, putují. Můžeme se s nimi setkat na komerčních ubytovnách, ubytovnách města ale rovněž v charitativních organizacích. Nemůžeme opomenout osoby, které bydlí u příbuzných nebo přátel. Mnohé ubytovny mají přesně definovanou klientelu (např. pro muže či ženy, maty s dětmi, uprchlíky) a „ty“ druhé odmítají (toxikomany, bezdomovce se zdravotními problémy, nebo s psychiatrickou diagnózou). S hledáním, které je často vysilující přicházejí zdravotní potíže. Mnohdy i potíže s policií a úřady (Hradečtí, 2006, s. 31). Sociální pomoc příliš nevyhledávají (Průdková a Novotný, 2008, s. 14).

Potencionální bezdomovce tvoří lidé, kteří jsou většinou zaměstnaní, ale bydlí v nejistých podmínkách (Průdková a Novotný, 2008, s. 14). Mají rodinné a osobní potíže, žijí v různých těžkých životních podmínkách. Fenomén potencionálního bezdomovectví vzrůstá. Tuto tendenci lze vysledovat z průzkumu oddělení sociálních kurátorů v Brně, kdy se sledoval

počet bezdomovců v komerčních ubytovnách a v ubytovnách sociálních a charitativních služeb, např. noclehárny, azylové domy (Baláš a kol., 2015, s. 58).

1.4.2 Typologie FEANTSA

FEANSTA je nevládní evropská organizace zaměřená na boj proti bezdomovectví v Evropě. Sdružuje neziskové služby podporující lidi na okraji společnosti, přesvědčuje vlády a instituce o nutnosti pomoci, je nápomocná při provádění politiky pomoci, podporuje vzájemnou výměnu zkušeností organizací a usiluje o ukončení tohoto jevu (Hradečtí, 2006, s. 63).

Definice z roku 2003 rozlišuje skupiny lidí ohrožených bezdomovectvím přímo nebo skrytě:

- Osoby bez přístřeší – zjevné bezdomovectví: spaní venku, na noclehárně.
- Osoby bez bytu – skryté bezdomovectví: ubytovny, azylové bydlení aj.
- Bydlící v nejistých podmínkách – bydlení bez právního nároku, nezákonně obsazují budovy nebo pozemku.

(Hradecký, 2004, s. 105)

1.4.3 Typologie ETHOS

ETHOS = Evropská typologie bezdomovectví a vyloučení z bydlení v prostředí České republiky, kterou zpracovala Evropská observatoř bezdomovectví (sít' národních dopisovatelů vytvořená v roce 1991 organizací FEANSTA). ETHOS vychází z předpokladu, že absence bydlení může vést k životu na okraji společnosti. Osoby nacházející se v této životní fázi člení podle formy bydlení a životní situace.

Evropská observatoř si pro definování bezdomovství stanovila tři domény tvořící domov, jejichž nepřítomnost vymezuje bezdomovství.

- Fyzická doména: prostor k naplňování potřeb osoby či její rodiny.
- Právní doména: možnost stabilního nebo trvalého užívání daného prostoru, vymezuje výlučné vlastnictví.
- Sociální doména: utváření společenských vztahů, možnost uchování soukromí.

Bezdomovectví je nejhorší obraz sociálního vyloučení. Jeho formy se liší hloubkou a rozsahem podle vztahu k doménám. Protnutím tří množin jednotlivých domén vznikne „sedm

teoretických oblastí bezdomovectví a vyloučení z bydlení“ (Hradecký, 2007, s. 9–12). Podle definice ETHOS lze rozlišit sedm kategorií osob.

1. Bez střechy: není žádná z domén uspokojivě naplněna (život na ulici).
2. Bez domova: zasažena sociální a právní doména (noclehárny, azylové domy, ubytovna).
3. Nejisté a nevyhovující bydlení: zasažena právní a fyzická doména.
4. Nevyhovující bydlení se sociální izolací v legálním obydlí: zasažena sociální a fyzická doména (domácí násilí).
5. Nevyhovující bydlení: zasažena fyzická doména.
6. Nejisté bydlení: zasažena právní doména (ztráta vlastnictví, bez jistoty užívacího práva).
7. Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení: zasažena sociální doména (Hradecký, 2007, s. 10).

Znázornění koncepčních kategorií a domén domova je v příloze č. II.

Jakkoli je tato typologie užitečná a slouží k pochopení sociální situace osob a vhodnému plánování sociálních služeb (u osob ohrožených nebo zasažených bezdomovectvím), tak opětovně popisuje vnější charakteristiku stavu nebo jevu, kterému doposud jen stěží rozumíme (Hradecký, 2007, s. 11).

2 CESTY, KTERÉ MOHOU VÉST K BEZDOMOVECTVÍ

Cesty, které mohou vést k bezdomovectví, jsou různé. Většinou nejde o nenadálou změnu jedné události, nýbrž důsledek kumulace nepříznivých vlivů (Vágnerová, 2013, s. 14). Dochází ke krizi, kterou je osoba nucena řešit. Absence nebo selhání stávajících způsobů řešení situace umocní okamžik krize. U každého může být prvek krize jiný. Záleží na vnitřních kompetencích osoby, na vnějších možnostech a kvalitě sociálního fungování (Vymětal in Vodáčková, 2002, s. 29). Krizová situace sama o sobě nepředstavuje patologický prvek. Patologie může být skryta ve způsobu řešení problémové situace. Pokud se nepodaří včas vyřešit sociálně – materiální problémy, situace je chronifikována. Možnosti řešení situace mizí anebo ubývají. Důsledek chronifikace se může odrážet v rovině psychické, sociální a somatické (Vidovičová in Šupková, 2007, s. 52). Osoby propadající se do bezdomovectví se od sebe liší mírou osobního selhání, svými postoji a sociálním zázemím, ze kterého přicházejí. Společným jmenovatelem je propad na okraj společnosti (Vágnerová, 2013, s. 14).

V následující části se budeme zabývat okolnostmi, které se objevují během epizod bezdomovectví nejčastěji.

2.1 Rodina a prostředí

Člověk je součástí společnosti, kterou je formován. Reaguje a adaptuje se na podmínky sociokulturního prostředí, ve kterém se narodil, vyrůstal a ve kterém žije. Sociokulturní prostředí má na lidskou bytost významný vliv. V průběhu socializačního procesu dochází k osvojování návyků, norem a vzorců chování na základě identifikace a nápodoby (např. rodiče, vrstevníci). Socializací osvojené kompetence a vlastnosti jsou typické pro danou osobu a společnost, v níž žije (Vízdal, 2010, s. 39–41). Dalším faktorem, který ovlivňuje osobnost člověka, je genetická dispozice. Kvůli méně příznivé dispozici jsou tito jedinci méně odolní a nedokáží těžit z pozitivních podmětů. V jejich chování se objevuje neempatičnost, impulzivita, agresivní popřípadě afektivní reagování (Vágnerová, 2013, s. 16). Vliv obou faktorů můžeme vyjádřit následovně. Zpočátku života se prosazují víc znaky, se kterými se jedinec narodil, poté se v průběhu života poměr faktorů mění a jednání více popisují okolnosti, za nichž se vyvíjel a vyrůstal (Kraus, 2008, s. 74). Bezdomovci mají nízkou odolnost vůči tlaku a vlivu prostředí (Marek a kol., 2012, s. 33). Riziku bezdomovectví je nejvíce vystavena osoba izolovaná, osamělá, nebo jednorodičovská rodina.

Rodina by měla být zdrojem pomoci a opory při řešení nelehkých životních situací svých členů. Někdy tomu tak není. Rodina pak může být původcem stresu a trápení, kdy při nakupení problémů jedinec situaci nedokáže nebo nechce řešit (Vágnerová, 2013, s. 14). Jednou z nejbolestivějších krizových situací je rodinné trauma, které může být primární příčinou bezdomovectví (Marek a kol., 2012, s. 33). „Nefungující“ rodiče své dítě zanedbávají, nestarají se, nemají o něj zájem, chybí mezi nimi citový vztah. Jako další můžeme jmenovat nedostatečné vzdělání, absence bezpečného zázemí, mnohdy závislost na alkoholu. Mezi projevy dítěte, které převezme negativní model chování, patří nezodpovědnost (nezaměstnanost, dluhy), nespolehlivost, bezohledné chování a tendence k užívání alkoholu a drog. Nebo jsou to rodiče bez závažnějších nedostatků, kteří „jen“ nezvládli dospívání dítěte (Vágnerová, 2013, s. 18–19). Některé rodiny mají zkušenost s násilím a sexuálním zneužíváním, kde hrubost je přijímána jako něco běžného, co patří k životu (Vágnerová, 2013, s. 22). Rodinné násilí může iniciovat přerušování vztahů s rodinou. Poškozená osoba je ochuzována, ztrácí bydlení, zaměstnání a posléze může být vyřazena z běžné společnosti (Hrabovští, 2006, s. 31).

Mezi důležitý milník na cestě k bezdomovectví patří také rozpad rodiny, který má subjektivní dopad na její členy (Vágnerová, 2013, s. 30). Jestliže se některý z manželů nebo partnerů plně věnoval rodině, mohlo dojít k přerušování kontaktů s přáteli, kamarády, známými. Vztahy mimo rodinu u déletrvajících vztahů mohou být nestabilní a povrchní. Soustředěnost na vlastní kariéru, materiální zabezpečení rodiny a zanedbávání vztahu mezi partnery může být příčinou existenčního ohrožení (Marek a kol., 2012, s. 34). Pocit nejistoty a podnět k nežádoucímu chování může být důsledkem narušení jistoty, bezpečí a zázemí v rodině, příchodem nového partnera případně nezájmem rodičů. Důležité je „proč“ a jaké jsou důsledky (nebo spíše problémy) po rozpadu rodiny. U dětí a mladistvých bývá uváděna buď nepříjemnost osoby otčíma, i když zdrojem problému může být neúnosné chování dětí. Matka v takové situaci bývá postavena před volbu postavit se za dítě či za partnera. Případně odchod otčíma, který byl pro dítě důležitý. Dítě jeho odchod vnímá jako něco významného. Zdrojem nejistoty je i často měnící se složení rodiny, ve které chybí spolehlivost a jistota stability. Rozpadá se sociální síť, která by měla být oporou v nelehké situaci (Vágnerová, 2013, s. 30–35). Bezdomovectvím jsou více ohroženy rodiny s jedním rodičem a muži, v jejichž případě byl rozpad rodiny nejčastější příčinou. Ženy, jejichž očekávání od manželství se nenaplnilo, podávají návrh na rozvod. Žena se snaží od manžela oprostit. Muž se stává nadbytečným a odchází z domácnosti (Vágnerová in Marek a kol.,

2012, s. 34) „*i za cenu ztráty střechy nad hlavou*“ (Marek a kol., 2012, s. 34). Někdy nedojde k odpoutání a psychické separaci partnera od rozpadlého vztahu, následkem pak může být sociální a ekonomický pád (Marek a kol., 2012, s. 35).

Výsledný charakter dané osobnosti je nutno vidět „*v plné složitosti procesu socializace*“ (Kraus, 2008, s. 74).

Můžeme plně souhlasit s tvrzením, že investice do rodiny by měla být ze strany státu jednou z hlavních priorit (Barták in Průdková a Novotný, 2008, s. 18).

2.2 Postoje

Denně se ocitáme v různých sociálních situacích, kdy se vedle rolí formují vzorce chování, ale též vlastnosti osobnosti, mezi něž můžeme řadit návyky, dovednosti, schopnosti, potřeby atd. Jestliže bychom chtěli pozorovat naše sociální chování, shledáme, že se u člověka pod vlivem sociální zkušenosti formují postoje. Právě postoje se projevují v chování a jednání člověka a ovlivňují utváření vztahů jedince k prostředí (Řezáč, 1998, s. 30). V průběhu života se ocitáme v mnoha situacích, ve kterých se stáváme cílem pokusů ovlivňování, jejichž úmyslem je změna, utváření a posílení postojů. K tomu dochází zejména prostřednictvím osobní komunikace, pod vlivem nových informací, působením masmédií nebo setkáváním s různorodými pohledy na svět. V průběhu svého života si tak jedinec vytváří individuální koncept vlastních postojů a zároveň se stává produktem sociálního učení.

Pojem postoj je spojen se jmény W. I. Thomas a F. Znanicky, kteří se ve své práci v roce 1918 věnovali studiu postojů. Postoje autoři chápou jako individuální mentální procesy, které jsou charakterizovány vztahem k objektu a prožíváním jeho významu. Funkce postoje představuje jakéhosi prostředníka mezi strukturou osobnosti a strukturou sociální reality (Výrost, 1997, s. 128).

V odborné literatuře existují různé výklady a definice pojmu postoj. V psychologickém slovníku je postoj definován jako hodnotící vztah projevující se ustálenou formou reagovat na sebe sama, na druhé osoby, na situace a předměty. Představují nedílnou součást osobnosti, předurčují myšlení, cítění, chápání a společně s dovednostmi a vědomostmi jsou získávány během života člověka (Hartl a Hartlová, 2010, s. 431). Taktéž souvisí se zájmy a sklony, které vychází z hodnotové orientace osobnosti (Vízdal, 2010, s. 51). Terminologicky lze postoj definovat jako „*motivační dispozice zakládající tendenci jednat jistým*

způsobem“ (Vízdal, 2009, s. 164). Výstižně je postoj definován R. Kohoutkem „*Postoj je komplexní tendence odpovídat poměrně stálým a charakteristickým způsobem (kladně neutrálně, ambivalentně či záporně) na určité opakované situace, myšlenky, objekty, osoby*“ (1998, s. 8). Definice Kerche, Crutchfield a Ballachey: „*Relativně trvalá soustava pozitivních nebo negativních hodnocení, emocionálního citění a tendencí chování k objektu nebo proti objektům postoje*“ (Kerche in Lašek, 2003, s. 50) či „*pocity a techniky jednání týkající se sociálních cílů*“ (Kerche, Crutchfield a Ballachey in Hayesová, 1998, s. 95).

K vytváření vztahu k hodnotám dochází v průběhu vývoje člověka již při primární socializaci, kdy se dítě postupem času začíná seznamovat s hodnotami sociálního prostředí. Jednodušeji řečeno, nejprve dítě, poté dospívající a dospělý se učí chápat, co je špatné a co dobré. A to nejen z pohledu dobrého a zlého pro společenské prostředí, ale i z pohledu subjektivní zkušenosti. Člověk si tak postupně osvojuje systém apetencí a averzí k objektům. Subjekt si vytváří obraz světa, rozlišuje co je významné, co není a vytváří si názor na hierarchizaci těchto významů (Nakonečný, 2009, s. 259–260).

Postoje získáváme sociálním učením během celého života. Seznamujeme se s nimi prostřednictvím vzdělávání a působením sociálního prostředí. Na utváření a vzniku postojů se podílí nejprve rodinné prostředí, které je nejintenzivnější v raném věku. Postoje vytvořené v tomto věku jsou poměrně odolné ke změnám. V další fázi ontogeneze působí na dítě školní prostředí. Vliv pedagoga, třídy a kamarádů je podmíněna jednak osobností a postavením žáka ve třídě, ale také normami třídy. V dospívání se na utváření postojů podílí skupiny vrstevníků prostřednictvím společné činnosti a skupinových norem. Vrstevníci tak napomáhají z výchovného hlediska k utváření žádoucích, ale rovněž nežádoucích postojů (Vízdal, 2010, s. 51–52). Jedinec je ovlivňován ve svých postojích referenční skupinou, která je pro něj atraktivní. Čím jsou si hodnotové systémy jedince a referenční skupiny bližší, tím více ji vyhledává (Lašek, 2003, s. 54). Postoje, které si člověk osvojuje, jsou silně ovlivněny sociální identitou a sounáležitostí se skupinou (Tajfel in Hayesová, 1998, s. 99). Učí se, přizpůsobuje se a osvojuje si postoje ostatních lidí (autorit) nebo skupin, aby byl přijat a akceptován (Kohoutek, 1998, s. 8–9). Postoje jsou utvářeny na základě zkušenosti a emočního prožitku, jež bývá vlivnějším prostředkem vzniku či upevnění postoje než racionální hodnocení (Vízdal, 2010, s. 53). Čím více a lépe je potřeba uspokojována, tím je vzniklý postoj méně měnitelný (Lašek, 2003, s. 55). Existují názory, že postoje mohou být z velké části vrozené. Výzkumy se zabývali v roce 1975 Eysenck a Wilson. Vycházeli z předpokladu, že postoje jsou vrozené, stejně tak, jak jsou vrozené osobnostní ry-

sy. Tvrzení opírali o pozorování několika generací rodin, ve kterých se častokrát objevily obdobné postoje a osobnostní rysy (Heyesová in Vízdal, 2010, s. 53).

Postoje jsou charakteristické tím, že jsou obtížně měnitelné, ale změna je za určitých podmínek možná. Tato odolnost je vysvětlována převzetím hotového vzorce chování, které se v průběhu života upevní (Vízdal, 2010, s. 54). Mohou se měnit vlivem význačné korektivní zkušenosti, kterou představuje např. životní krize, psychický otřes nebo působení propagandy (Nakonečný, 2009, s. 267). Nebo také přidružení k sociální skupině (Lašek, 2003, s. 54). Za nejodolnější považujeme takové postoje, které jsou pro danou osobu nejvýznamnější. Také extrémní postoje se těžko mění, zřejmě pro silnou emoční složku (Vízdal, 2010, s. 54). Leon Festinger uvádí kognitivní disonanci jako důležitý zdroj změny postojů. Objeví se, když si naše postoje odporují, resp. jsou v přímém konfliktu. Změnou jednoho z postojů nebo přidání dalšího, který umožní hodnotit situaci jiným způsobem, dochází ke změně tenze (Hayesová, 1998, s. 103). Změna postoje tedy závisí na změně emocionální složky (Lašek, 2003, s. 56).

Utváření a změny postoje probíhají v jistém kontextu. Ten je určen konkrétní situací, psychologickým stavem jedince a vlivem informací. Pod vlivem těchto faktorů dochází ke změnám postojů. Změnu postoje mohou ovlivnit psychologické vlastnosti jedince, k nimž náleží inteligence, aktuální stav, sebeúcta a ovlivnitelnost (Výrost, 2008, s. 138–139). Podle Heyesové je změna postojů založena na aspektech přesvědčivé komunikace, kdy záleží na zdroji informace (od koho zpráva pochází), na povaze informace a na charakteristice příjemce (Hayesová, 1998, s. 105).

2.3 Vrstevnické skupiny

Kromě rodiny mají na osobnost člověka velký vliv také vrstevnické skupiny, jejímiž členy mohou být mladí bezdomovci uprchlí z nefunkční rodiny nebo ústavní výchovy (Matoušek a kol., 2010, s. 269). Příslušnost ke skupině, v níž jsou si její členové věkově a názorově blízcí, je dána jejími pravidly jednání, cíli a normami, kterými se řídí a hodnotami, které vyznává. Jedinec se se skupinou identifikuje, přebírá její normy chování, hodnoty a postoje (Kraus, 2008, str. 88–90). Svým členům dává přiměřenou podporu a určuje hranice dovoleného chování (Nakonečný, 2009, s. 386). Život uvnitř skupin je ovlivněn názory, které si její členové přinášejí z rodin (Kraus, 2008, s. 90). Členové si v nich mohou potvrzovat rodičovské hodnoty, nebo naopak slouží dospívajícímu člověku jako opora, když jeho ro-

dina selhává (Matoušek a Kroftová, 1998, s. 84). Snadnější vliv mají na ty členy, v jejichž rodinách probíhá proces socializace povrchněji, je neúplná s deficitem materiálních a kulturních hodnot (Možný, 2002, s. 145). U dětí a dospívajících z nefunkčních rodin je potřeba kladného přijetí skupinou větší (Matoušek a Kroftová, 1998, s. 85).

2.4 Zdraví

Spouštěčem životní krize může být fyzická nebo psychická nemoc, která může vést ke ztrátě bydlení. Zdravotní potíže nemusí způsobit bezdomovství, ale takřka vždy jej doprovází. *„Nedostatek přístupu k základní lékařské péči některých lidí znamená nejen zhoršení životních okolností toho kterého člověka, ale může ovlivnit zdravotní stav daleko širšího spektra lidí, kteří nevšimavě prochází kolem“* (Šupková, 2007, s. 9). Výzkum ukazuje, že mezi bezdomovci je vyšší výskyt chronických onemocnění, infekčních, duševních nemocí (Barták in Šupková, 2007, s. 10). V případě duševního onemocnění, kdy se jedinec nachází v životě nebezpečných situacích, je možným řešením ustanovit opatrovníka. Vzniká tak možnost řešení či oddálení vystěhování z bytu jako důsledek neplacení nájmu bytu (Šupková, 2007, s. 10). Studie osob v USA ukazuje, že jednotlivci v rodinách bez domova mají menší zdravotní problémy než osoby v chronickém bezdomovectví. Podobně osoby, které se do bezdomovectví dostaly v pozdějším věku, mají menší problémy s duševním zdravím a zneužíváním návykových látek (Fazel, Geddes a Kushel, 2014, s. 1532).

Duševní nemoc komplikuje návrat do běžné společnosti. Největším problémem jsou neurózy, psychózy, deprese a závislosti (Průdková a Novotný, 2008, s. 20).

Závislost na alkoholu k obrazu života bezdomovců zpravidla patří. Nahrazuje jim cíl a smysl života, rozpouští vztek, zlost, pocit křivdy a spojuje je s ostatními lidmi na okraji společnosti, které potkal stejný úděl. Zjištění, že návrat do běžného života vyžaduje značné úsilí, nebo je nemožný představuje pro člověka šok, se kterým se vypořádává prostřednictvím alkoholu. Opilost, která *„umožňuje přežít v lhostejnosti“* k sobě a ostatním se mění v závislost (Zdeněk Faldyna in Sborník konference Zdravotní péče a bezdomovectví, s. 37).

Svoji zoufalou situaci řeší někteří bezdomovci sebevražednými tendencemi. Tyto snahy jsou patrnější u populace mladých bezdomovců. Zvláště u narkomanů může předávkování vést ke skoncování se životem. Starší bezdomovci žijí spíše destruktivním způsobem života, kterým se pomalu zabíjí (Sovinová, Csémy in Marek et al. 2012, s. 45).

U lidí, kteří se nacházejí v nouzi, je potřeba vzít do úvahy fakt, že nemají možnost dodržovat klidový režim v teple, mají potíže s dodržováním životosprávy a mnohdy nemají peníze na doplatek léku (Libor Kvapil in Sborník konference Zdravotní péče a bezdomovectví, s. 13).

Zdraví bezdomovců můžeme obecně charakterizovat jako oslabené, chatrné a ubohé. Jejich životní podmínky jim neumožňují zdravou výživu, vyvarování se škodlivých vlivů, mnohdy ani základní hygienické zásady (Hrabovští, 2006, s. 49).

Poskytování potravinové pomoci můžeme přiřadit k zdravotní prevenci předcházení podvýživy a zdravotních problémů z ní plynoucích (Hradecký a kol., 2012, s. 36). Jiní autoři uvádí, že častěji se jedná o nedostatek vitamínů, proteinů a vápníku, jejichž nízká hladina v organismu společně s nadměrným příjmem alkoholu snižuje funkci imunitního systému organismu. Fyziologické potřeby bezdomovci vykonávají v blízkosti svých provizorních obydlí, ve kterých nedisponují koupelnou ani sociálním zařízením. V důsledku špatné hygieny dochází k šíření nemocí (např. hepatitidy). Rizikový způsob topení je spojen se vznikem popálenin, otrav. Nemožnost kvalitního spánku či horizontální polohy mnohdy vede k onemocnění dolních končetin, rozvoji vysokého krevního tlaku a psychických onemocnění. V neposlední řadě je třeba zmínit úrazy jako důsledek napadení jinou osobou (Pekárková, 2013b, s. 29–31). Lidé bez domova se často dlouhodobě vyhýbají lékařské péči. Příčinu můžeme spatřovat v „*neochotě podrobit se kázni*“ (Libor Kvapil in Sborník konference Zdravotní péče a bezdomovectví, s. 14), určitým pravidlům, skutečnosti, že se ocitají v prostředí „*bez lidí na které jsou zvyklí*“, kteří jim nahrazují rodinu a bez alkoholu, který je aktivizuje či zahořklosti vůči společnosti (Ondřej Mikulášek in Sborník konference Zdravotní péče a bezdomovectví, s. 17), nebo jako důsledek opakovaného odmítnutí žádosti o poskytnutí lékařské pomoci (Hradecký, 2006, s. 3). Protože bezdomovci mají opakovanou zkušenost s odmítnutím lékařské pomoci, nepokoušejí se v případě akutního stavu vyhledat lékařskou pomoc a při zhoršení zdraví si přivolají rovnou rychlou záchrannou pomoc, která je odveze do nemocnice. Některá města, např. Praha, Olomouc již disponují ordinací lékaře, které přispívají k částečnému řešení situace (Půrová in Sborník konference Zdravotní péče a bezdomovectví, s. 39). Ve městě Brně se zatím o této možnosti spolupráce vyjednává, podrobněji v kapitole 3.2.2. Krizová pomoc.

2.5 Bytová politika

K nejvýznamnějším lidským potřebám patří bydlení, „protože vytváří základní podmínky pro celoživotní realizaci každého jedince. Ve sféře bydlení se člověk rodí, formuje a rozvíjí jako sociální a kulturní bytost. Obydlí je chápáno jako prostor chráněný před:

- *Nepříznivými vlivy přírody*
- *Nežádoucími kontakty s lidmi*
- *Negativními důsledky civilizace“*

(Wildmannová, 2005, s. 100)

Bytová politika mezi lety 1948–1990 vycházela z principu, že byt je v životě člověka natolik významný statek, že náklady na jeho údržbu či výstavbu se nemají odrážet do výdajů domácnosti. Bydlení bylo vnímáno jako nárokový veřejný statek. V Československu byl uplatňován rovnostářský a bezplatný přístup k bytu (Lux a Kostelecký, 2011, s. 9).

V této éře bylo nemyslitelné, aby někdo žil na ulici. Každý musel někde pracovat a bydlet, byť formálně. Lidé žili mimo vlastní domov z nejrůznějších důvodů. Někdo dlouhodobě pracoval jako montér na stavbách, v důsledku čehož se rozpadlo manželství, jedinci prošli ústavní výchovou (dětské domovy, výkon trestu), rozvedení či osoby, které nechtěli bydlet u svých rodičů. Tito všichni mohli bydlet v podnikových ubytovnách. Po roce 1989 docházelo ke krachu podniků a prodeji jejich ubytoven. Ne každý se dokázal vyrovnat se změnou životního stylu (Průdková a Novotný, 2008, s. 9).

Kvůli absenci zákona, který by stanovil, kolik procent bytů by měla vlastnit obec, došlo v 90. letech ke značnému rozprodávání obecního majetku (*Důvody záměru a návrh systému Koncepce sociálního bydlení ČR*, s. 1).

V roce 2009 bylo z bytového fondu, který v roce 1991 převedl stát na obce rozprodáno 74 % bytového fondu. Podíl obecního bydlení klesl od té doby na 10 % z celkového počtu (Lux, M. in *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*, 2013, s. 22). Podobnou zkušenost s nedostatkem bytů uvádí i Katherine Gale, expertka na problematiku ukončování bezdomovectví rodin s dětmi v USA zejména metodou „**Rapid Re-Housing**“, která se setkala se zástupci Platformy pro sociální bydlení v Brně. Metoda „Rapid Re-Housing“ v USA spočívá v „podpoře rodin v nalezení bydlení a přesvědčení pronajímatelů, aby takové rodiny ubytovali.“ Následně dochází k propojování se službami,

kteří rodina potřebuje. Zmínila fakt, že v USA neexistuje systém státních dávek na bydlení (Řežábková, 2015).

„Rapid Re-Housing“ je metoda, která je zaměřena na jednotlivce nebo rodiny s dětmi, které zažívají přechodná nebo epizodní (na rozdíl od chronického) bezdomovectví (*Rapid Re-Housing*, 2016).

Model **Housing first** vychází z předpokladu, že v jistém a stálém bydlení jsou lidé schopni řešit svoje životní problémy. Bydlení se standardní nájemní smlouvou by mělo být poskytnuto co nejdříve od vzniku sociálních potíží spojených se ztrátou bydlení (LUX a kol., 2010, s. 20). Model Housing first znázorněn v příloze č. IV.

V příspěvku Housing first je popisována strategie Dánska s mechanismem přidělování sociálního bydlení. Je zde uvedeno, že tato země disponuje sektorem veřejného bydlení zhruba 20% z celkového bytového fondu. Přesto se potýká s rostoucím nedostatkem dostupného bydlení, zejména ve větších městech (Benjaminsen a Egholm, 2016).

Z výše uvedeného je patrné, že největší překážkou, se kterou se potýkají různé iniciativy, je dostatek volných dostupných bytů. Stejně tak současný trh s byty v České republice nedokáže reagovat na potřeby skupin obyvatel, které jsou z běžného trhu vyloučeny. Chybí bytový fond pro nízkopříjmové osoby. Jedná se zejména o lidi, kteří jsou pronajímateli vnímáni jako riziková (bezdomovci, osoby z azylového bydlení, vícečetné rodiny atd.). Další bariérou k získání bydlení představují dluhy (příp. exekuce na plat), které demotivují osoby v hledání práce a tím možnosti bydlení (*Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*, 2013, s. 22–23).

Je faktem, že potřeba bydlení představuje pro četné domácnosti vysokou nákladovost, na jehož zajištění se podílí jedna nebo více generací (Krebs, 2015, s. 407). V některých případech situaci neřeší ani státní dávky určené na bydlení. Domácnostem po zaplacení nákladů spojených s bydlením nezůstávají finanční prostředky na živobytí (Snopek a kol., 2014, s. 7).

K řešení problému přístupnosti k cenově dostupnému, přiměřenému a kvalitnímu bydlení je zapotřebí určitých intervencí státu a dalších veřejných subjektů na trhu s byty (Wildmannová, 2005, s. 103).

Dnes dochází k situacím, kdy občané, kteří nemají možnost nájemního bydlení, využívají přebývání v ubytovnách nebo pronájmech s mnohdy přemrštěným nájmem (*Důvody záměru a návrh systému Koncepce sociálního bydlení ČR*, s. 1), který je často hrazen státem

z příspěvku hmotné nouze. Přičemž náklady neodpovídají kvalitě bydlení (LUX a kol., 2010, s. 41–42). Skutečnost, že se jedná o lukrativní byznys s chudobou, můžeme vyvodit z enormního nárůstu ubytoven ve městě Brně od roku 2006 do roku 2014, kdy jejich počet vzrostl ze 166 na 689, tedy více jak čtyřnásobně (Baláš a kol., 2015, s. 29).

Ubytovny nemohou podle Platformy pro sociální bydlení fungovat jako řešení bezdomovectví, neboť jsou jeho součástí. Ubytovny sice poskytují ubytování v krizové situaci, to je však nekvalitní. Je zde absence sociálních služeb, které by mohly pomoci v dalším řešení sociální situace občana. Aby bylo dočasné krizové ubytování, které je poskytováno pobytovou sociální službou, úspěšné, je zapotřebí spolupracovat s návaznými veřejně dostupnými službami, např. odborné poradenství, aktivizační, psychosociální a bezpečnostní (Snopek a kol., 2014, s. 9-11).

Plně souhlasíme s názorem, že rostoucí počet ubytoven dokládá vážnost situace v oblasti sociálního bydlení (Baláš a kol. 2015, s. 61).

Sociální bydlení:

- *„Řeší selhání trhu s bydlením*
- *Zaměřuje se na lidi, u kterých nelze očekávat, že naleznou přiměřené bydlení na soukromém trhu s bydlením vlastními prostředky*
- *Má jasná pravidla přidělování*
- *Poskytuje bydlení adekvátního a pravidelně ověřovaného standardu*
- *Je zajišťováno s využitím veřejných dotací*
- *Je poskytováno na bázi neziskovosti*
- *Je monitorováno veřejnými orgány“*
(*Co je sociální bydlení in Platforma pro sociální bydlení*)

Cíle sociálního bydlení:

- Důstojné bydlení pro lidi, kteří se ocitnou v bytové nouzi
- Snížení počtu osob žijících na ubytovnách, bez přístřeší, v soc. vyloučených lokalitách, v bytové nouzi
- Snížení počtu osob vynakládající nepřiměřenou část svých příjmů na bydlení (senioři, samoživitelé)
- Eliminace případů, kdy rodina s dětmi nemůže žít pospolu z bytových důvodů
- Eliminace případů vyloučení rodin s dětmi z bydlení

- Prevence bytové nouze/bezdomovectví osob zdravotně, sociálně popřípadě jinak znevýhodněných (např. mladí lidé opouštějící dětské domovy, osoby odcházející z institucionální péči – psychiatrické léčebny, domovy pro osoby se zdravotním postižením aj.)
- Prevence vzniku sociálně vyloučených lokalit jejich rozptýlením
- Prevence situací, kdy osoby se zdravotním znevýhodněním žili v institucích

(Snopek a kol., 2014, s. 10)

Obecně platí, že jednotlivci či rodiny by měli mít jistotu setrvání v sociálním bydlení do doby, než se zlepší jejich sociální situace, tj. do doby ve které by byli schopni samostatně řešit svoji bytovou potřebu, aniž by jim hrozila bytová nouze (Snopek a kol., 2014, s. 17).

Těm, kterým se nedaří získat a udržet bydlení nebo mají větší množství problémů, může pomoci sociální služba tzv. **prostupným (vícestupňovým) bydlením (Housing ready)** – bydlení po přípravě. Každý stupeň bydlení se vyznačuje určitým standardem bydlení, kontrolou a monitorováním (LUX a kol., 2010, s. 20). Model prostupného bydlení znázorněn v příloze č. III.

Vícestupňový model sociálního začleňování bezdomovců je postaven na aplikaci zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách. Jedná se o systém, ve kterém jsou vzájemně propojeny sociální služby, jež reagují na aktuální potřebu člověka. Právě ona provázanost a propustnost mezi službami přináší výsledky. Absencí návazného podporovaného či nájemního bydlení pro bezdomovce dochází k návyku na sociální služby (Hradecký a kol., 2012, s. 26–27).

Někteří odborníci poukazují na demotivační působení tohoto systému, který může vést k závislosti na dávkách a prodlužování bezdomovectví (*Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*, s. 6).

Podobnou zkušenost má Katherine Gale, která uvedla, že se za posledních dvacet let v USA významně zvýšil počet bezdomovců, pro které se stavělo nouzové ubytování (např. azylové domy) a objekty přechodného bydlení, v nichž rodiny povinně absolvovaly vzdělávání v oblasti hospodaření v domácnosti, výchovy dětí či nakládání s dluhy. Teprve poté se rodiny mohly přestěhovat do běžných bytů. Zmíněná metoda se mnoho neosvědčila, náklady byly vysoké a četné rodiny se opětovně ocitli bez domova. Příčinu spatřuje

v udržování rodin v nepřírodném prostředí, získáním bydlení přestávají být bezdomovci a problémy se ve vlastním bydlení řeší daleko lépe (Řežábková, 2015).

Jelikož je v českém prostředí velmi obtížné poskytnout samostatné bydlení lidem, kteří by byli schopni samostatného bydlení po opuštění azylového bydlení, natož jejich poskytnutí lidem, kteří nemají takové kompetence, se odmítnutí vícestupňového modelu jeví jako iracionální (LUX a kol., 2010, s. 5).

Např. na Slovensku se vícestupňový model pro Romy s nedostatečnou kompetencí k udržení bydlení osvědčil. Naopak je zde obava, že okamžité samostatné bydlení by úspěch v reintegraci mohlo ohrozit.

Programy reintegrace jsou většinou založeny na třech úrovních bydlení (krizové bydlení, sociální bydlení s doprovodnými sociálními službami a samostatné nájemní bydlení). Programy jsou však z důvodu již zmíněné nedostupnosti bydlení vyšších stupňů prakticky realizovány jen do stupně krátkodobého azylového bydlení, klienti tak neustále kolují mezi prvními stupni sociálních služeb, ve kterých musí prokazovat svoji způsobilost (LUX a kol., 2010, s. 44–49).

Absence systémové bytové politiky je překážkou sociálního začlenění, neboť reálná adresa (bydlení) je důležitá pro čerpání veřejných služeb ale zejména pro stálé a pravidelné zaměstnání (Hradecký a kol., 2012, s. 31–32).

Strategie „nejprve bydlení“ (Housing first) vyzdvihuje pozitivní vliv rychlého, jistého a dlouhodobého nájemního bydlení na integraci do společnosti, neboť „*samostatné bydlení nutí k odpovědnosti a motivuje k získání a udržení práce.*“ (LUX a kol., 2010, s. 49).

Metoda Housing first je postupně zaváděna na základě zkušeností z USA a severských zemí. Jak ukazuje např. dánský program, jehož výsledky ukázaly, že zmíněná strategie bydlení by měla být použita jako první linie zásahu. I když počáteční náklady jsou vyšší, z dlouhodobého hlediska je strategie efektivnější (Benjaminsen a Egholm, 2016).

Podle odborníků platformy pro sociální bydlení by zavedením zákona stát ušetřil 60 až 100 miliard korun ročně (Novák a Matoušek, 2016, s. 7).

Za velice důležité v této strategii se považuje zachytit osoby, rodiny co nejdříve. Podstatné je jejich rychlé umístění do bezpečí a návrat do bydlení (Řežábková, 2015).

Strategie Hosing first se může řídit několika modely zacházení:

- ACT (Assertive Community Treatment) – asertivní komunitní léčba: jedná se o multidisciplinární přístup týmu poradců (sociální pracovník, psychiatr, zdravotní sestra, poradce v oblasti závislosti, pracovník úřadu práce) poskytující pomoc a podporu v bytě občana. Metoda je určena osobám vyžadujícím komplexní podporu.
- ICM (Individual Case Management) – zde je poskytována podpora občanu pracovníkem, který představuje koordinátora využívání léčebných a podpůrných služeb. Občan je podporován do doby, kdy se již necítí být ohrožen bezdomovectvím. Klíčový pracovník pracuje na bázi partnerství.
- CTI (Critical Time Intervention) – pracovník poskytuje občanovi podporu v kritickém období přechodu do vlastního bydlení, která trvá 9 měsíců. Po této době se předpokládá plné navázání na další podpůrné služby již bez podpory pracovníka.
(Benjaminsen a Egholm, 2016).
- Jiné modely „Housing first“ nesou prvky víceetapového bydlení. Například v Německu klienti užívají půl roku azylové bydlení a teprve poté je jim poskytnuto tréninkové bydlení (LUX a kol., 2010, s. 49).

Přes veškeré snahy nelze předvídat, která rodina nebo osoba v programu uspěje. Jestliže selže, neměla by opustit program, přestože musí odejít z bydlení (Řežábková, 2015).

Porovnání trajektorií podle doby bezdomovství v současnosti a podle návrhu – Komplexní model práce s bezdomovci je znázorněna v příloze č. V. (Hradecký, 2012, s. 34)

2.6 (Ne)zaměstnanost a dluhy

Bezdomovectví v mnoha případech doprovází ztráta zaměstnání. Většina bezdomovců vnímá získání práce jako spásu, která jim umožní změnu životního stylu. Jiní naopak v zaměstnání „nevidí smysl, protože postrádají smysl svého života“ (Marek a kol., 2012, s. 21).

Jestliže se člověk ocitne v situaci, která je nad jeho síly, snaží se z ní uniknout. Nejprve se pokouší mobilizovat síly, pokud se mu nedaří, rezignuje. Po ztrátě zaměstnání usilovně hledá práci, je aktivní. Po třech měsících aktivita klesá, raději čeká na nabídky. Po půl roce bez práce je pravděpodobnost dalšího zaměstnání nízká. Postupně se zabydluje v novém

stereotypu a o změnu nestojí. Na nabídky zaměstnání reaguje formálně, klade si podmínky (Zdeněk Faldyna in Sborník konference Zdravotní péče a bezdomovectví, s. 37–38).

Bezdomovci patří mezi málo kvalifikované osoby, mnohdy nesplňují zákonné podmínky evidence na úřadu práce, neboť žijí mimo své trvalé bydliště. Často jim chybí důležité doklady, např.:

- Občanský průkaz
- Doklad o ukončeném zaměstnání (dohoda o ukončení HPP, DPČ, DPP, výpověď)
- Doklad o studiu (o ukončeném vzdělání)
- Smlouva na bydlení (nájemní, podnájemní, o ubytování)

Mnozí se domnívají, že jejich nezaměstnanost je výsledkem vnějších faktorů, nikoli jejich selháním. Jiní jsou přesvědčeni, že šance na získání zaměstnání je tak malá, že raději žádné nehledají. Tento postoj jim umožňuje udržet si sebevědomí (Haasová, 2005, s. 16–17).

Lidé, kteří nemohou najít práci na legálním trhu práce, jsou zaměstnání „na černo“ nebo za nízký plat neodpovídající provedené práci a podmínkám (Prinz, 2013, s. 53). Neoficiální trh práce zaměstnává osoby s exekucemi, cizince bez pracovního povolení, lidi využívající sociální systém (Marek a kol., 2012, s. 23) nebo osoby se záznamem v rejstříku trestů, které jinak obtížně hledají zaměstnání (*Analýza potřeby rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 57).

Další skupinu tvoří lidé, kteří v zaměstnání nevydrží dlouho nebo hledají důvody proč nenastoupit. Zmíněný fakt zdůvodňují náročností práce, velkým stresem a stereotypem pro který nebyli schopni práci zvládnout. Nejsou ochotni přijmout pocity diskomfortu, různá omezení nebo zodpovědnost, které přináší zaměstnání (Vágnerová, 2013, s. 63–64). Nebo jsou životem na ulici natolik ovlivněni, že nejsou schopni zaměstnání zvládnout (Marek a kol., 2012, s. 24).

Nízký plat, neexistence příjmu a mnohdy špatné hospodaření s penězi vede k zadlužení. Lehkomyslným chováním, neochotou řešit vlastní problém a nesplácením půjčky dochází ke kumulaci dluhů a posléze k exekuci (Vágnerová, 2013, s. 64). Další problematickou oblastí je instituce, u které si osoba vzala půjčku. Většinou se jedná o nebankovní půjčku s vysokými úroky nebo sankcemi. Od 1. prosince 2016 platí nový spotřebitelský zákon (257/2016 Sb.), který má před těmito praktikami klienta ochránit. Nový zákon ukládá povinnost poskytovatelům půjček důkladně posoudit schopnost klienta splácet. Ten musí být před podpisem smlouvy informován o skutečné ceně půjčky (Svoboda, 2016).

2.7 Trestná činnost

Mezi bezdomovci se vyskytuje větší množství osob s kriminální zkušeností. Někteří prožili větší část života ve výkonu trestu. Zločin si zvolili jako strategii přežití. Osoby propuštěné z výkonu trestu mohou pociťovat nejistotu, jsou dezorientovaní, hledají pomoc. Mají snahu zařadit se do běžného života, hledají práci. Mnozí zaměstnavatelé kladou jako podmínku pro přijetí do pracovního poměru čistý rejstřík trestů, což propuštěný nesplňuje. Mnozí tak páchají opětovnou trestnou činnost (Průdková a Novotný, 2008, s. 21–22).

Naopak, pokud de osoba bez trestné minulosti se ocitne v situaci, kdy je odkázána na hmotnou nouzi a život v kriminogenním prostředí, mohou tyto faktory iniciovat trestnou činnost.

Bezdomovci, žijící delší dobu v této komunitě, se jí přizpůsobují. K páčání trestné činnosti přispívá absence strachu z ostudy a částečně také z trestu. Ve výkonu trestu dostanou to, co jim chybí: jídlo a ubytování. Prevence kriminality by se měla zaměřit na omezení bezdomovectví, nejlépe včasným získáním bydlení a zaměstnání (Prinz, 2013, s. 21–22).

Lidé žijící na ulici se stávají také cílem trestné činnosti, nejsou schopni se účinně bránit. Napadení mnohdy neoznamují. Důvodů může být několik, např. nevěří na ochranu státní správy, nemají doklady, jsou bezradní, jelikož nevědí, na koho se mohou obrátit, mají potíže se zdravotním ošetřením, chybí jim podpora a pomoc ostatních.

Trestná činnost může být páčána i mezi bezdomovci navzájem. K vzájemnému napadení dochází často pod vlivem alkoholu.

Rizikovým prostředím jsou také ubytovny. Lidé zde mohou páchat trestnou činnost, ale zejména se zde pohybují osoby s trestní minulostí, např. lichváři, kuplíři, dealéři drog atd. Ubytovna je „konečnou stanicí“ mnoha z nich, bez ní by se ocitli na ulici. Paleta trestné činnosti na nich páčaná nebo do které jsou vtaženi, je pestrá. Nejčastěji jde o lichvu (Prinz, 2013, s. 51–53).

Dne 1. prosince 2016 vstoupil v platnost nový zákon o spotřebitelském úvěru, který by měl ochránit lidi před nekalými praktikami bank a lichvářských firem. Má nastavit stejná pravidla pro všechny spotřebitelské úvěry. Česká národní banka má podle zákona dozorovat jak bankovní tak nebankovní instituce podle jednotné legislativy. Zákon stanovuje strop maximálně možné pokuty a sankce. Cílem nového zákona je vymýt takové poskytovatele půjček, kteří vydělávali na výnosech vymáhání u osob, u kterých předpokládali selhání splácení půjčky (Zákon 257/2016 Sb.).

K další trestné činnosti páchané na obyvatelích patří podvody spojené se snahou zajistit si jiné lepší bydlení. Špatná finanční situace a nezaměstnanost přispívá k práci na černo nebo k práci za nízký výdělek, legislativní podvody případně zneužívání dávek.

Můžeme zcela souhlasit s názorem, že největším problémem je fakt, že všemu přihlíží děti, které v prostředí ubytoven vyrůstají a tuto skutečnost berou jako neměnnou životní realitu. Vzorem dětí, jejichž rodina jen přežívá, je mnohdy právě ten, který se má vlivem trestné činnosti lépe (Prinz, 2013, s. 53–55).

3 POMOC LIDEM BEZ DOMOVA V RESOCIALIZACI

3.1 Sociální služby a komunitní plánování jako nástroj při řešení bezdomovectví

Sociální služby a sociální práce patří k nejdůležitějším nástrojům řešení krizové situace člověka (Matoušek, 2012, s. 155).

Jejich hlavním cílem je umožnit lidem, kteří se ocitli v nepříznivé sociální situaci, setrvat ve společnosti jako její rovnocenní členové za využití jejich zdrojů, žít běžným životem v přirozeném sociálním prostředí (Bednářová a Pelech, 2003, s. 26).

Sociální služby vycházejí z principu, že zanedbaný a vyčerpaný člověk má pramalou šanci k návratu k soběstačnosti. Kvalitní zabezpečení životních potřeb (jídlo, teplo, místo k odpočinku, očista, ošacení, základní lékařská péče) je podmínkou úspěšné reintegrace. Služby, které jsou zacílené na základní potřeby, jsou často poskytovány v rámci jednoho střediska. Tato strategie se ukázala jako žádoucí, neboť mnoho klientů projeví zájem řešit svou životní situaci až po uspokojení akutní potřeby. Na potřebu změny je nutno reagovat bezprostředně, jelikož motivace bezdomovců není příliš silná (Matoušek a kol., 2010, s. 322–323).

Sociální služby poskytují pomoc a výhody každé osobě, která se ocitne v problémové sociální situaci. Služby jsou nástrojem sociální práce, prostřednictvím nichž je realizována (Matoušek, 2012, s. 155). Nejdůležitějším aspektem v pomoci je však samotný klient. Bez jehož rozhodnutí a úsilí „něco“ změnit, je jakákoli práce a pomoc předem odsouzena k nezdaru (Průdková a Novotný, 2008, s. 40).

K úspěšné sociální práci je zapotřebí poskytnout takové služby, které budou reagovat na aktuální sociální problémy. K tomuto účelu slouží **komunitní plánování**, které by mělo realisticky navrhovat kroky k řešení sociálních problémů komunity (Matoušek, 2007, s. 113–114).

Zajišťuje dostupnost sociálních služeb v dané lokalitě, ve které jsou uspokojovány nenaplněné potřeby osob (*Co je komunitní plánování sociálních služeb a kdo jsou jeho aktéři*, 2005). Pro danou lokalitu je komunitní plán jedinečný a neopakovatelný. Komunitní plánování představuje jakousi výslednicí „o podobě a řízení místní sítě sociálních služeb“

mezi *zadavateli* (zajišťují financování sociálních služeb), poskytovateli (poskytovatelé sociálních služeb) a obyvateli daného území (uživatelé stávající nebo potencionální, pečující, rodinní příslušníci, dobrovolníci aj.) Princip spolupráce se nazývá *tiráda*. Cílem komunitního plánování je zvýšení kvality a zajištění takových služeb, které se zaměřují na skutečné potřeby osob, jejich podporu a pomoc v obtížných životních situacích (Kubíčková, in: *Příručka dobré praxe v oblasti komunitního plánování sociálních služeb*, 2013, s. 5). Právě klienti (uživatelé) sociálních služeb jsou nejdůležitějšími účastníky komunitního plánování. Jejich pohled, výstupy a závěry z jednání jsou obsaženy v dokumentu nazvaném *Komunitní plánování (Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2015–2017*, 2014, s. 14.). Úřad práce, který vyplácí sociální dávky, působí na zaměstnanost a bydlení uživatelů, se na Komunitním plánování a přístupu k vyloučeným lokalitám nepodílí (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 62).

Proces plánování rozvoje a dostupnosti sociálních služeb byl zahájen v Jihomoravském kraji v roce 2004. Kraj spolupracuje s 21 obcemi s rozšířenou působností. Tyto obce prostřednictvím komunitního plánování informují o potřebnosti a finanční podpoře sociálních služeb, tím ovlivňují podobu sítě sociálních služeb v kraji (*Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2015–2017*, 2014, s. 9). Ve městě Brně byl první proces komunitního plánování zahájen v roce 2005, nyní probíhá 4. komunitní plán sociálních služeb pro období 2016–2017. Představuje souhrnný plán v oblasti sociálních služeb, který zajišťuje potřeby občanů města Brna. Definuje cíle a priority dosažitelné do konce roku 2017. Dokument upozorňuje na neřešené oblasti a trendy do budoucna, jež přesahují rámec sociálních služeb, se kterým úzce souvisí. „*Základním motem komunitního plánu je především zachování, zkvalitňování a případný další rozvoj stávající komplexní sítě sociálních služeb pro jednotlivé cílové skupiny a její udržitelné financování*“ (Polák, Janík in *4. komunitní plán sociálních služeb města Brna pro období 2016–2017*, 2015, s. 4). Současný návrh 4. komunitního plánu je koncipován pouze na dva roky z důvodu propojení s aktuálním střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji pro období 2015–2017. Ve městě Brně je poskytována téměř jedna polovina služeb zaregistrovaných v Jihomoravském kraji. Proces komunitního plánování nekončí schválením plánu, ale probíhá cyklicky, tzn. po schválení následuje realizační fáze, sledování naplňování plánu (co se podařilo, nebo kde je potřeba změnit navržený způsob řešení) a příprava nového plánu pro další období. Garantem komunitního plánování ve městě Brně je

Odbor sociální péče Magistrátu města Brna a referát komunitního plánování sociálních služeb (*4. komunitní plán sociálních služeb města Brna pro období 2016–2017*, 2015, s. 4–9).

Poskytování **sociálních služeb** osobám bez přístřeší upravuje zákon 108/2009 Sb. o sociálních službách. Jedná se o služby sociální prevence, jejichž prostřednictvím se má osoba opět integrovat do společnosti (Matoušek, 2007, s. 40). Jsou rozděleny na služby terénní (programy spojené s poradenstvím), ambulantní (noční krizová centra, noclehárny, nízkoprahová denní centra) a pobytové (azylové domy, domy na půl cesty). Zákon specifikuje základní činnosti, které jednotlivé služby poskytují.

Principem poskytované pomoci je:

- Dostupnost (forma a druh) – územní, informační, ekonomické
- Efektivnost – vyhovuje potřebám klienta
- Bezpečnost – neomezuje oprávněná práva a zájmy klienta
- Hospodárnost – využívá maximálně veškerých zdrojů
- Kvalita – je jednoznačnou prioritou v rozsahu a způsobu uspokojování zájmů a potřeb klienta i zadavatele. Důležitým znakem kvality je schopnost podpory klienta v naplňování cílů, kterých chce dosáhnout.

(Sokol a Trefilová. 2008, s. 56.)

3.2 Pomoc lidem bez domova ve městě Brně

Následující kapitola je věnována problematice řešení bezdomovectví na území města Brna.

Ve městě Brně se pomoci bezdomovcům věnují různé subjekty. K důležitým poskytovatelům služeb patří samotné město Brno, které zajišťuje pomoc prostřednictvím Odboru sociální péče a příspěvkových organizací. Dalšími organizacemi, které se zabývají pomocí, jsou nevládní, charitativní a neziskové organizace.

Služby zabývající se podporou a pomocí osobám na okraji společnosti starších 18 let ve městě Brně mají velice široký záběr.

Odbor sociální péče města Brna:

- **Oddělení sociálních kurátorů:** sociální práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením, které nemají dostatek zdrojů a finančních prostředků

k plnohodnotnému životu. Kurátoři v procesu reintegrace úzce spolupracují s Centrem sociálních služeb.

- **Centrum sociálních služeb:** zaštiťuje řadu odborných pracovišť, poskytujících služby, které zajišťují pomoc lidem v nepříznivé sociální situaci.
- **Městské středisko krizové sociální pomoci**
  - Krizová pomoc: je zaměřena na naplňování základních potřeb bezdomovců
    - základní sociální poradenství
    - sprchy
    - noční krizová pomoc
    - strava
    - předlékařská zdravotní pomoc
  - Noclehárna
- **Dům sociální prevence Podnásepní**
  - Noclehárna
  - Azylové bydlení
- **Azylový dům Křenová**
- **Bytový dům Francouzská** je určen osobám, které v důsledku nepříznivých životních okolností nemají přístup k bydlení a jsou schopné plnit povinnosti vyplývající z nájemního vztahu.
- **Sdílené bydlení pro seniory Zámečnická** určeno žadatelům nad 60 let s nejistým nebo nevyhovujícím bydlením a s prokazatelnými nízkými příjmy.
- **Středisko osobní hygieny Rumiště** slouží k očištění, hygieně a prevenci šíření kožních onemocnění.
- **Oddělení sociální rehabilitace**
- Dům na půl cesty Celní
  - Azylový dům pro mladé dospělé (18–26let)
  - Azylový dům pro mladistvé (15–26 let)

(Oddělení sociální prevence pro mladistvé a mladé dospělé, 2013–2016)

- **Domov pro seniory Kociánka – odloučené pracoviště Štefánikova:** poskytuje službu osobám s poruchami osobnosti, které jsou ohrožené sociálním vyloučením a jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. (*O nás*)

Armáda spásy: je mezinárodní křesťanské hnutí, které působí v rovině náboženské a sociálně charitativní. Pomáhá lidem v nepříznivé sociální situaci spojené především se ztrátou bydlení. Armáda spásy přejala vojenský způsob organizace, terminologii i uniformy. Veškeré aktivity jsou uskutečňovány v duchu motto „Srdce bohu, ruce lidem“ (Kopřivová, 2006, s. 17).

- Centrum sociálních služeb Josefa Korbela
- Centrum sociálních služeb Staňkova
  - Nízkoprahové denní centrum
  - Noclehárna
  - Azylový dům
  - Terénní program
  - Tréninkové a startovací byty

Diecézní charita: křesťanská organizace poskytující pomoc a podporu osobám v sociální a zdravotní oblasti, vytváří tak záchrannou síť pro nejpotřebnější z nás. Ve své práci se řídí čtyřmi základními hodnotami: svoboda, láska, pravda a spravedlnost.

- Nízkoprahové denní centrum pro lidi bez domova
- Noclehárna pro lidi bez domova
- Azylový dům pro lidi bez domova
- Azylový dům pro matky s dětmi Domov sv. Markéty
- Baltazar – charitní bazar
- CELZUS – sociální rehabilitace pro lidi duševně nemocné, nezaměstnané,
  - služby pro cizince
  - sociální, právní a dluhové poradenství

A kluby: pomoc a podpora osobám závislým na alkoholu, lécích a hazardním hráčství.

- Kontaktní centrum
- Sociální poradenství
- Terapeutický léčebný program
- Následná péče a pomoc s hledáním zaměstnání

Agapo, o.p.s.: sociální rehabilitace v oblasti zaměstnanosti

Bílý kruh bezpečí: pomoc obětem a svědkům trestných činů

Drom: romské středisko, IQ Roma: romská střediska pomáhající v procesu sociálního začleňování

In Iustitia, o.p.s.: se zabývá se násilím z nenávisti

Jihomoravské regionální centrum pro podporu integrace cizinců: sociální a právní poradenství cizincům

Komunita Sant'Egidio, iniciativa Food not Bombs: iniciativy pomáhající pravidelně s jídlem a pitím

Lotos Brno: pomoc se závislostí na alkoholu

- Centrum poradenství a prevence
- Pobytový doléčovací program
- Podpůrné skupiny

Magdalenium: pomoc obětem domácího násilí

- Poradna
- Azylový dům

Můj pes a já – oba bez domova: snahou spolku je pomáhat psům lidí bez domova

Nový prostor: sociální rehabilitace

Organizace pro pomoc uprchlíkům: pomoc azylantům a cizincům s dlouhodobým či trvalým pobytem

Persefona: pomoc obětem domácího násilí

Platforma pro sociální bydlení: zabývá se tématem sociálního bydlení a lidských práv

Potravinová banka pro Brno a Jihomoravský kraj: podpora chudých rodin a jednotlivců

Práh Jižní Morava: pomoc a podpora osobám s duševním onemocněním při jejich začleňování do běžného života

Poradna Dialog a Občanská poradna Brno: odborné sociální poradenství

Podané ruce: pomoc s problémy vzniklými užíváním drog nebo jinými patologickými jevy

- Nízkoprahová zařízení pro děti (10–16 let) a mládež (17–26 let)
- Centrum prevence
- Terénní programy
- Kontaktní a poradenské centrum
- Internetová poradna
- Doléčovací centrum
- Drogové služby ve vězení
- Sociálně terapeutická dílna Eikon
- První pomoc pro patologické hráče a jejich rodiny

ROZKOŠ bez RIZIKA: zabývá se snížením sociálních a zdravotních rizik nejen u žen pracujících v sexbyznysu.

- Odborné sociální poradenství včetně terapeutických služeb
- Zdravotní služby
- Právní informace, dluhové poradenství

Sdružení pěstounských rodin: Dům na půli cesty, Velký dvůr Pohořelice

SOZE: poskytování pomoci cizincům a uprchlíkům

- Sociální a právní poradenství
- Azylový dům

3.2.1 Oddělení sociálních kurátorů Odboru sociální péče Magistrátu města Brna

Oddělení sociálních kurátorů (OSK) existuje v Brně již 35 let. Jejich náplní je sociální práce s osobami ohroženými sociálním vyloučením, které nemají dostatek zdrojů a finančních prostředků k plnohodnotnému životu. Nejde pouze o sociální práci, která je vymezena legislativou. Klientům poskytují sociální rehabilitaci a sociální terapii, snaží se o jejich společenské začleňování a koordinují spolupráci s dalšími subjekty. Kurátoři provádí depistáž sociálně vyloučených osob v jejich přirozeném prostředí. Klienti mohou kurátora kontaktovat také sami. Cílem je zabránění dalšího propadu ve společnosti. Spolupráce je založena na principu dobrovolnosti (Baláš a kol., 2015, s. 58–60).

Práce sociálních kurátorů je zaměřena na osoby:

- propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby
- propuštěné ze zdravotnického zařízení
- propuštěné ze školského zařízení ústavní či ochranné výchovy, z pěstounské péče
- ohrožené trestnou činností jiné osoby
- bez přístřeší

(Baláš a kol., 2010, s. 12)

Pracoviště poskytuje:

- základní a odborné poradenství
- sociálně terapeutickou činnost
- právní poradenství
- protidrogovou sociální práci
- zajištění pobytu v azylových zařízeních Centra sociálních služeb, p. o. (krizová pomoc, noclehárna, azylové bydlení)
- práci a aktivity v terapeutické dílně
- setkávání klientů oddělení v klubu (projekce filmů, besedy)
- sociální šatník
- zajištění možnosti osobní hygieny, možnost praní prádla

(*Oddělení sociální prevence a pomoci*, 2014)

- vyhledávání sociálně vyloučených osob (Baláš a kol., 2015, s. 60)

Ubytování v azylových bytech je využíváno jako podpůrný terapeutický prostředek. Sociální kurátoři zachovávají princip postupného bydlení, při kterém dochází k zlepšování komfortu bydlení v jednotlivých etapách sociálně terapeutického procesu klienta.

Další aktivitou terapeutického působení je praní oděvů, umožňující uživatelům být nejen v čistotě, ale přímo se této běžné činnosti v domácnosti účastnit. Klientům, kteří nemají možnost koupele, nebo mají kožní problémy (vši, svrab) je poskytována očista ve Středisku osobní hygieny. V případě potřeby kurátor poskytne čisté oblečení. Ve spolupráci s Krajskou hygienickou stanicí a plicní ambulancí probíhá monitoring TBC odhalující skrytá zdravotní rizika. K pracovní terapii jsou využívány terapeutické dílny (ateliéry), zde klienti za podpory sociálního kurátora vyvíjí aktivity pracovní (např. vaření, šití, úprava oděvů z celní správy, práce ve stopařské dílně) i umělecké (např. práce s textilem, keramika). Záměrem pracovní terapie je rozvoj zručnosti, dodržování pravidelného řádu,

odpovědnost, obnovení a udržení pracovních návyků a sociálních kontaktů. Postupná motivace vedoucí k dosažení pocitu a touhy smysluplnosti společenského uplatnění (Baláš a kol., 2015, s. 61–64).

3.2.2 Krizová pomoc

Krizovou pomoc využívají lidé nacházející se v ohrožení zdraví či života z důvodů náhlé ztráty bydlení, domácího násilí aj. Cílem služby je poskytnout bezpečí, naději, podporu a vedení. Výsledkem je pocit úlevy, kterým se zvýší schopnost klienta situaci zvládnout a vrátit se tak na předkrizovou úroveň žití. Pomoc je založena na podpoře oblasti, kterou si klient sám určí (Jansová, 2013, s. 20–21).

V MSKSP jsou poskytovány následující služby:

- Základní pomoc, podpora a poradenství v oblasti řešení nepříznivé sociální situace. Poskytnutí krizové intervence: Odborná metoda práce v situaci, kterou klient prožívá jako zátěžovou. Poskytnutí socioterapeutických činností, které vedou k překonání krize a zahájení terapeutického procesu. Pomoc při vyřizování běžných záležitostí a při komunikaci vedoucí k uplatnění práv a oprávněných zájmů.
- Poskytnutí podmínek pro osobní hygienu: služba je v provozu od května roku 2015. Sprchy mají lidé bez přístřeší k dispozici 3 krát v týdnu. Klienti obdrží mýdlo, šampon a je jim zapůjčen ručník, je-li zájem i fén. V případě potřeby je lidem bez přístřeší v omezeném rozsahu poskytnuto čisté oblečení.
- Poskytnutí možnosti předlékařského ošetření: Dne 1. 7. 2015. Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace a Český červený kříž uzavřeli smlouvu o poskytování zdravotnických služeb – první předlékařské pomoci, kterou mohou lidé bez přístřeší využít 3krát týdně. V plně vybavené ordinaci poskytují pomoc dvě všeobecné sestry/ bratři, popř. pomoc zdravotní sestry poskytuje také Armáda spásy, (*Armáda spásy*, 2016). Strategickým cílem zařízení je navázání spolupráce s Nemocnicí Milosrdných bratří. Obsahem spolupráce by mělo být zajištění standardní lékařské péče pro lidi bez přístřeší, kteří vyhledají zdravotnické služby v Městském středisku krizové sociální pomoci v extrémní sociální tísní, a předlékařská pomoc bude pro ně s ohledem na zdravotní stav nedostatečná. Může se jednat o klienty, kteří nemají doklady vč. průkazky pojišťovny a nemají peníze nebo jsou cizinci. V Nemocnici Milosrdných bratří by klienti měli jistotu přijetí a zajiš-

tění zdravotní péče jak od lékaře specialisty, tak v oblasti péče nemocniční, tedy lůžkové.

- Poskytnutí stravy: jedná se o ojedinělý projekt v rámci města i České republiky, ve kterém provozovny veřejného stravování poskytují zdarma nespotebovaná (neprodaná) polední menu včetně polévek. Tato neprodaná menu sváží v pracovních dnech v odpoledních hodinách pracovníci organizace přímo z provozů a vozí je do Městského střediska krizové sociální pomoci k výdeji.
- Během zimních měsíců (listopad – březen) probíhá poskytnutí podmínek pro strávení noci v teple a bezpečí na židli: služba slouží jako prevence umrznutí.

(Standard č. 1). Podobnou službu během zimních měsíců (prosinec – únor) poskytuje také Armáda spásy a Diecézní charita. Zmíněný způsob se osvědčil jako funkční a efektivní. Celková kapacita je 127 míst (*Pomoc lidem bez střechy nad hlavou*, 2013).

3.2.3 Terénní práce (street work)

Terénní práce je založena na vyhledání osoby bez domova v jejím přirozeném prostředí, její motivace a přesvědčení, že i její situace se dá řešit. Po navázání důvěry se streetworkeri snaží bezdomovce nasměrovat do denního centra, kde mu může být poskytnuta konkrétní pomoc, např. návštěva ordinace, sociální poradenství, (Pekárková, 2013a, s. 16–17). Ve městě Brně se terénní práci s bezdomovci zabývá Armáda spásy a sociální kurátoři Odboru sociální péče Magistrátu města Brna (Armáda spásy, 2016; Baláš a kol., 2015, s. 60). Terénní práce organizací probíhá nejčastěji v ranních hodinách a během dne, v době, kdy organizace poskytují služby a kdy je nižší počet bezdomovců pod vlivem alkoholu, je s nimi snadnější komunikace (Kadlečík, s. 27). Některé terénní programy organizací úzce spolupracují na poskytování komplexní pomoci klientovi, který z důvodu vícečetných problémů (závislost, problémy v oblasti bydlení, předluženost, zdraví) nebo duální diagnózy (závislost a psychiatrické onemocnění) nemůže využívat žádnou sociální službu. V Brně jde konkrétně o terénní spolupráci mezi Sdružením Práh poskytujícím pomoc duševně nemocným a organizací Podané ruce zaměřující se na uživatele drog (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 55). Činnost terénních pracovníků je zaměřena také na bezpečnost obydlí, zhodnocení hygienické situace míst, ve kterých žijí lidé, zvyšují povědomí o požární ochraně (Pekárková, 2013b, s. 31).

3.2.4 Denní nízkoprahová centra

Denní nízkoprahová centra, která umožňují lidem bez domova na chvíli se zastavit a oddechnout si na bezpečném místě poskytuje Armáda spásy (*Armáda spásy*, 2016) a Diecézní charita (*Azylové domy a denní centrum*, 2017). Poskytují možnost stravy, osobní hygieny (sprcha, oholení), zdravotní pomoc (Armáda spásy), čisté oblečení a obutí nebo možnost vyprání a vysušení oděvů (Armáda spásy), prevence šíření parazitů, základní poradenství se sociálním pracovníkem, odborné sociální poradenství s psychologem nebo právníkem (Diecézní charita).

3.2.5 Noclehárny

Služba je poskytována za úplatu. Jsou zde vytvořeny podmínky pro osobní hygienu a poradenství, které poskytuje sociální pracovník, sociální pedagog, psycholog nebo právník se kterými může klient řešit nepříznivou sociální situaci. Organizace si stanovují podmínky, za kterých je klient přijat (věk, střízlivost), další podmínkou může být spolupráce v řešení nepříznivé situace klienta. Cílem je motivace klientů k řešení jeho situace, např. vyřízení dokladů, nalezení zaměstnání, řešení dluhů (LUX a kol., 2010, s. 43). V Brně je služba Noclehárna poskytována Městským střediskem krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní, Centra sociálních služeb, Armády spásy a Diecézní charity (*Centrum sociálních služeb*, 2015; *Armáda spásy*, 2016; *Azylové domy a denní centrum*, 2017). Noclehárny se otevírají kolem cca v 19 hod., klienti je opouští ráno kolem 7. hodiny. Všechny své osobní věci si musí klient ráno odnést, celý den pak u sebe nosí všechn svůj majetek. Jedná se o velmi nepraktickou věc, dochází ke ztrátám, mnoho tašek nepůsobí dobře při pracovním pohovoru aj. (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 61)

3.2.6 Azylové bydlení, startovací byty, sociální bydlení

Azylové bydlení je pobytová služba, která může mít formu pyramidy, kdy jednotlivé stupně bydlení na sebe navazují. To, který stupeň klient využije jako první, záleží na jeho schopnostech. Krátkodobé azylové bydlení slouží k překlenutí krizové situace a je tak široce otevřené širokému počtu klientů. Zpravidla nabízí vícelůžkové pokoje, kde je pro klienty málo soukromí.

Střednědobé azylové bydlení je určeno klientům, u kterých se očekává v určité lhůtě vyřešení jejich problémů. Je zde předpoklad, že se klient aktivně postaví k řešení své nepřízni-

vé situace, neboť umístění v azylovém domě je přímo podmíněno širší spoluprací. Výsledkem by je měl být návrat do běžné společnosti a k soběstačnosti. Některé organizace nemají krátkodobé a dlouhodobé azylové bydlení rozlišeno a všem poskytují stejný standard.

Dlouhodobé azylové bydlení se nejvíce podobá běžnému způsobu bydlení. U klientů se předpokládá, že již mají některé předpoklady, např. vlastní doklady, mají vlastní příjem, se kterým se podílejí na úhradě bydlení, jsou schopni uspořít určitou částku. Dochází zde k nácviku dovedností, které vedou k převzetí odpovědnosti a samostatnosti. Dlouhodobé azylové bydlení může poskytovat tzv. dům na půl cesty (Matoušek a kol., 2010, s. 322–323). Je určen osobám od 18 do 26 let v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení, a to zpravidla po ukončení rodinné nebo ústavní péče nahrazující péči rodičů. Nabízí poradenství, výcvik základních sociálních dovedností potřebných k získání zaměstnání a do samostatného života (*Oddělení sociální prevence pro mladistvé a mladé dospělé, Odboru sociální péče Magistrátu města Brna, 2013–2016*). Zde je patrné, překrývání cílových skupin – lidé bez domova a služby pro rodiny, děti a mládež.

Služba azylové bydlení je jednou kostkou z pomyslné stavebnice sociálně terapeutické práce, která je řízena zásadou „*pomáháme vám si pomoci*“ (Baláš a kol., 2015, s. 62).

Několik úrovní azylového bydlení lze přirovnat k pomyslnému schodišti, po kterém klient stoupá: noclehárna, ubytovna, bytová jednotka (Baláš a kol., 2015, s. 61). Jedná se o již zmíněné „bydlení po přípravě“, o kterém jsme podrobněji hovořili v kapitole 2.5.

K nejvyšším patřím patří **tréninkové a startovací byty**. Jsou nejbližší běžnému prostředí a rovněž také nejbližší reálnému životu. Byty jsou rozptýleny v běžném prostředí. Klienti se setkávají se sousedy z tzv. normálního prostředí. Dochází ke snížení izolace a stigmatizace, sebejistota klientů vzrůstá. Zmíněný typ služby v reintegraci je velice úspěšný, bohužel jich je málo (Matoušek a kol., 2010, s. 324). Azylové bydlení pro lidi bez domova je v Brně poskytováno Centrem sociálních služeb na ulici Křenová a Podnásepní, Armádou spásy a Diecézní charitou (*Centrum sociálních služeb, 2015; Armáda spásy, 2016; Azylové domy a denní centrum, 2017*).

Nově zrekonstruovaných 39 **tréninkových bytů na Francouzské 42** slouží klientům od prosince 2015. Službu mohou využívat pouze osoby nebo rodiny s prokazatelnými nízkými příjmy domácnosti a nestabilními bytovými podmínkami (*Bytový dům Francouzská in: Centrum sociálních služeb, 2015*).

V roce 2013 v rámci projektu **Prevence bezdomovectví** podepsala Armáda spásy spolupráci s městskou částí Brno – sever. Výsledkem bylo nastěhování 11 jednotlivců a rodin do bytů. Spolupráce se sociálním pracovníkem byla zakotvena v podnájemní smlouvě. V říjnu 2014 se dalších 7 osob stěhovalo do sedmi garsoniér, které poskytla městská část Brno – střed. Celkem se jednalo o 10 rodin a 8 jednotlivců. Pokud klienti bez větších problémů vydrží dva roky, stanou se nájemníky městské části, běžnými občany města bez podpory pomáhajících organizací (Kosorin, 2015, s. 30–31).

V roce 2016 dochází v Brně k pilotnímu projektu řešení bytové nouze podle modelu **Housing first**, jenž vychází z předpokladu, že bydlení je právo. Brněnský model, který je v České republice naprosto ojedinělý, staví na zkušenostech řady zemí, které mají s projektem dobrou zkušenost, a na zkušenostech odborníků, např. Katherine Gale, která je expertkou na problematiku ukončování bezdomovectví rodin s dětmi v USA (Řežábková, 2015) a Valerie Joovers, která s organizací HVO Querido Amsterdam dostává bezdomovce z ulice do bytů již 10 let (Čápová, 2016). Obě ženy se svými poradními hlasy podílely na zavedení Housing First v Brně (Čápová, 2016; Řežábková, 2015). V dubnu 2016 proběhl tzv. registrační týden, ve kterém byla sesbírána data týkající se rodin s dětmi v bytové nouzi. Vybraným rodinám byly v rámci projektu **Rapid Re-Housing** pronajaty městské byty, poskytnuta intenzivní podpora sociálních pracovníků a dalších návazných služeb. Předpokládaným výsledkem je např. zlepšení školní docházky, zaměstnanost rodičů, zlepšení zdravotního stavu členů rodiny. Pokud se model osvědčí, stane se standardní městskou politikou (*Brno pokročilo v boji s bezdomovectvím*, 2016). Model sociálního bydlení počítá s pozicí garanta sociálního bydlení. Úkolem garanta je koordinace sedmi sociálních pracovníků, kteří budou rodinám a jednotlivcům poskytovat podporu (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 57).

V další etapě (rok 2017) chce město Brno modelem Housing first pomáhat i osobám s vícečetnou a duální diagnózou. Osoby s duální diagnózou (závislost a psychiatrické onemocnění) nebo s vícečetnými problémy (závislost, problémy v oblasti bydlení, předluženost, zdraví) často vypadávají ze systému služeb, které jsou úzce definované. Dochází tak k situaci, že nejvíce ohrožená osoba nedostane pomoc, která by účinně řešila problém. V této souvislosti můžeme zmínit, že těmto osobám v současnosti pomáhají Sdružení Práh (osoby s duševním onemocněním) a Podané ruce (uživatelé drog). Služba je poskytována

terénní formou za spolupráce obou organizací (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 59).

Nově vznikl projekt **Sdílené bydlení pro seniory** Zámečnická. Projekt patří k prvním v České republice. V listopadu 2016 se nastěhovalo 11 seniorů. Byt o rozloze 400 m² má devět pokojů. Kromě pokojů nabízí jídelnu s kuchyní, televizní pokoj, místnost ke čtení a další. Projekt sdíleného bydlení tvoří alternativu k domům s pečovatelskou službou. Je určen žadatelům ve věku 60 let a více s nejistým nebo nevyhovujícím bydlením, narušenými rodinnými vztahy, žijícími v osamělosti a s prokazatelnými nízkými příjmy (Žlebek, 2016, s. 1).

Specifickou službou pro lidi bez přístřeší je **Domov se zvláštním režimem Štefánikova**. Služba je určena lidem ohroženým sociálním vyloučením nad 50 let, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby (*O nás*). Do zařízení mohou být přijati klienti se závislostmi (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 55). Kapacita zařízení 58 lůžek (*O nás*) se jeví jako nedostatečná. Dochází k nárůstu počtu osob ve vyšším nebo vysokém věku, v jehož důsledku nemají dostatek zdrojů k zajištění svých potřeb (Baláš a kol., 2015, s. 37–38), např. z důvodu neexistujícího nároku na důchod (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 55)

Ve 4. komunitním plánu došlo k iniciaci a přípravě projektu Domova se zvláštním režimem pro osoby s vícečetnou diagnózou. Klientem domova budou senioři bez nároku na důchod, bezdomovci, bezdomovci s duševním onemocněním, na vozíku a osoby mající problém s alkoholem. Domov bude poskytovat krátkodobou popřípadě dlouhodobou zdravotní a sociální péči (Cílová skupina „osoby ohrožené sociálním vyloučením“. In: *4. Komunitní plán sociálních služeb města Brna pro období 2016–2017*, 2015, s. 93). Projekt byl odsouhlasen v červnu 2016. Vybraná budova se nachází v Mostecké ulici v městské části Husovice. Domov by mohl začít přijímat první klienty po rekonstrukci v roce 2018/2019 (Ustohalová, 2016).

Další aktivitou, která by měla pomoci lidem v městských bytech dostávajícím se do problému s placením nájmu, je zavedení „poradce pro bydlení“. Funkcí poradce by měla být prevence, předcházení možných problémů již při nezaplacení prvního nájmu (*Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením*, 2016, s. 56).

3.2.7 Sociální poradenství.

Sociální poradenství vede klienta k soběstačnosti. Poskytuje mu takovou pomoc a podporu, aby si dokázal pomoci v obtížné situaci sám. Pomáhá mu srozumitelně a vlídně zorientovat se v sociálních službách, s napojením se na potřebnou službu, v kontaktu a komunikaci s úřady při konkrétních úředních postupech. Pomáhá a podporuje klienta ve všech situacích, ve kterých je nejistý. Svou podporou sociální poradenství přispívá k reintegraci. Základní sociální poradenství podle § 37 odst. 2 zákona 108/2006 Sb. o sociálních službách, zajišťuje každá sociální služba, a to bezplatně. Jedná se zejména o informace o službách a možnostech vedoucích k řešení nebo ke zmírnění obtížné životní situace. Informace plynou ze systému sociální ochrany (pojištění, pomoc a podpora) a ze systému zaměstnanosti.

Přímou pomoc lidem poskytuje odborné sociální poradenství. Dochází k praktickému řešení situace, pomoc je konkrétně zaměřena. Jedná se zejména o problémy s dluhy, exekucemi, rodinnými problémy, zaměstnaností, osobami z výkonu trestu, starými a zdravotně znevýhodněnými občany aj. (Matoušek et al. 2010, s. 320–321).

Poradenská činnost je součástí nabídky Krizové pomoci Městského střediska krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní, nízkoprahových denních center Armády spásy, a Diecézní charity, organizací pomáhajících alkoholově (Lotos), či drogově závislých (A kluby, Podané ruce), zdravotně či duševně znevýhodněných (Práh, CELZUS), (Práh Jižní Morava. 2017, bez zaměstnání (Agapo, CELZUS, Nový prostor), s dluhy či exekucí (Poradna Dialog, Občanská poradna Brno, CELZUS), osobám, které se setkali s násilím (In Iustitia, Bílý kruh bezpečí, Magdalenium, Persefona), osobám v bytové nouzi (DROM, IQ Roma Servis, Armáda spásy), pomoci cizincům (SOZE, CELZUS, Jihomoravské regionální centrum pro podporu integrace cizinců, Organizace pro pomoc uprchlíkům), a další.

Kromě odbornosti je základním kritériem poradenských služeb jejich dostupnost. Poradenství zacílené na bezdomovce je poskytováno v nízkoprahových centrech organizací, kde mohou využít dalších služeb (Matoušek a kol., 2010, s. 322).

3.2.8 Potravinová banka

Potravinová banka v Brně zahájila svoji činnost v červnu 2014, je členem České federace potravinových bank. Její náplní je shromažďovat a skladovat potraviny, které jsou přijímány zdarma od jednotlivých dárců. Potraviny jsou přidělovány charitativním a humani-

tárním organizacím, které je následně poskytnou potřebným osobám (*Potravinová banka*, 2010), a to zejména matkám samoživitelkám, dětem z dětských domovů, pěstounským rodinám a seniorům (*Národní potravinová sbírka byla rekordní*, 2016). Cílem organizace je boj s plýtváním, úkolem je rozdělit se s potřebnými, kteří trpí hladem a obnova solidarity mezi lidmi (*Potravinová banka*, 2010).

Díky předchozím kampaním a větší informovanosti ze strany médií loňská potravinová pomoc (listopad 2016) dosáhla rekordních výsledků. Ve více než 650 obchodech po celé České republice darovali nakupující přes 312 tun trvanlivých potravin. Nejvíce byly darovány těstoviny, trvanlivé mléko, rýže nebo dětská výživa (*Národní potravinová sbírka byla rekordní*, 2016).

Poprvé bylo možné darovat drogistické zboží nebo třeba sušené mléko a pleny (*Lidé po celém Česku plní košíky pro lidi v nouzi*, 2016).

Organizátorem je již tradičně platforma Byznys pro společnost ve spolupráci s Armádou spásy a Potravinovou bankou (*Národní potravinová sbírka byla rekordní*, 2016).

Město Brno organizuje další charitativní potravinové sbírky prostřednictvím Food Boxu. Food Box je certifikované zařízení pro bezpečné uložení potravin, které putuje po různých místech (Teplárny Brno, radnice Brno-střed, Tesco Shopping park, nová budova České televize v Líšni aj.), kde mohou lidé vhodit svůj potravinový dar. Potravinové jsou dále distribuovány lidem trpícím potravinovou deprivací (*Potravinová banka pro Brno a Jihomoravský kraj*, 2014).

3.2.9 Zaměstnání

Podpora a pomoc v hledání práce je poskytována lidem bez domova v rámci základního a odborného sociálního poradenství. Odborné sociální poradenství poskytuje, organizace **Agapo, o. p. s.** Snahou poradenství je zvýšení samostatnosti, dovedností a schopností důležitých pro pracovní uplatnění klientů. Zaměřuje se na zorientování klienta na trhu práce, na osvojení způsobu hledání zaměstnání, na psaní motivačního dopisu a životopisu, poskytnutí informací o přípravě na přijímací pohovor, orientace v zákonech a pracovně právních vztazích. Podporu klientovi nabízí následně i na pracovišti. Pro klienty organizace, jejich kamarády, známé a příbuzné se v pravidelných termínech koná odpolední kavárna Agapo, ve které se společně setkávají a kromě připraveného programu (*Agapo*, 2010) si

mohou vzájemně vyměňovat informace a zkušenosti s uplatněním a hledáním zaměstnání na trhu práce.

Další organizací, která pomáhá zaměstnávat dlouhodobě nezaměstnané ve spolupráci s Úřadem práce Česká republika je **Armáda spásy**. Klienti jsou zaměstnání na dohodu o provedení práce nebo v rámci veřejně prospěšných prací. Jedná se zejména o pracovní místa v prádelně, kuchyni, v úklidu a údržbě budovy Armády spásy (*Dlouhodobě nezaměstnaní*. In: *Armáda spásy*, 2016).

3.2.10 Pomoc dobrovolníků a občanských aktivit

Nedílnou součástí pomoci lidem na ulici je pomoc z řad dobrovolníků či občanských aktivistů např. komunita **St. Eegidio, iniciativa Food not Bombs**, jejichž členové pravidelně rozdávají jídlo a v jednotlivých případech pomáhají i materiálně (zimní šatník, nákup léků, vyřízení dokladů).

V životě lidí bez domova často zůstane jen čtyřnohý přítel. Tito lidé nemohou z hygienických důvodů využívat centra sociálních služeb ani azylové domy. Od roku 2015 pomáhá těmto lidem spolek **Můj pes a já – oba bez domova**, který založila Milada Váňová (*Můj pes a já: spolek opět pomůže zvířatům i lidem bez domova*, 2016). Spolek vychází z přesvědčení, že pomocí čtyřnohému příteli pomohou i jeho pánovi. Cílem je vybudovat systém prevence a v případě nemoci popřípadě úrazu také léčení psiho kamaráda. (*Můj pes a já – oba bez domova*, 2017).

3.2.11 Informovanost veřejnosti

Problematika chudoby a bezdomovectví představuje aktuální téma. Povědomí o této problematice se zvyšuje díky medializaci ve sdělovacích prostředcích a projektům, které informují a seznamují širokou veřejnost s problematikou lidí zasažených chudobou a osob bez domova. Akce přispívají k boření mýtů a předsudků, snaží se vytvářet pozitivní obraz sociálních služeb zabývajících se lidmi žijícími na ulici. Ve městě Brně tak jako v dalších městech České republiky pravidelně probíhá již zmíněná Potravinová sbírka, která se stává rok od roku úspěšnější. Další akcí, která se snaží široké veřejnosti přiblížit život na ulici, jsou projekty **Noc venku**, **Nocleženka** nebo **Brnem s lidmi bez domova**.

Smyslem akce **Noc venku** je poskytnout široké veřejnosti možnost zkusit si zážitkovou formou na vlastní kůži pocit být člověkem bez střechy nad hlavou a přečkat noc obdobným

způsobem jako lidé na ulici. Akce je doprovázena programem nabízejícím koncerty, filmové projekce a jídlo. Noc venku se tradičně koná v listopadu na prostranství před kostelem sv. Tomáše a před Místodržitelským palácem Moravské galerie v Brně.

Nocleženska je projekt Armády spásy. Jedná se o online zakoupený poukaz v hodnotě 100,- Kč na nocleh přes webové stránky organizace. Poukazy poté terénní pracovníci rozdají klientům. Poukazem kromě noclehu v teple klient získá stravu a možnost hygieny (Nočleženku dostalo 200 lidí, 2017).

„**Brnem s lidmi bez domova**“ organizují dvě studentky z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity. Inspirovaly se projektem Pragulic – Poznej Prahu jinak!. Trasa je vedena neútulnými místy města, ve kterých se sdružují a přežijí lidé bez domova, trasa má svoji strukturu a řád. Průvodkyní je žena bez domova, která je ochotna se s účastníky exkurze podělit se o svůj životní příběh, zkušenosti, seznamuje je s nízkoprahovými službami a radí, jak obstojně přežít (David, 2016).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Cíl výzkumu

V praktické části se zaměřujeme na prohloubení poznatků o problematice osob bez domova a porovnání zjištěných údajů mezi klienty využívajícími sociální službu Noclehárna a Krizová pomoc Městského střediska krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní (dále jen MSKSP) Centra sociálních služeb, p. o (dále jen CSS) v městě Brně.

Typ klienta NOCLEHÁRNA: Jedná se o osobu v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Klient má trvalé bydliště na území města Brna. Služba zahrnuje přenocování, využití podmínek pro osobní hygienu, základní pomoc a poradenství v oblasti řešení nepříznivé sociální situace.

Typ klienta KRIZOVÁ POMOC: Jedná se o osobu nacházející se v situaci ohrožení zdraví nebo života. Tuto nepříznivou sociální situaci přechodně nemůže řešit vlastními silami. Osoba využívá alespoň jednu dílčí sociální službu Krizové pomoci MSKSP: základní sociální poradenství, sprchy, noční krizovou pomoc (strávení noci na židli), stravu, předlékařskou zdravotní pomoc, ošacení a obutí.

Získané údaje použijeme k identifikaci a porovnání stěžejních problémů, se kterými se potýkají klienti typu Noclehárna a Krizová pomoc MSKSP ve snaze navrátit se do běžné společnosti. Ze získaných výsledných dat budou navrženy možné strategie, které by mohly napomoci řešit nepříznivou životní situaci klientů.

Cílem výzkumu je rozpoznat problémy při resocializaci klientů služby Noclehárna a Krizová pomoc MSKSP, obdržená data následně porovnat mezi typem klientů Noclehárna a Krizová pomoc. Navrhnout jistá doporučení vedoucí ke zmírnění či odstranění těchto překážek pro každý „typ klienta“.

4.2 Výzkumné otázky, stanovení hypotéz

1) Existují statisticky významné rozdíly mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci v postoji k projektu Housing first?

H₁: Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly v postoji k projektu Housing first.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly v postoji k projektu Housing first.

2) Existují statisticky významné rozdíly mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci ve finanční gramotnosti?

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly ve finanční gramotnosti.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly ve finanční gramotnosti.

3) Existují statisticky významné rozdíly mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci v postoji k alkoholu?

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly v postoji k alkoholu.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly v postoji k alkoholu.

4) Existují statisticky významné rozdíly mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci v dostupnosti pracovních příležitostí?

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly v dostupnosti pracovních příležitostí.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly v dostupnosti pracovních příležitostí.

4.3 Operační definice proměnných

Pojmem *klient* rozumíme dospělou osobu – muže a ženy, kteří jsou osobami bez přístřeší a využívají sociální služby MSKSP, CSS p. o. ve městě Brně. Klienty rozdělujeme do dvou skupin. První skupinu tvoří klienti služby Noclehárna a druhou skupinu tvoří klienti služby Krizová pomoc.

Pojem *resocializace* v pojetí empirického šetření značí, že má osoba bez přístřeší zajištěny potřebné podmínky ke zdárnému návratu do většinové společnosti.

Zjišťované překážky označuje pojem *problém*. Ke zjištění nejčastějších překážek bránících návratu do většinové společnosti předcházelo studium informací z odborných zdrojů a jsou uvedeny v teoretické části diplomové práce. Konkrétně se v empirické části zaměřujeme na

tyto oblasti: finanční gramotnost, zaměstnanost, postoj k alkoholu a k projektu sociálního bydlení – Hosing first.

4.4 Popis a metody výběru výzkumného souboru

Vlastní průzkumné šetření bylo realizováno v měsíci únor 2017. Základní výzkumný soubor tvoří dospělí muži a ženy bez domova, kteří využili sociální službu Noclehárna a Krizová pomoc v MSKSP, CSS p. o., a se zapojením do výzkumu souhlasili. Výzkumný soubor byl vytvořen na základě **záměrného výběru**.

4.5 Metodologie výzkumného šetření

Ve výzkumu bylo plánováno zahrnutí všech klientů noclehárny o kapacitě 42 osob a klientů krizové pomoci. Vzhledem k časté fluktuaci klientů na obou službách byl z metodologického hlediska použit **kvantitativní přístup**. Hlavní technikou získávání informací byl zvolen **anonymní dotazník**, neboť častou překážkou provázející výzkum u osob bez přístřeší je jejich obava ze zneužití získaných dat, zvláště u výběru osob, které využívají konkrétní ambulantní sociální službu. Dotazníkové šetření bylo zvoleno také s ohledem k místu sběru dat a na menší časovou náročnost. Klienti byli osloveni v rámci čerpání ambulantních sociálních služeb v MSKSP, CSS p. o.

Dotazníkové šetření představuje frekventovanou techniku sběru dat, jedná se o určitý způsob pokládání otázek s následnou písemnou odpovědí. Dotazník má strukturu předem připravených, vhodně zvolených a seřazených otázek. Nespornou výhodou je ekonomicky nenáročné a rychlé shromažďování dat od většího počtu respondentů. Umožňuje kvantifikaci dat, vysokou standardizaci, anonymitu respondentů. Nevýhody spočívají v nižší návratnosti dotazníků, problémy v oblasti pochopení otázek mohou souviset s omezením komunikace, a tedy zachycená pedagogická realita nemusí odpovídat skutečnosti, neboť respondent odpovídá na otázky, jak se sám vidí, nebo přeje být viděn, nikoli podle skutečnosti (Chrásková, 2007, s. 163–164).

Úvod dotazníku obsahoval informaci o zajištění anonymity respondentů při zpracování zaznamenaných údajů, z důvodů zajištění nejvyšší možné návratnosti dotazníků a promluvu zahrnující vysvětlení správného způsobu vyplnění dotazníku. Dotazník zahrnoval celkem 15 uzavřených otázek, ve kterých respondenti volili možnost z nabídnutých odpovědí, popřípadě mohli doplnit jinou odpověď.

Celý soubor otázek zjišťoval problémy při resocializaci klientů ambulantních sociálních služeb v MSKSP, CSS p. o. Dotazník byl zaměřen na identifikaci stěžejních problémů u klientů služby Noclehárna a klientů Krizové pomoci.

Nejprve byly položeny doplňující otázky, zabývající se charakteristikou oslovených respondentů.

Otázkou č. 1 je zjištěn věk respondenta.

Otázka č. 2 zjišťuje pohlaví respondenta.

Otázka č. 3 zaznamenává rodinný stav respondenta.

Otázka č. 4 mapuje nejvyšší dosažené vzdělání respondenta.

Otázka č. 5 zjišťuje, kterou ambulantní službu respondent využívá.

Otázka č. 6 mapuje, jak dlouho žije respondent bez domova.

Otázka č. 7 mapuje subjektivní příčinu respondenta, která přispívá ke ztrátě domova.

Následovaly otázky, které byly formulovány s ohledem na stanovený cíl práce.

Otázky č. 8 a č. 10 zjišťují zdroj finančních příjmů respondenta.

Otázka č. 9 se zabývá finanční gramotností respondenta.

Otázky č. 11 a č. 12 se zabývají vnímáním dostupnosti pracovních příležitostí respondenta a překážek k jeho udržení

Otázka č. 13 se zabývá postojem respondenta k alkoholu.

Otázky č. 14 a č. 15 se zabývají postojem respondenta k projektu sociálního bydlení města Brna Housing first.

4.6 Předvýzkum

Nejprve byla správnost sestaveného dotazníku ověřena vedoucí diplomové práce. Po schválení dotazníku následoval předvýzkum, který byl realizován v lednu 2017. Cílem následného pilotního šetření bylo zjistit srozumitelnost jednotlivých otázek a časovou náročnost pro vyplnění dotazníku. Byli vybráni čtyři klienti sociální služby Noclehárna a šest klientů sociální služby Krizová pomoc. Vybraní respondenti vypsali předložený anonymní dotazník, posléze byl s nimi veden rozhovor ohledně srozumitelnosti jednotlivých otázek a případných jiných problémů s vyplňováním.

Na základě sdělení respondentů byly dvě otázky doplněny o sdělované odpovědi.

4.7 Metody zpracování dat

Obdržená data z vyplněných dotazníků respondentů ambulantních služeb MSKSP byla zpracována a vyhodnocena statistickými metodami. Zjištěné informace byly vyhodnoceny a porovnány mezi klienty obou sociálních služeb. Jednu skupinu tvoří klienti, využívající sociální službu Noclehárna, a druhou skupinu tvoří klienti, využívající sociální službu Kri-zová pomoc.

Získaná data jsou předkládána po jednotlivých bodech a zařazena do čtyř zkoumaných oblastí. Pro zjištění, existuje-li mezi odpověďmi na otázky a druhem ambulantní sociální služby, statisticky významné rozdíly, byl použit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ A INTERPRETACE DAT

5.1 Popis průběhu sběru dat

Dotazníkové výzkumné šetření bylo realizováno v konkrétních ambulancích sociálních službách pro dospělé muže a ženy, a to u klientů Městského střediska krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní Centra sociálních služeb, p. o. ve městě Brně.

MSKSP, CSS p. o., ve kterém byl prováděn výzkum, je strategicky velmi dobře situováno. Nachází se v centru Brna, v městské části Brno – střed, poblíž autobusového a vlakového nádraží. Nedaleko se nachází Magistrát města Brna (dále jen MMB), Oddělení sociální prevence a pomoci, kde sídlí sociální kurátoři MMB, Středisko osobní hygieny Rumiště a hlavní vlakové i autobusové nádraží.

MSKSP má dvě registrované sociální služby. Sociální službu Noclehárna a Krizová pomoc. Sociální služba Noclehárna je určena osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba směřuje k podpoře sociálního začlenění a předcházení sociálnímu vyloučení. Klient má trvalé bydliště na území města Brna. Služba zahrnuje přenocování, využití podmínek pro osobní hygienu a základní pomoc a poradenství v oblasti řešení nepříznivé sociální situace klienta. Sociální služba Krizová pomoc je určena osobám nacházejícím se v situaci ohrožení zdraví nebo života. Tuto nepříznivou sociální situaci přechodně nemůže řešit vlastními silami. Cílem sociální služby je poskytnutí podpory, pomoci a poradenství v oblasti řešení nepříznivé sociální situace. Krizová pomoc se skládá z několika dílčích služeb, které jsou klientům poskytovány dle jejich individuálních potřeb: základní sociální poradenství, poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, noční krizová pomoc (strávení noci na židli v teple a bezpečí), možnosti předlékařského ošetření, poskytnutí stravy, ošacení a obutí. Sociální služba Krizová pomoc je poskytována celoročně 24 hodin denně pro krizovou intervenci.

Výzkum byl realizován v průběhu měsíce února 2017. Respondenti sociální služby Noclehárna a Krizová pomoc byli požádáni o vyplnění anonymního dotazníku při příchodu nebo odchodu ze sociální služby, tedy podle toho, kdy měl dotčený klient dostatek času pro vyplnění dotazníku. Absence duplicit dotazníků jedním klientem byla zajištěna pomocí evidence klientů. Každému klientovi byly nejprve sděleny potřebné instrukce a informace k vyplnění dotazníku, poté obdržel dotazník s psacími potřebami. Dotazníky byly vyplňovány v místnosti Krizové pomoci. Vyplněné dotazníky klienti z důvodu zachování anony-

mity vhažovali do sběrné krabice. Někteří klienti služby Krizová pomoc požádali o spolupráci při vyplnění dotazníku, jednalo se zejména o případy, kdy klientům chyběly brýle, nebo měli potíže se čtením.

Dotazníkové šetření bylo zvoleno s ohledem zajištění vysoké míry návratnosti anonymních dotazníků.

Z celkového počtu 47 oslovených respondentů sociální služby Noclehárna byla návratnost 45 dotazníků, což je 95,75 %. Ze 130 oslovených respondentů sociální služby Krizová pomoc byla návratnost 111 dotazníků, což je 85,39 %.

5.2 Vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníku

V této části práce je uvedeno vyhodnocení jednotlivých otázek dotazníků a interpretace výsledků dotazníkového výzkumu. Pořadí interpretovaných výsledků je shodné s pořadím dílčích otázek v dotazníku. Otázky 1 až 15 jsou uvedeny s absolutní a relativní četností v tabulkách, zobrazeny v grafech a uvedením interpretace. Otázky č. 9, 12, 13 a 15 jsou uvedeny v kontingenční tabulce s pozorovanou a očekávanou četností, výpočtem chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku a uvedením interpretace.

Cílem diplomové práce je porovnání problémů dvou skupin (dle poskytované sociální služby) při návratu do většinové společnosti. Výsledky průzkumu jsou z tohoto důvodu uváděny v rozdělení těchto dvou skupin.

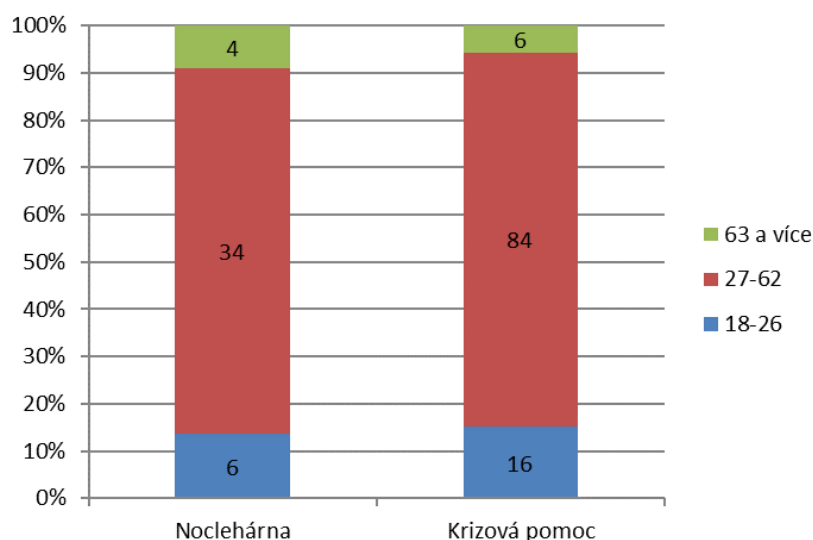
5.2.1 Charakteristika respondentů

Celkem bylo v průzkumném šetření v sociální službě Noclehárna rozdáno 47 dotazníků. Z celkového počtu se dva nevrátily a jeden byl vyřazen z důvodu nesprávného vyplnění. Do průzkumného šetření zabývající se problémy při resocializaci se tedy zapojilo 44 klientů sociální služby Noclehárna.

V sociální službě Krizová pomoc bylo rozdáno 130 dotazníků. Z celkového počtu se vrátilo 111 dotazníků a pět dotazníků bylo vyřazeno 5 dotazníků z důvodu nesprávného vyplnění. Do průzkumného šetření zabývající se problematikou při resocializaci se celkem zapojilo 106 klientů sociální služby Krizová pomoc.

Tabulka 1. Otázka 1. Věkové rozvržení sledovaného souboru dle věku

Věk respondentů	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
18-26 (mladí dospělí)	6	13,63 %	16	15,09 %
27-62 (produktivní věk)	34	77,27 %	84	79,24 %
63 a více (senioři)	4	9,09 %	6	5,66 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

Graf 1. Otázka 1. Věkové rozvržení sledovaného souboru dle věku

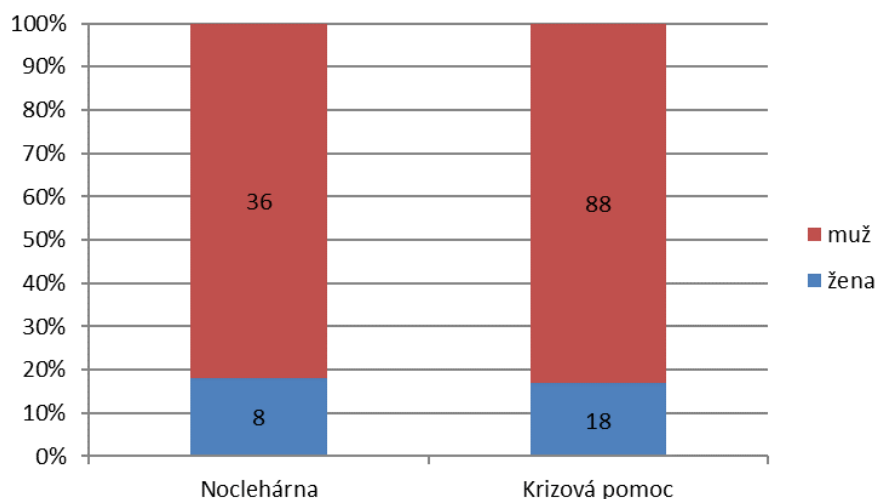
Do dotazníkového průzkumného šetření byli zahrnuti klienti sociální služby Noclehárna a Krizová pomoc. Důvodem bylo obsáhnout široké spektrum osob bez přístřeší.

Cílem průzkumu je porovnání problémů dvou skupin klientů při návratu do běžného života. Z tohoto hlediska jsou výsledky průzkumu uvedeny v rozdělení na tyto dvě skupiny.

Složení respondentů na základě věku je u obou skupin (klienti využívající noclehárnu a krizovou pomoc) obdobná. Nejpočetnější zastoupení pro obě pozorované skupiny tvoří lidé v produktivním věku od 27 do 62 let, které představuje necelých 80 % respondentů z celkového množství. Druhou nejpočetnější skupinou jak na noclehárně (13,63 %), tak klientů krizové pomoci (15,09 %) tvoří mladí dospělí. Senioři patří k nejméně početné skupině. Nejméně seniorů bylo ve službě krizová pomoc (5,66 %), na noclehárně (9,09 %).

Tabulka 2. Otázka 2. Respondent z hlediska pohlaví.

Pohlaví respondentů	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
žena	8	18,18 %	18	16,98 %
muž	36	81,82 %	88	83,02 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

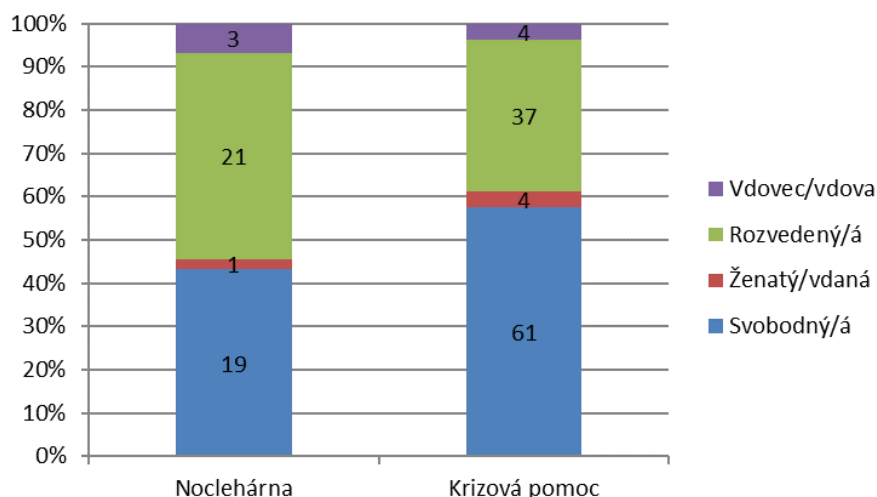

Graf 2. Otázka 2. Rozdělení sledovaného souboru na základě pohlaví

Struktura respondentů z hlediska pohlaví představuje tabulka a graf č. 2. V rámci rozdělení podle pohlaví je u obou služeb předvídatelný výsledek. Významný podíl na celkovém rozvržení tvoří muži a to pro obě sledované skupiny respondentů. Rozdělení je velmi podobné jak pro muže (81,82 %) a ženy (18,18 %) noclehárny, tak pro muže (83,02 %) a ženy (16,98 %) krizové pomoci. Celkově je zastoupení přibližně 1 : 4.

Tabulka 3. Otázka 3. Rodinný stav respondenta.

Pohlaví respondentů	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Svobodný/á	19	43,18 %	61	57,55 %
Ženatý/vdaná	1	2,27 %	4	3,77 %
Rozvedený/á	21	47,72 %	37	34,91 %
Vdovec/vdova	3	6,81 %	4	3,77 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

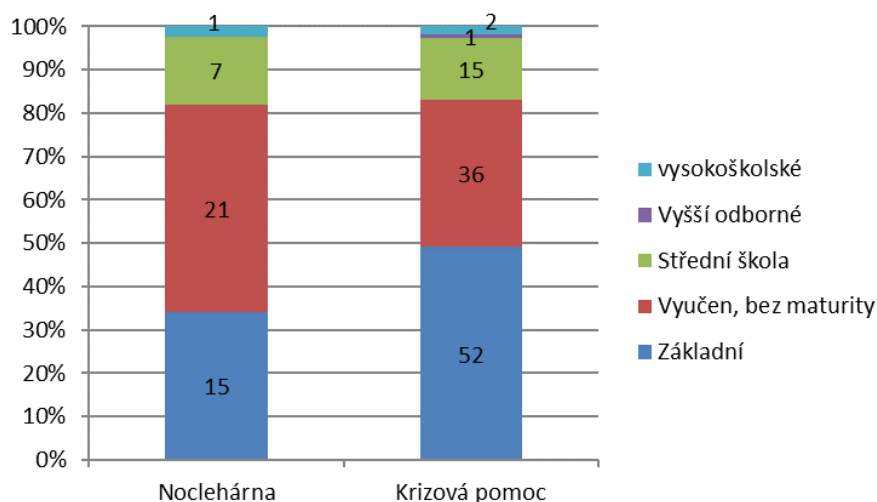
Graf 3. Otázka 3. Rozdělení sledovaného souboru na základě rodinného stavu

Tabulka a graf č. 3 znázorňují strukturu respondentů obou služeb z hlediska rodinného stavu. V rámci rozdělení na dvě skupiny je zajímavé, že největší podíl svobodných je ve skupině krizová pomoc (57,55 %). Naopak ve skupině noclehárna je největší počet osob rozvedených (47,72 %). Nejméně jsou zastoupeni respondenti v manželském svazku, noclehárna (2,27 %) a krizové pomoci (3,77 %). Druhou nejméně početnou skupinu tvoří vdovci na krizové pomoci (3,77 %) a noclehárny (6,81 %).

Tabulka 4. Otázka 4. Nejvyšší dosažené vzdělání respondenta

Vzdělání respondentů	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	Absolutní	relativní	absolutní	relativní
Základní	15	34,09 %	52	49,06 %
Vyučen, bez maturity	21	47,73 %	36	33,96 %
Střední škola	7	15,91 %	15	14,15 %
Vyšší odborné	0	0,00 %	1	0,94 %
vysokoškolské	1	2,27 %	2	1,89 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

Graf 4. Otázka 4. Rozdělení sledovaného souboru na základě vzdělání

Údaje v tabulce a grafu č. 4 uvádí strukturu respondentů výzkumného souboru podle dosaženého vzdělání. U respondentů převládá nižší stupně vzdělání. Pro klienty noclehárny je nejpočetnější třídou „vyučen, bez maturity“ (47,73 %) U klientů krizové pomoci je nejvíce zastoupeno základní vzdělání (49,06 %). Střední školu s maturitou uvedlo na noclehárně 15,91 %, na krizové pomoci (14,15 %). Vyšší odborné vzdělání měl i respondent krizové pomoci (0,94 %) a vysokoškolské vzdělání 1 respondent noclehárny (2,27 %) a dva respondenti krizové pomoci (1,89 %).

Tabulka 5. Otázka 5. Kde v současné době respondent přespává.

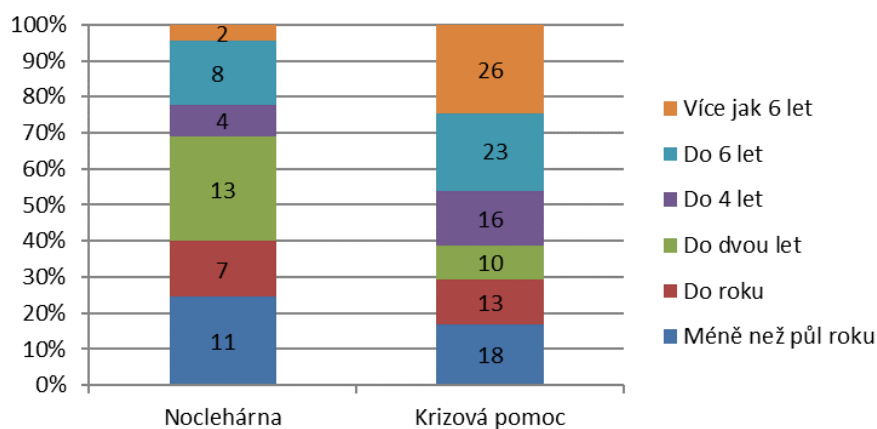
Přespávání respondentů	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	Absolutní	relativní	absolutní	relativní
Noclehárna	44	100 %	0	
Noční krizová pomoc			45	42,45 %
Chata			10	9,43 %
Squat			25	23,58 %
Ve sklepě, na půdě			3	2,83 %
U známých, v kanceláři			3	2,83 %
Ve svém příbytku venku			7	6,60 %
Na nádraží, na lavičce			1	0,94 %
Jinde			11	10,38 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

Tabulka č. 5 uvádí rozdělení respondentů na dvě výzkumné skupiny. První skupinu tvoří respondenti, kteří v době výzkumu využívali sociální službu noclehárna (100 %). Druhou

výzkumnou skupinu tvoří respondenti sociální služby krizová pomoc. V tabulce jsou uvedena místa, kde tito respondenti přespávají. Nejpočetnější skupinu tvoří jedinci využívající noční krizovou pomoc (42,45 %) tj. možnost strávení noci na židli v zimním období, jejímž účelem je prevence umrznutí. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří osoby žijící ve squatu (23,58 %). Jedenáct respondentů (10,38 %) zvolilo možnost jiné, tři uvedli WC nemocnice a auto, dva uvedli garáž a po jednom respondentovi uvedli: tajně u matky v domě s pečovatelskou službou, každý den jinde a park Lužánky.

Tabulka 6. Otázka 6. Jak dlouho je respondent bez domova.

Délka bezdomovectví	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Méně než půl roku	11	25,00 %	18	16,98 %
Do roku	7	15,91 %	13	12,26 %
Do dvou let	13	29,55 %	10	9,43 %
Do 4 let	4	9,09 %	16	15,09 %
Do 6 let	8	18,18 %	23	21,70 %
Více jak 6 let	2	4,55 %	26	24,53 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

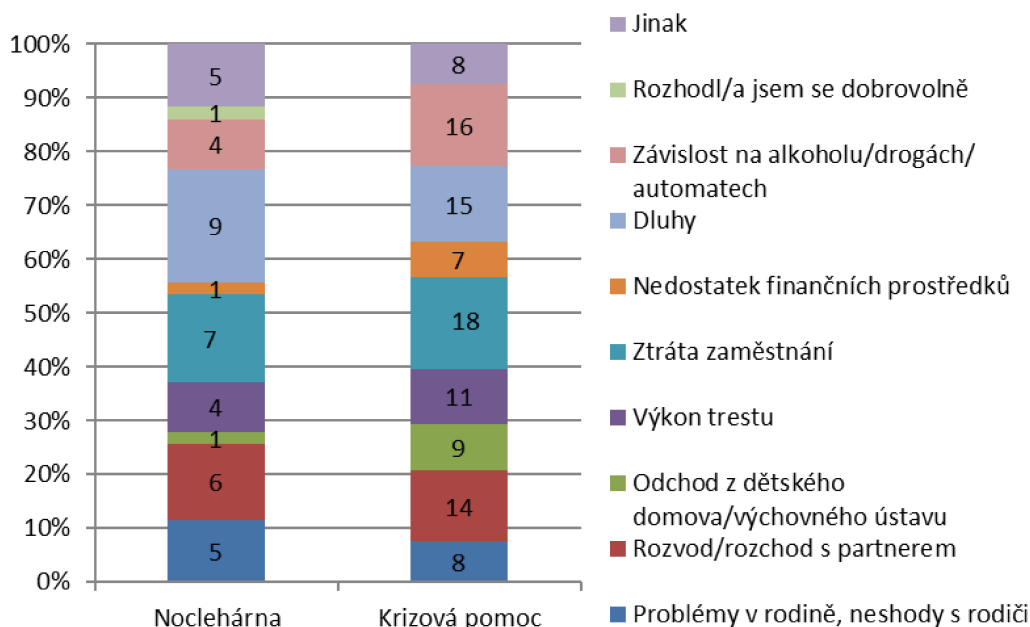
Graf 5. Otázka 6. Rozdělení sledovaného souboru na základě délky života bez domova

Další část průzkumu se zaměřovala na délku života respondentů bez domova, znázorněny v tabulce č. 6 a grafu č. 5. U respondentů noclehárny převládá nejvíce období od půl roku (25,00 %) do dvou let (29,55 %). Celkem jde o 70,46 % respondentů této služby. U respondentů krizové pomoci je patrné, že nejpočetnější zastoupení je u osob, které jsou bez

domova více jak 6 let (24,53 %). Druhou nejpočetnější skupinou krizové pomoci jsou osoby do 6 let (21,70 %) a potřetí skupinou do 4 let (15,09 %). Celkem jde tedy o 61,32 % osob, které jsou více jak 4 roky bez domova.

Tabulka 7. Otázka 7. V čem spatřuje respondent příčinu ztráty domova.

Příčina bezdomovectví	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Problémy v rodině, neshody s rodiči	6	13,63 %	8	7,55 %
Rozvod/rozchod s partnerem	6	13,63 %	14	13,20 %
Odchod z dětského domova/výchovného ústa-	1	2,27 %	9	8,49 %
Výkon trestu	4	9,09 %	11	10,37 %
Ztráta zaměstnání	7	15,91 %	18	16,98 %
Nedostatek finančních prostředků	1	2,27 %	7	6,60 %
Dluhy	9	20,45 %	15	14,15 %
Závislost na alkoholu/drogách/ automatech	4	9,09 %	16	15,09 %
Rozhodl/a jsem se dobrovolně	1	2,27 %	0	0,00 %
Jinak	5	11,36 %	8	7,55 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

Graf 6. Otázka 7. Rozdělení sledovaného souboru na základě příčinný ztráty domova

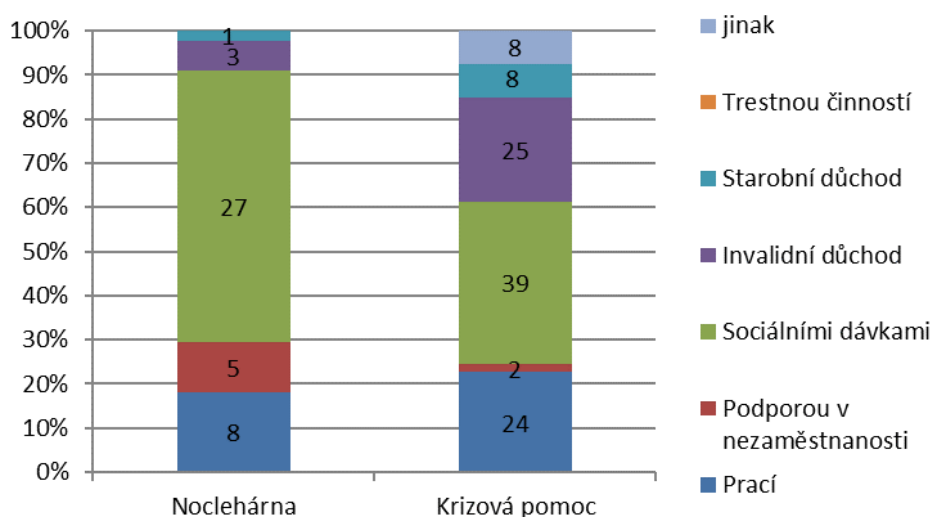
Tabulka č. 7 a graf č. 6 popisuje, co bylo podle respondenta hlavní příčinou ztráty domova. V případě této otázky vykazují odpovědi respondentů různorodé výsledky, nebyl identifi-

kován převládající důvod ani u jedné skupiny klientů. Pro noclehárnu spatřují klienti nejčastější důvod v zadlužení (20,45 %), ztrátě zaměstnání (15,91 %) a rozvodu /rozchodu s partnerem (13,63 %) či problémy v rodině (13,63 %). Podobné příčiny uvedli respondenti krizové pomoci, kteří vykazali jako hlavní důvod ztrátu zaměstnání (16,98 %), zadlužení (14,15 %) a na čtvrtém místě rozvod / rozchod s partnerem (13,20 %) či problémy v rodině (7,55 %). Ze zmíněných výsledků je patrné, že obě skupiny vykazují podobné příčiny ztráty domova. Patrný rozdíl mezi skupinami je u otázky vztahující se na závislost. Respondenti krizové pomoci odpověděli kladně v 15,09 %, respondenti noclehárny jen 9,09 %. Pět respondentů noclehárny (11,36 %) a osm respondentů krizové pomoci (7,55 %) zvolilo možnost jiné. Jeden respondent noclehárny uvedl „trpím na ženy“, ve zbylých odpovědích byly uvedeny různé varianty na téma „vystěhování z bytu“.

5.2.2 Finanční gramotnost

Tabulka 8. Otázka 8. Jakým způsobem si zajišťuje respondent finanční prostředky.

Způsob zajištění finančních prostředků	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Prací	8	18,18 %	24	22,64 %
Podporou v nezaměstnanosti	5	11,36 %	2	1,89 %
Sociálními dávkami	27	61,36 %	39	36,79 %
Invalidní důchod	3	6,81 %	25	23,58 %
Starobní důchod	1	2,27 %	8	7,55 %
Trestnou činností	0	0,00 %	0	0,00 %
jinak	0	0,00 %	8	7,55 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

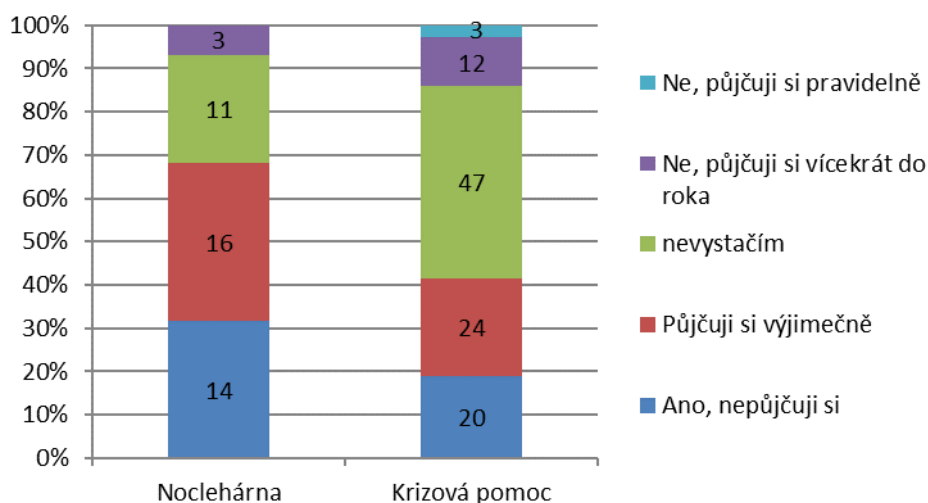

Graf 7. Otázka 8. Rozdělení sledovaného souboru na základě způsobu zajištění finančních prostředků

Otázka č. 8 a graf č. 7 zjišťují, jakým způsobem si klienti zajišťují finanční prostředky pro živobytí a ubytování. Dle tabulky finanční prostředky získávají klienti obou sociálních služeb nejvíce ze sociálních dávek. Celkem 61,36 % klientů noclehárny a 36,79 % krizové pomoci. Přibližně asi 20 % klientu u obou skupin si finanční prostředky zajišťují prací. Osm respondentů (7,55 %) zvolilo možnost jiné, všichni uvedli, že si nevydělávají. Z výsledku průzkumu je zřejmé, že ve skupině respondentů krizová pomoc je téměř 4 krát vyšší počet osob s invalidním důchodem.

Tabulka 9. Otázka 9. Vystačí si respondent s příjmem.

Vystačí si respondent s příjmem	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Ano, nepůjčuji si	14	31,82 %	20	18,87 %
Půjčuji si výjimečně	16	36,36 %	24	22,64 %
nevystačím	11	25,00 %	47	44,34 %
Ne, půjčuji si vícekrát do roka	3	6,82 %	12	11,32 %
Ne, půjčuji si pravidelně	0	0,00 %	3	2,83 %
Σ	44	100 %	106	100 %

Graf 8. Otázka 9. Rozdělení sledovaného souboru na základě dostatku finančních prostředků

Tabulka č. 9 a graf č. 8 ukazují strukturu respondentů z pohledu jejich hospodaření s finančními prostředky. Nejvíce respondentů v sociální službě noclehárna uvedlo, půjčují si výjimečně (36,36 %) a 31,82 % klientů uvedlo, že si s příjmem vystačí. Celkem se jedná o 68,18% respondentů, kteří se svým příjmem vyjdou. Dále 25 % respondentů uvedlo, že s finančními prostředky nevystačí a 6,82 % si půjčuje vícekrát do roka. Naproti tomu 44,34 % respondentů krizové pomoci uvedlo, že s finančními prostředky nevystačí. K tomu 11,32 % respondentů si půjčuje vícekrát do roka a 2,38 % si půjčuje pravidelně. Celkem se jedná o 58,49 % respondentů, kteří se svými příjmy nevystačí.

Vzhledem k rozdílným výsledkům u obou zkoumaných skupin, byl u této otázky využit test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. V testu byl zkoumán vliv jednotlivých skupin respondentů na finanční gramotnost.

Existuje statisticky významný rozdíl mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci ve finanční gramotnosti?

Srovnání nulové a alternativní hypotézy:

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly ve finanční gramotnosti.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly ve finanční gramotnosti.

P – pozorované četnosti (číslo v kontingenční tabulce bez závorky)

O – očekávané četnosti (uvedeny v závorkách), odpovídají platnosti nulové hypotézy

Tabulka 10. Hospodaření s finančními prostředky

Vystačí si respondent s příjmem	Noclehárna	Krizová pomoc	Σ
Ano, nepůjčuji si	14 (9,97)	20 (24,03)	34
Půjčuji si výjimečně	16 (10,85)	24 (26,15)	37
nevystačím	11 (18,18)	47 (43,82)	62
Ne, půjčuji si vícekrát do roka	3 (4,11)	12 (9,89)	14
Ne, půjčuji si pravidelně	0 (0,88)	3 (2,12)	3
Σ	44	106	150

Hodnoty očekávaných četností spočítáme následovně:

„násobíme vždy odpovídající marginální četnosti v tabulce a tento součin potom dělíme celkovou četností“ (Chráska, 2007, s. 77).

Výpočet chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku:

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 1,63 + 2,44 + 2,84 + 0,30 + 0,88 + 0,68 + 0,18 + 0,23 + 0,45 + 0,37 = 10$$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočet stupně volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1) = (5-1) \times (2 - 1) = 4$

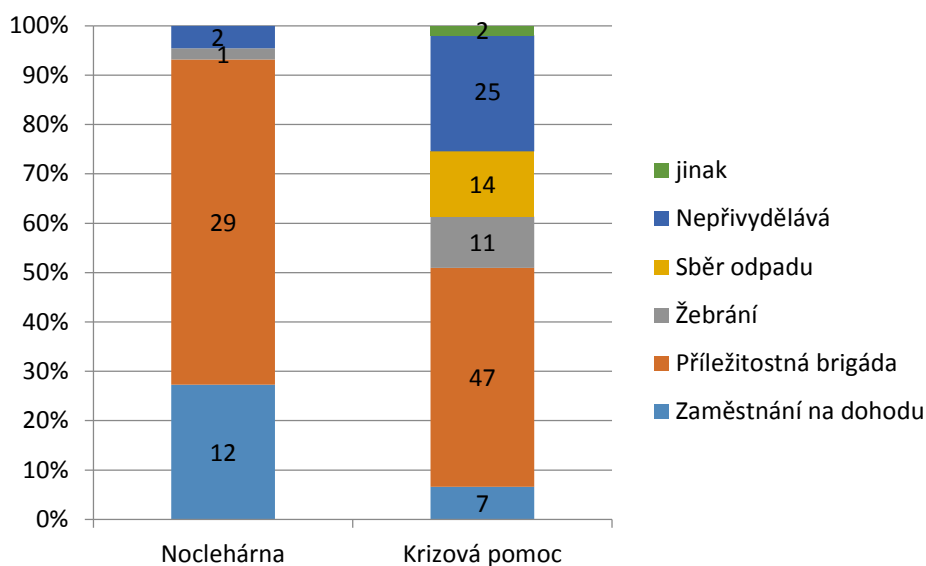
Pro hladinu významnosti 0,05 a vypočtený stupeň volnosti 4, byla ve statistických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $x^2_{0,05}(4) = 9,488$

Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je vyšší. Zamítáme H_0 , mezi odpověďmi byla prokázána statisticky významná souvislost. Můžeme říci, že typ klienta má vliv na finanční gramotnost. Lze

konstatovat, že klienti Noclehárny si se svými příjmy vystačí lépe než klienti Krizové pomoci.

Tabulka 11. Otázka 10. Jakým způsobem si respondent přivydělává.

Způsob výtěžku respondenta	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Zaměstnání na dohodu	12	27,27 %	7	6,60 %
Příležitostná brigáda	29	65,91 %	47	44,34 %
Žebrání	1	2,27 %	11	10,38 %
Sběr odpadu	0	0,00 %	14	13,21 %
Nepřivydělává	2	4,55 %	25	23,58 %
jinak	0	0,00 %	2	1,89 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

Graf 9. Otázka 10. Rozdělení sledovaného souboru na základě způsobu přivýdělku

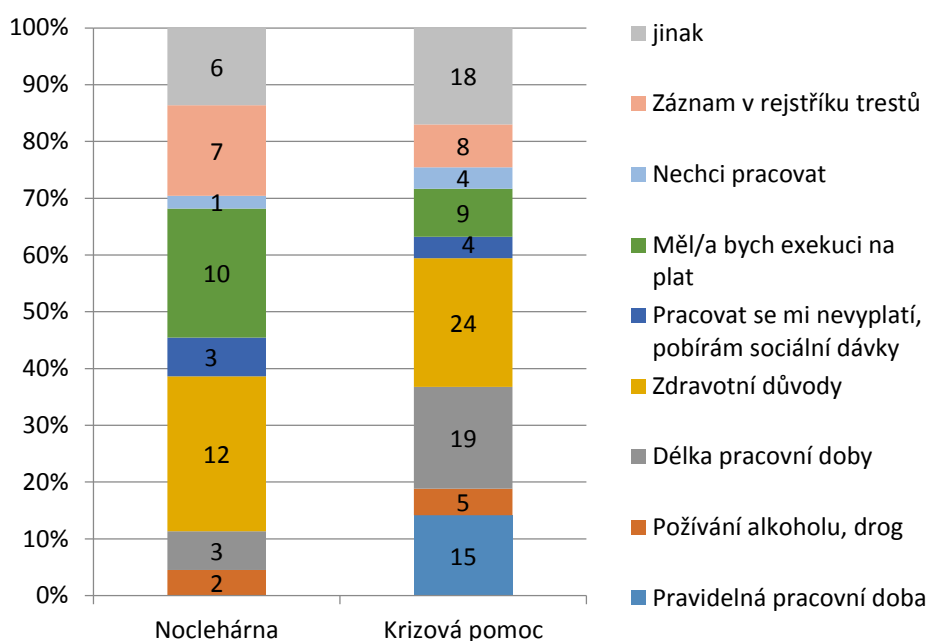
Otázka č. 10 a graf č. 9 zjišťuje, zda si respondenti obou sociálních služeb mimo svůj příjem ještě přivydělávají. Z výsledku je patrné, že obě skupiny si přivydělávají nejčastěji pomocí příležitostné brigády. U klientů noclehárny tento způsob výtěžku tvoří 65,91 % pro klienty krizové pomoci 44,34 %. Druhý nejčastější způsob přivýdělku respondentů noclehárny je zaměstnání na dohodu. Naopak 23,58 % respondentů krizové pomoci si nepřivydělává. Z tabulky je patrné, že ve skupině krizová pomoc je 4 krát více osob, které si přivydělávají žebřáním a 2 krát více osob, kteří využívají k přivýdělku sběr odpadu.

5.2.3 Dostatek pracovních příležitostí

Tabulka 12. Otázka 11. Jaká překážka brání respondentu v udržení zaměstnání.

Subjektivní překážka bránící v zaměstnání	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Pravidelná pracovní doba	0	0,00 %	15	14,15 %
Požívání alkoholu, drog	2	4,55 %	5	4,72 %
Délka pracovní doby	3	6,82 %	19	17,92 %
Zdravotní důvody	12	27,27 %	24	22,64 %
Pracovat se mi nevyplatí, pobírám soc. dávky	3	6,82 %	4	3,77 %
Měl/a bych exekuci na plat	10	22,72 %	9	8,49 %
Nechci pracovat	1	2,27 %	4	3,77 %
Záznam v rejstříku trestů	7	15,91 %	8	7,55 %
jinak	6	13,63 %	18	16,98 %
Σ	44	100 %	106	100 %

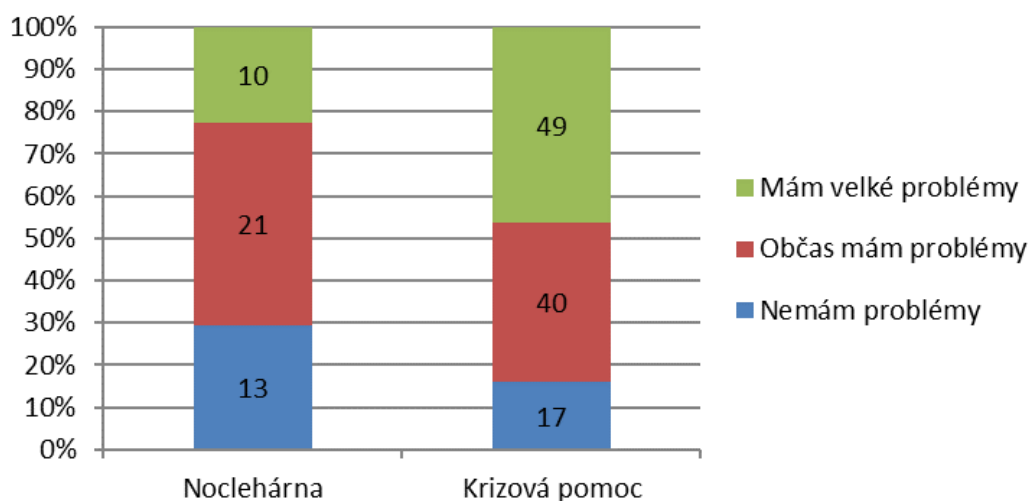
Graf 10. Otázka 11. Rozdělení sledovaného souboru na základě subjektivní překážky bránící v zaměstnání

Otázka č. 11 a graf č. 10 zjišťuje, jaké důvody respondentům jednotlivých skupin brání udržet si zaměstnání. Z tabulky je zřejmé, že důvody se v obou skupinách respondentu liší. Ve skupině noclehárna vnímají respondenti největší překážku zdravotní důvody (27,27 %), na druhém místě jde o exekuci na plat (22,72 %) a třetí největší skupinu tvoří osoby se záznamem v rejstříku trestů (15,91 %). Respondenti krizové pomoci tak jako na noclehárně vidí největší překážku svůj zdravotní stav (22,64 %), jako druhou největší překážku spatru-

jí v pravidelnosti a délce pracovní doby (32,07 %). Šest respondentů (13,63 %) noclehárny zvolilo možnost jiné, kde dva respondenti uvedli absenci stálého bydlení a čtyři nemají žádné překážky. Devět respondentů (16,98 %) krizové pomoci uvedlo v možnosti jiné jako příčinu, absenci stálého bydlení, sedm uvedlo z důvodu věku a dva uvedli bez překážky.

Tabulka 13. Otázka 12. Jak respondent vnímá potíže s hledáním zaměstnání.

Potíže s hledáním zaměstnání	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Nemám problémy	13	29,55 %	17	16,03 %
Občas mám problémy	21	47,73 %	40	37,74 %
Mám velké problémy	10	22,73 %	49	46,23 %
Σ	44	100 %	106	100 %

Graf 11. Otázka 12. Rozdělení sledovaného souboru na základě potíží s hledáním zaměstnáním

Otázka č. 12 a graf č. 11 zjišťují jaká je úspěšnost respondentů jednotlivých skupin v hledání zaměstnání na pracovním trhu. Respondenti sociální služby noclehárna uvádí nejvíce občasné problémy (47,73 %) a žádné problémy s hledáním zaměstnání uvádí ve 29,55 %. Celkem jde o 77,28 % respondentů, kteří mají žádné či občasné problémy. Pouze 10 respondentů (22,73 %) uvedlo velké problémy. Oproti tomu, nejvíce respondentů krizové pomoci má velké potíže s hledáním zaměstnání (46,23 %), o něco méně má občasné problémy 37,74 % a pouze sedmnáct respondentů nemá potíže při hledání zaměstnání (16,03 %).

Existuje statisticky významný rozdíl mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci v dostupnosti pracovních příležitostí?

Srovnání nulové a alternativní hypotézy:

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly v subjektivním vnímání překážek zaměstnanosti.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly v subjektivním vnímání překážek zaměstnanosti.

P – pozorovaná četnost (číslo v kontingenční tabulce bez závorky)

O – očekávaná četnost (uvedena v závorce), odpovídá platnosti nulové hypotézy

Tabulka 14. Dostupnost pracovních příležitostí.

Potíže s hledáním zaměstnání	Noclehárna	Krizová pomoc	Σ
Nemám problém	13 (8,80)	17 (21,20)	30
Občas mám problémy	21 (17,89)	40 (43,10)	61
Mám velké problémy	10 (17,31)	49 (41,69)	59
Σ	44	106	150

Hodnoty očekávaných četností spočítáme následovně:

„násobíme vždy odpovídající marginální četnosti v tabulce a tento součin potom dělíme celkovou četností“ (Chráska, 2007, s. 77).

Výpočet chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku:

$$\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 2,00+0,54+3,09+0,83+0,22+1,28 = 7,96$$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočet stupně volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1) = (3-1) \times (2 - 1) = 2$

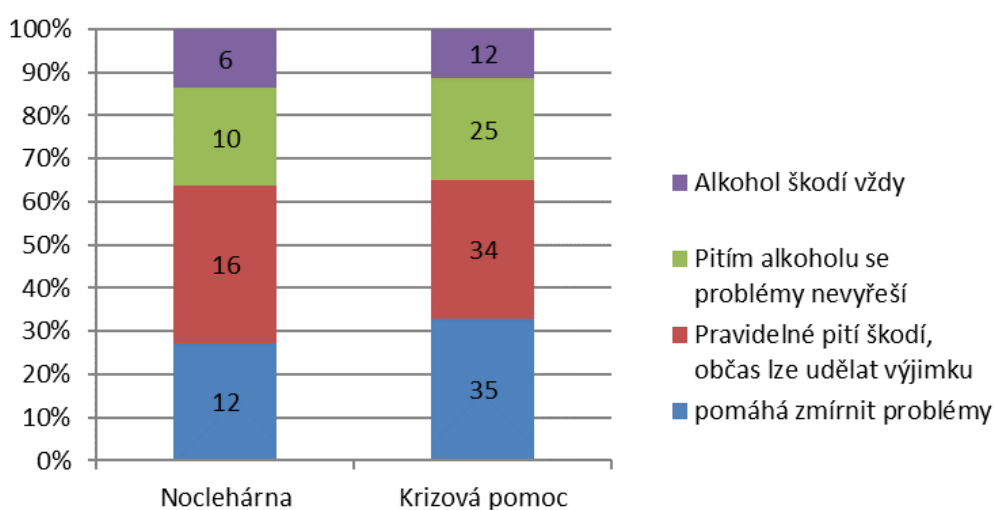
Pro hladinu významnosti 0,05 a vypočtený stupeň volnosti 2, byla ve statistických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $\chi^2_{0,05} = 5,991$

Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je vyšší. Zamítáme H_0 , mezi odpověďmi byla prokázána statisticky významná souvislost. Můžeme říci, že typ klienta má vliv na dostupnost pracovních příležitostí. Lze konstatovat, že klienti Noclehárny mají více pracovních příležitostí než klienti Krizové pomoci.

5.2.4 Postoj k užívání alkoholu

Tabulka 15. Otázka 13. Jaký je názor respondenta k postoji užívání alkoholu.

Postoj k alkoholu	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
pomáhá zmírnit problémy	12	27,27 %	35	33,02 %
Pravidelné pití škodí, občas lze udělat výjim-	16	36,36 %	34	32,08 %
Pitím alkoholu se problémy nevyřeší	10	22,73 %	25	23,59 %
Alkohol škodí vždy	6	13,64 %	12	11,32 %
Σ	44	100 %	106	100 %

Graf 12. Otázka 13. Rozdělení sledovaného souboru na základě postojů k alkoholu

Otázka č. 13 a graf č. 12 znázorňují postoje respondentů k užívání alkoholu. V případě postojů k alkoholu vykazují výsledky pro obě skupiny respondentů obdobné výsledky. Nejvíce osob služby krizová pomoc uvedlo, že problémy alkohol pomáhá mírnit (33,03 %). O něco méně pak uvedlo, občas lze udělat výjimku (32,08 %). Celkem tedy pozitivní postoj k alkoholu vyslovilo 65,1% klientů krizové pomoci. Menší část respondentů souhlasila s tvrzením, že alkohol problémy neřeší (23,59 %). Nejméně respondentů se ztotožnilo s postojem, že alkohol škodí vždy. Respondenti noclehárny se nejvíce ztotožnili s postojem, že občas lze udělat v užívání alkoholu výjimku (36,36 %), o něco méně respondentů užívá alkohol ke zmírnění problémů (27,27 %). Celkem pozitivní postoj k alkoholu vyslovilo 63,63 % klientů noclehárny. Nejmenší počet respondentů (13,64 %), tak jako v předchozí skupině se vyslovilo pro postoj, že alkohol škodí vždy.

Existuje statisticky významný rozdíl mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci v postoji k alkoholu?

Srovnání nulové a alternativní hypotézy:

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly v postoji k alkoholu.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly v postoji k alkoholu.

P – pozorovaná četnost (číslo v kontingenční tabulce bez závorky)

O – očekávaná četnost (uvedena v závorce), odpovídá platnosti nulové hypotézy

Tabulka 16. Postoj k užívání k alkoholu.

Postoj k alkoholu	Noclehárna	Krizová pomoc	Σ
Alkohol pomáhá zmírnit problémy	12 (13,79)	35 (33,21)	47
Pravidelné pití škodí, občas lze udělat výjimku	16 (14,67)	34 (35,33)	50
Pitím alkoholu se problémy nevyřeší	10 (10,27)	25 (24,73)	35
Alkohol škodí vždy	6 (5,28)	12 (12,72)	18
Σ	44	106	

Hodnoty očekávaných četností spočítáme následovně:

„násobíme vždy odpovídající marginální četnosti v tabulce a tento součin potom dělíme celkovou četností“ (Chráska, 2007, s. 77).

Výpočet chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku:

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 0,23 + 0,10 + 0,12 + 0,05 + 0,007 + 2,95 + 0,10 + 0,04 = 3,60$$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočet stupně volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1) = (4-1) \times (2 - 1) = 3$

Pro hladinu významnosti 0,05 a vypočtený stupeň volnosti 3, byla ve statistických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $x^2_{0,05} = 7,815$

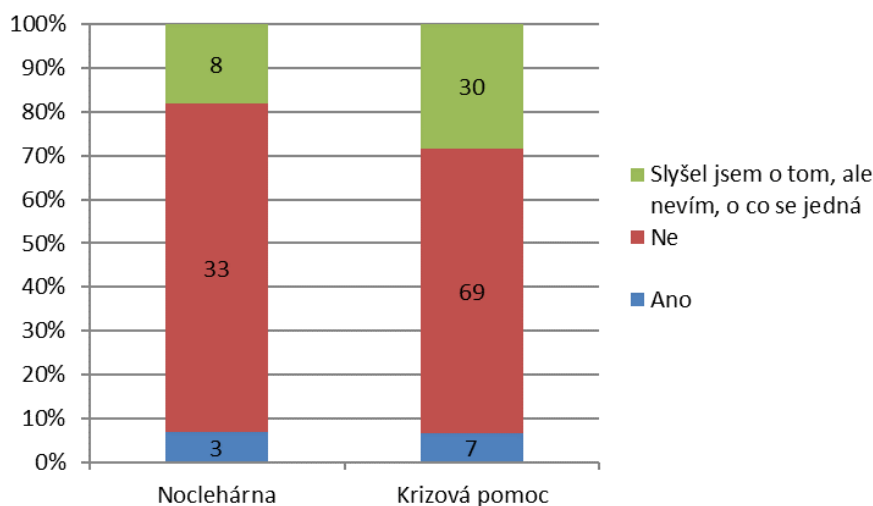
Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je nižší. Z tohoto důvodu nezamítáme nulovou hypotézu. Znamená to, že typ klienta nemá vliv na postoji k alkoholu.

5.2.5 Postoj k sociálnímu bydlení Housing first

Následující výzkumná oblast sledovala povědomí a zájem respondentů zapojit se do nového projektu města Brna, který je širokou odbornou veřejností vnímán jako nejpříznivější způsob řešení bezdomovectví. Jelikož se jedná o zcela nový přístup, který je v České republice zcela ojedinělý, zajímalo nás, zda se lidé bez domova zajímají o nové přístupy a možnosti při řešení jejich nepříznivé sociální situace.

Tabulka 17. Otázka 14. Informovanost s projektem města Brna zaměřeného na sociální bydlení „Housing first – nejprve bydlení“.

Informovanost respondentů s projektem sociální bydlení	Četnost podle typu klienta			
	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Ano	3	6,81 %	7	6,60 %
Ne	33	75,00 %	69	65,09 %
Slyšel jsem o tom, ale nevím, o co se jedná	8	18,18 %	30	28,30 %
Σ	44	100,0 %	106	100,0 %

Graf 13. Otázka 14. Rozdělení sledovaného souboru na základě informovanosti s projektem sociální bydlení

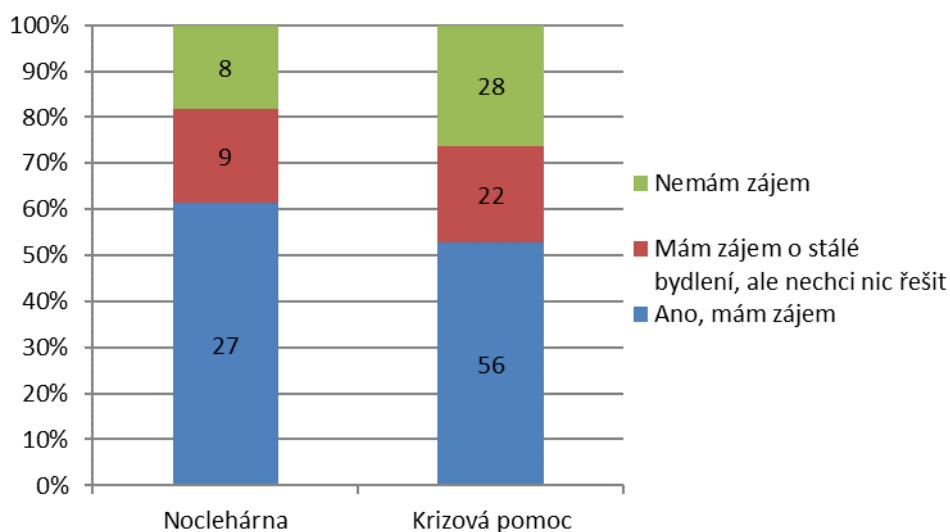
Rozvržení výsledků analýzy informovanosti respondentů s projektem sociální bydlení Housing first je pro obě skupiny klientů na první pohled obdobný. Převládá neznalost respondentů tohoto projektu. U klientů noclehárny tato odpověď převládala v 75 %, pro klienty krizové pomoci je poměr mírně nižší 65,09 %. Obdobný poměr je u respondentů, kteří o projektu něco slyšeli, ale přesně neví jaká je jeho podstata. U klientů noclehárny byla

tato odpověď zastoupena 18,18 %, pro klienty krizové pomoci je poměr mírně vyšší 28,309 %. Nejméně respondentů z obou výzkumných skupin (cca 6,00 %) projekt Housing first znalo.

Před otázkou č. 15 byl projekt sociálního bydlení města Brna Housing first stručně charakterizován, aby respondenti měli možnost vytvořit si představu a mohli tak zhodnotit svůj postoj k němu.

Tabulka 18. Otázka 15. Zájem respondenta o projekt „Housing first – nejprve bydlení“.

Zájem respondentů o projekt Housing first	Noclehárna		Krizová pomoc	
	absolutní	relativní	absolutní	relativní
Ano, mám zájem	27	61,36 %	56	52,83 %
Mám zájem o stálé bydlení, ale nechci nic	9	20,45 %	22	20,75 %
Nemám zájem	8	18,18 %	28	26,42 %
Σ	44	100 %	106	100 %

Graf 14. Otázka 15. Rozdělení sledovaného souboru na základě zájmu o zapojení do projektu zaměřeného na zajištění stálého bydlení

Tabulka č. 17 a graf č. 14 znázorňují postoj dotazovaných k projektu města Brna, které na základě určitých kritérií bude poskytovat byty vybraným bezdomovcům. Jedinou podmínkou přidělení bytu v projektu Housing first bude aktivně se zapojit do řešení své nepříznivé sociální situace (zaměstnání, dluhy, závislost atd.) za pomoci týmu odborníků. Z tabulky a grafu je patrné, že většina dotázaných by se ráda do zmiňovaného projektu zapojila. Pro

„ano, mám zájem“ o byt ve spolupráci s odborným týmem, se vyslovilo 61,36 % respondentů noclehárny a 52,83 % krizové pomoci. Je zajímavé, že o zapojení do projektu za stávající podmínky nemá zájem více jak 1/3 dotázaných klientů noclehárny a necelá polovina oslovených respondentů krizové pomoci (47,17 %).

Existuje statisticky významný rozdíl mezi klienty Noclehárny a klienty Krizové pomoci v postoji k projektu Housing first?

Srovnání nulové a alternativní hypotézy:

H_1 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci jsou rozdíly v postoji k projektu Housing first.

H_0 : Předpokládáme, že mezi klienty Noclehárny a Krizové pomoci nejsou rozdíly v postoji k projektu Housing first.

P – pozorovaná četnost (číslo v kontingenční tabulce bez závorky)

O – očekávaná četnost (uvedena v závorce), odpovídá platnosti nulové hypotézy

Tabulka 19. Postoji k projektu Housing first

Zájem respondentů o projekt Housing first	Noclehárna	Krizová pomoc	Σ
Ano, mám zájem	27 (24,35)	56 (58,65)	83
Mám zájem o stálé bydlení, ale nechci nic řešit	9 (9,09)	22 (21,91)	31
Nemám zájem	8 (10,56)	28 (25,44)	36
Σ	44	106	150

Hodnoty očekávaných četností spočítáme následovně:

„násobíme vždy odpovídající marginální četnosti v tabulce a tento součin potom dělíme celkovou četností“ (Chráska, 2007, s. 77).

Výpočet chí-kvadrátu pro kontingenční tabulku:

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O} = 0,29 + 0,12 + 0,0009 + 3,70 + 0,62 + 0,26 = 4,99$$

Hladina významnosti $\alpha = 0,05$

Výpočet stupně volnosti $f = (r - 1) \times (s - 1) = (3-1) \times (2 - 1) = 2$

Pro hladinu významnosti 0,05 a vypočtený stupeň volnosti 2, byla ve statistických tabulkách určena kritická hodnota testového kritéria $x^2_{0,05} = 5,991$

Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je nižší. Z tohoto důvodu nezamítáme nulovou hypotézu. Znamená to, že typ klienta nemá vliv na postoj k projektu Housing first.

5.3 Shrnutí výsledků a diskuse

Empirická část diplomové práce byla zaměřena na prohloubení poznatků problematiky osob bez přístřeší. Hlavním cílem výzkumu bylo rozpoznat problémy při resocializaci klientů MSKSP, CSS, p. o. Klienti byli rozděleni do dvou skupin, podle toho, kterou sociální službu v zařízení využívají, a to na respondenty sociální služby Noclehárna a sociální služby Krizová pomoc. Výzkumné šetření probíhalo v MSKSP, CSS, p. o. v městě Brně. Výzkumný soubor byl vytvořen na základě záměrného výběru. Dotazníků bylo v sociální službě noclehárna rozdáno 47 a následně zpracováno 44. V sociální službě Krizová pomoc bylo rozdáno 130 dotazníků a následně zpracováno 106.

Otázka č. 1 mapovala demografický ukazatel, věk dotazovaných respondentů. Nejpočetnější věkovou skupinou v sociální službě Noclehárna byla skupina klientů v produktivním věku 27–62 let (77,27 %). Druhou nejpočetnější skupinu tvoří mladí dospělí ve věku 18–26 let (13,63 %), nejméně početnou skupinu tvořili senioři ve věku 63 let a více (9,09 %). Věkový demografický ukazatel sociální služby Krizová pomoc kopíroval předchozí sociální službu. Nejpočetnější věkovou skupinou byla skupina klientů v produktivním věku 27–62 let (79,24 %). Druhou nejpočetnější skupinu tvoří mladí dospělí ve věku 18–26 let (15,09 %) a nejméně početnou skupinu tvořili senioři ve věku 63 let a více (5,66 %).

Otázka č. 2 se zaměřila na zjištění počtu mužů a žen zapojených do výzkumného šetření. Výzkumný vzorek tvořilo 36 mužů (81,81 %) a 8 žen (18,198 %) sociální služby Noclehárna. Vzorek klientů – respondentů sociální služby Krizová pomoc byl tvořen 88 muži (83,02 %) a 18 ženami (16,98 %). Poměr mezi muži a ženami v obou sociálních službách byl zhruba v poměru 1: 4.

Otázka č. 3 se zabývala rodinným stavem klientů. Téměř polovina klientů sociální služby Noclehárna byli rozvedení (47,02 %) a o něco méně osob nikdy nevstoupilo do manželství (43,18 %). Pouze jedna osoba uvedla, že je v manželském svazku (2,27 %) a tři osoby byly ovdovělé (6,81 %). Oproti tomu u klientů sociální služby Krizová pomoc patřili

k nejpočetnější skupině osoby, které nikdy nevstoupili do manželství (57,55 %), druhou nejpočetnější skupinu tvořili rozvedení (34,91 %). Čtyři osoby uvedly, že jsou ve svazku manželském (3,77 %) a čtyři byli ovdovělé (3,77 %). Počet osob rozvedených a svobodných je mezi klienty obou sociálních služeb srovnatelný a velmi vysoký.

Otázka č. 4 mapuje nejvyšší dosažené vzdělání respondentů. Oslovení klienti dosáhli různého stupně vzdělání. Nalezneme zde osoby se základním i vysokoškolským vzděláním. Téměř polovina klientů noclehárny je vyučena bez maturity (47,73 %), více jak jedna třetina má základní vzdělání (34,09 %), jen sedm jich uvedlo střední školu s maturitou (15,91 %) a pouze jeden měl vysokoškolské vzdělání (2,27 %). U klientů sociální služby Krizová pomoc bylo nejvíce osob se základním vzděláním (49,06 %), následovala skupina osob s vyučením bez maturity (33,96 %). Pouze jedna osoba uvedla vyšší odborné vzdělání (0,94%) a dvě osoby uvedly vysokoškolské vzdělání (1,89 %). Lze konstatovat, že klienti sociální služby Noclehárna a Krizová pomoc mají spíše nízkou úroveň vzdělání.

Otázka č. 5 se zaměřila na mapování míst, která bezdomovci využívají k přenocování popřípadě bydlení. Na základě tohoto hlediska byly osoby bez přístřeší rozděleny na dvě výzkumné skupiny. První skupinu tvořily osoby, které přespávaly na lůžku v MSKSP a využívali sociální službu Noclehárna a na osoby, které k přenocování využívaly jiná místa či jinou sociální službu. Počet osob, které zvolilo možnost přespání v sociální službě Noclehárna v období výzkumného šetření, bylo celkem 44. U sociální služby Krizová pomoc je patrná široká paleta nejrůznějších míst, která používají bezdomovci k přenocování. Nejpočetnější skupinu tvořili klienti užívající službu noční krizová pomoc (42,45 %). Jedná se o osoby, které v době mrazů využívají možnost strávení noci na židli, jejímž účelem je prevence umrznutí, v období příznivého počasí si vyhledávají jiná pro ně příhodnější místa. Druhou nejpočetnější skupinu tvořili klienti squatu (23,58 %), dále následovali klienti chat (9,43 %), příbytků vlastní výroby (6,60 %) a jedna osoba zvolila nádraží. Jedenáct respondentů (10,38 %) zvolilo možnost jiné, ve které tři klienti uvedli WC nemocnice a auto, dva uvedli garáž a po jednom uvedli: tajně u matky v domě s pečovatelskou službou, každý den jinde a park Lužánky.

Otázka č. 6 zjišťovala, jak dlouho je dotazovaná osoba bez domova. Klienti sociální služby Noclehárna nejčastěji uvedli období do dvou let (29,54 %) a méně než půl roku (25,00 %). Následovalo období do šesti let bez domova (18,18 %) a do jednoho roku (15,90 %). Nejméně klientů uvedlo více jak 6 let (4,54 %). Nejčastější volená možnost u sociální služby

Krizová pomoc byla volena doba více jak šest let bez domova (24,52 %), jako druhá nejpočetnější odpověď byla do šesti let (21,70 %). Významná je i položka uvádějící, že mezi respondenty je 18 osob (16,59 %) které jsou bez domova krátce, méně než půl roku. Následovali klienti, kteří jsou bez přístřeší do čtyř let (15,09 %) a do jednoho roku (12,26 %). Nejméně klientů uvedlo do dvou let (9,34 %). Z průzkumu je mezi výzkumnými skupinami patrný rozdíl v délce doby, kterou klienti žijí mimo domov. Sociální službu Noclehárna užívalo více klientů, kteří byli bez domova do dvou let (70,04 %). U klientů Krizové pomoci je tento poměr opačný, službu užívali klienti, kteří byli bez domova od čtyř let a více (61,31 %).

Z otázky č. 7 jsme se dozvěděli, že příčiny ztráty domova jsou v obou pozorovaných skupinách velmi podobné. Na prvním místě se u obou skupin objevily příčiny v rodině vzniklé neshodami s rodiči, popřípadě rozvodem nebo rozchodem s partnerem. Na noclehárně se jednalo dohromady o 12 klientů (27,26 %), u krizové pomoci o 22 klientů (20,75 %). Druhou největší příčinu ztráty domova spatřují osoby sociální služby Noclehárna v zadlužení (20,45 %) a poté ve ztrátě zaměstnání (15,91 %). Jen čtyři respondenti uvedli, že příčinu spatřují ve výkonu trestu (9,09 %). Druhá výzkumná skupina tvořená respondenty sociální služby Krizová pomoc spatřovala za významnou ztrátu zaměstnání, tuto variantu preferovalo 18 klientů (16,98 %) a 15 klientů uvedlo dluhovou situaci (14,15 %). Výsledky výzkumu se shodují s informacemi z odborné literatury, kdy za nejčastější příčinu ztráty domova se považuje rozpad rodiny a ztráta zaměstnání. Rozdílný pohled mají respondenti na ztrátu domova v souvislosti se závislostí na alkoholu, drogách nebo automatech, klienti noclehárny tuto možnost označili celkem 4 krát (9,09 %), klientů krizové pomoci bylo téměř o polovinu více, a to 16 (15,09 %). Pět respondentů noclehárny (11,36 %) a osm respondentů krizové pomoci (7,55 %) zvolilo možnost jiné. Jeden respondent uvedl „trpím na ženy“, ve zbylých odpovědích byly uvedeny různé varianty na téma „vystěhování z bytu“. Z výzkumu se lze domnívat, že za nejčastější příčinou k vystěhování z bytu a ztráty domova mohly stát již zmíněné důvody.

Otázka č. 8 se ptala respondentů, jakým způsobem si zajišťují finanční prostředky. Naprostá většina klientů noclehárny využívá jako zdroj příjmu sociální dávky (61,36 %), jedná se zejména o dávky hmotné nouze, popřípadě o podporu v nezaměstnanosti (11,36 %). Celkem se jedná o 35 klientů (72,72 %) sociální služby Noclehárna. Pouze 8 klientů (18,18 %) noclehárny uvedlo práci. Tři respondenti označili možnost důchodu, z tohoto počtu byli tři

invalidní důchodci (6,81 %) a jeden starobní důchodce (2,27 %). U klientů sociální služby Krizová pomoc byl poměr mezi volenými variantami o něco méně vyvážený, přestože i zde většina respondentů uvedla jako zdroj příjmu sociální dávky (36,79 %), popřípadě podporu v nezaměstnanosti (1,89 %). V této výzkumné skupině je oproti předchozímu souboru více klientů, kteří označili jako zdroj příjmu práci (22,64 %). Diametrální rozdíl je patrný v počtu invalidních důchodců mezi pozorovanými skupinami. Na straně klientů krizové pomoci je téměř 4 krát větší počet invalidních důchodců (23,58 %) než u klientů noclehárny. Příčinu nebo lépe souvislost zmíněného jevu můžeme spojovat s délkou života bez přístřeší, která je u výzkumného souboru klientů krizové pomoci podstatně delší (viz otázka č. 6). Varianta trestná činnost, jako zdroj příjmu, nebyla označena žádným klientem výzkumného souboru.

Předchozí otázka tvořila doplňkovou otázkou k následujícímu dotazu, a to, zda si respondenti se svým příjmem vystačí. Otázka č. 9 vstupuje do naší druhé hypotézy a vztahuje se k cíli práce. Otázkou jsme zjišťovali finanční gramotnost respondentů. U klientů noclehárny převládala odpověď, že si půjčují jen výjimečně (36,36 %) anebo, že si se svými příjmy vystačí (31,82 %). Jen 11 klientů (25,00 %) s příjmy nevystačí a pouze tři si půjčují vícekrát do roka (6,82 %). Uvedené odpovědi pro nás byly příjemným zjištěním. Spíše jsme očekávali variantu, nevystačím nebo půjčuji si vícekrát do roka. Oproti tomu 47 klientů krizové pomoci (44,34 %) s příjmy nevystačí, 12 klientů (11,32 %) si půjčují vícekrát do roka a 3 klienti (2,83 %) si půjčují pravidelně. Celkem se jedná o 58,49 % respondentů krizové pomoci, kterým se nedaří hospodařit s finančními prostředky. Naopak méně volili variantu, že si půjčují výjimečně (22,64 %) a nejméně si se svými příjmy vystačí (18,87 %).

Následující 10 otázka byla doplňkového charakteru k předchozímu dotazu a mapovala způsob přivýdělku respondentů. Vůbec nejčastější volenou variantou byla možnost příležitostná brigáda, kterou zvolilo 29 (65,91 %) respondentů noclehárny a 47 (44,34 %) krizové pomoci. Druhou nejfrekventovanější odpovědí klientů noclehárny bylo zaměstnání na dohodu (27,27 %) a klienti krizové pomoci uvedli, že si nepřivydělávají (23,58 %). Sběrem odpadu si přivydělává jen 14 (13,20 %) klientů krizové pomoci. Žebrání, jako zdroj přivýdělku uvedl pouze 1 (2,27 %) klient noclehárny, ale 14 (13,20 %) klientů krizové pomoci.

Otázka č. 11 mapovala překážky, které mohou respondentům bránit v udržení zaměstnání a doplňuje tak otázku č. 12 zabývající se problémy při hledání zaměstnání na trhu práce.

Největší překážkou v udržení zaměstnání pro oba výzkumné soubory jsou zdravotní důvody. U klientů noclehárny jde o necelou třetinu osob (27,27 %) a na krizové pomoci (22,64 %). O něco méně klientů noclehárny volilo variantu, exekuce na plat (22,72 %) a záznam v rejstříku trestů (15,91 %). Shodný počet klientů noclehárny a to pouze tři uvedli délku pracovní doby (6,82 %) a pracovat se mi nevyplatí, pobírám sociální dávky (6,82 %). Celkem 34 respondentů (32,07 %) krizové pomoci spatřují bariéru v pracovních podmínkách, konkrétně jde o pravidelnou pracovní dobu (14,15 %) a délku pracovní doby (17,92 %). Exekuci na plat zvolilo 9 (8,49 %) respondentů a záznam v rejstříku trestů 8 (7,55 %) dotazovaných. Shodný počet klientů krizové pomoci a to pouze čtyři uvedli, že pracovat se jim nevyplatí, neboť pobírají sociální dávky (3,77 %) a nechci pracovat (3,77 %). Překvapujícím zjištěním byla pro nás nízká hodnota odpovědí, že alkohol a grogy nevnímají jako překážku. Tuto překážku uvedli pouze 2 (4,55 %) dotazovaných ze sociální služby Noclehárna a 5 (4,72 %) ze sociální služby Krizová pomoc.

Otázka č. 12 vstupuje do naší čtvrté hypotézy. Otázkou jsme zjišťovali, jak respondent vnímá potíže s hledáním zaměstnání na současném trhu práce. Je evidentní, že z celkového počtu 44 dotázaných klientů noclehárny nevnímá problém s hledáním zaměstnání 13 (29,55 %) z nich a 21 (47,73 %) vnímá občasné problémy. Nejméně volili možnost, mám velké problémy 10 (22,74 %). Opačně je tomu u klientů krizové pomoci. Zde respondenti nejčastěji volili možnost, mám velké problémy 49 (46,23 %) a občas vnímám problémy 40 (37,74 %). Nejméně odpovědi zaznělo od 17 (16,03 %) respondentů na bezproblémové hledání zaměstnání.

Otázka č. 13 se zabývala postojem respondentů k užívání alkoholu, dotaz vstupuje do naší třetí hypotézy. Alkohol pomáhá mírnit problémy, odpovědělo 35 (33,02 %) dotázaných z krizové pomoci a 12 (27,27 %) z noclehárny. S tvrzením: pravidelné pití škodí, občas lze udělat výjimku souhlasí 16 (36,36 %) respondentů noclehárny a 34 (32,08 %) krizové pomoci. Menší část dotázaných noclehárny 10 (22,73 %) a 25 (23,59 %) krizové pomoci volila možnost, pitím alkoholu se problémy nevyřeší. Nejméně odpovědi zaznělo od 6 (13,64 %) respondentů noclehárny a 12 (11,32 %) krizové pomoci na možnost, alkohol škodí vždy.

Otázka č. 14 mapovala povědomí respondentů o novém projektu města Brna (Housing first), který je širokou odbornou veřejností vnímán jako nejpříznivější způsob řešení bezdomovectví. Jelikož se jedná o zcela nový přístup, který je v České republice zcela ojed-

něly, zajímalo nás, zda se lidé bez domova zajímají o nové přístupy a možnosti při řešení jejich nepříznivé sociální situace. Ukázalo se, že většina dotázaných z obou sledovaných skupin o projektu neslyšela. Pouze 3 (6,81 %) respondentů noclehárny a 7 (6,60 %) krizové pomoci zmíněný projekt znali. O projektu slyšelo, ale neví, o čem se přesně jedná, uvedlo 8 (18,18 %) dotázaných z noclehárny a 30 (28,30 %) z krizové pomoci. Překvapivým zjištěním pro nás bylo, že 24,99 % klientů noclehárny a 34,90 % klientů krizové pomoci, což je zhruba 1/3 dotázaných z každé skupiny o projektu měla minimálně povědomí.

Otázka č. 15 zjišťovala zájem respondentů zapojit se do projektu Housing first – nejprve bydlení, dotaz vstupuje do naší první hypotézy. Před položenou otázkou byl projekt sociálního bydlení města Brna Housing first stručně charakterizován, aby respondenti měli možnost vytvořit si představu a mohli tak zhodnotit svůj postoj k němu. Dozvěděli se, že podmínkou zapojení do zmíněného projektu je aktivní spolupráce na změně životní situace (např. hledání zaměstnání, řešení dluhové situace, závislosti apod.) s týmem odborníků. Nadpoloviční většina respondentů obou skupin má zájem za daných podmínek se do projektu Housing first zapojit. Pouze o byt má zájem 9 (20,45 %) respondentů noclehárny a 22 (20,75 %) krizové pomoci. O projekt nemá zájem 8 (18,18 %) dotázaných z noclehárny a 28 (26,42%) z krizové pomoci. Naším osobním předpokladem nejčastěji volené odpovědi byla odpověď: ano, mám zájem. Tato varianta se nám přímo nabízela. Nečekaným zjištěním byla hodnota, že více jak jedna třetina dotázaných 17 (38,64 %) noclehárny a téměř polovina dotázaných 50 (47,17 %) krizové pomoci o projekt ve stávající podobě neměla zájem.

Ověření stanovených hypotéz

Cíl práce: výzkumné šetření bylo zaměřeno na ověřování hypotéz, ve kterých jsme zjišťovali statisticky významné rozdíly mezi klienty dvou sociálních služeb, a to Noclehárna a Krizová pomoc MSKSP v rámci jejich problémů při návratu do běžné společnosti. Konkrétně jsme se zaměřili na oblasti:

- Postoj k projektu sociálního bydlení Housing first.
- Finanční gramotnost.
- Postoj k alkoholu
- Dostupnost pracovních příležitostí

V hypotéze č. 1 byl zkoumán postoj klientů sociální služby Noclehárna a Krizová pomoc k projektu sociálního bydlení města Brna Housing first. Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je nižší. Z tohoto důvodu nezamítáme nulovou hypotézu H_0 . Znamená to, že typ klienta nemá vliv na postoj k projektu Housing first.

V hypotéze č. 2 byl zkoumán vztah mezi finanční gramotností a druhem sociální služby, kterou klient využívá. Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je vyšší. Zamítáme nulovou hypotézu H_0 a přijímáme alternativní hypotézu H_A . Tzn., že mezi odpověďmi byla prokázána statisticky významná souvislost. Můžeme říci, že typ klienta má vliv na finanční gramotnost. Lze konstatovat, že klienti sociální služby Noclehárna si se svými příjmy vystačí lépe než klienti sociální služby Krizová pomoc.

V hypotéze č. 3 byl zkoumán postoj klientů sociální služby Noclehárna a Krizová pomoc k alkoholu. Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je nižší. Z tohoto důvodu nezamítáme nulovou hypotézu H_0 . Znamená to, že typ klienta nemá vliv na postoji k alkoholu.

V hypotéze č. 4 zkoumán vztah v dostupnosti pracovních příležitostí a druhem sociální služby, kterou klient využívá. Srovnáním vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou testového kritéria, bylo zjištěno, že vypočítaná hodnota je vyšší. Zamítáme nulovou hypotézu H_0 a přijímáme alternativní hypotézu H_A . Tzn., že mezi odpověďmi byla prokázána statisticky významná souvislost. Můžeme říci, že typ klienta má vliv na finanční gramotnost. Lze konstatovat, že klienti sociální služby Noclehárna si se svými příjmy vystačí lépe než klienti sociální služby Krizová pomoc.

5.4 Navrhovaná doporučení pro praxi

Cílem výzkumného šetření práce bylo identifikovat problémy při resocializaci žen a mužů bez přístřeší. Pro sociální práci byly využity získané teoretické informace, které jsou aplikovány v návrhu praktických doporučení. Doporučení by mohla zkvalitnit podmínky při resocializaci všem klientům MSKSP v Brně. MSKSP je poměrně nová příspěvková organizace. Od roku 2012 poskytuje sociální službu Noclehárna a od r. 2015 sociální službu Krizová pomoc, jejíž dílčí služby (základní sociální poradenství, poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, strávení noci v teple a bezpečí, možnosti předlékařského ošetření, poskytnutí stravy, ošacení a obutí.) jsou postupně zaváděny do praxe podle aktuálních potřeb klientů. Součástí zkvalitnění sociální práce v MSKSP by měla být myšlenka, poskytnout klientovi „vše“ potřebné „pod jednou střechou“, tedy v místě, kde se cítí být v bezpečí a je ochotný po navázání důvěry podílet se na změně životní situace.

Jednotlivá doporučení ke snížení či odstranění zjištěných problémů jsou navrhována pro každou skupinu klientů sociální služby v přehledných tabulkách. V návrzích je uvedena forma sociální práce a osoba odpovědná za její realizaci.

Návrh sociální práce pro zkvalitnění sociální práce s klienty sociální služby **Noclehárna**

Tabulka 20. Doporučení pro praxi - klienti Noclehárny

Rozpoznaný problém	Návrh soc. práce	Forma soc. práce	Realizátor soc. práce
DLOUHODOBÉ ZAMĚSTNÁNÍ	Zaměstnané klienty podpořit v udržení zaměstnání a procesu resocializace	nabídka bydlení v azylovém bytě, noclehárně, žádost o sociální byt	sociální pracovník externista: sociální kurátor MMB
	U invalidních důchodců a OZZ nabídnout práci v družstvu invalidů Myjómi	individuální pohovory osobní představení	sociální pracovník externista: pracovník Družstva invalidů Myjómi
	Zvýšit povědomí a motivaci k vyhlazení záznamu v Rejstříku trestů	individuální pohovory	sociální pracovník
	Tréninková pracovní dílna pro dlouhodobě nezaměstnané či sociálně znevýhodněné	komunitní plánování	sociální pracovník MSKSP externista: sociální pracovník Agapo
SOCIÁLNÍ DÁVKY - ZDROJ PŘÍJMŮ	Zvýšení informovanosti klientů o přednostech zaměstnání na pracovní smlouvu	individuální plánování individuální pohovory	klíčový pracovník sociální pracovník
		beseda	externista: pracovník Agapo, pracovník ÚP
PÉČE O ZDRAVÍ	Zvýšení povědomí o rizicích souvisejících s užíváním alkoholu	individuální plánování individuální pohovory sociální terapeutická činnost	klíčový pracovník sociální pracovník zdravotníci ČČK
	Zvýšení podpory a motivace klientů s nepříznivým zdravotním stavem k návštěvě lékaře	individuální pohovory vystavení žádosti o ošetření	sociální pracovník zdravotníci ČČK
	Chirurgická a interní péče v Nemocnici MB	kooperace	vedoucí OSP MMB ředitel CSS, p. o. ředitel NMB
BYDLENÍ	Zvýšení informovanosti o možnosti podání žádosti o azylové bydlení, sociální byt	individuální plánování individuální pohovory letáčky	sociální pracovník
	Zvýšení podpory při zajišťování potřebných dokladů k žádosti o byt	individuální plánování individuální pohovory sociální terapeutická činnost	sociální pracovník externista: sociální kurátor MMB
	Navázání spolupráce s týmem projektu Housing first	kooperace	sociální pracovník vedoucí týmu projektu Housing first

Návrh sociální práce pro zkvalitnění sociální práce s klienty soc. služby **Krizová pomoc**.

Tabulka 21. Doporučení pro praxi, část I - klienti Krizové pomoci

Rozpoznaný problém	Návrh soc. práce	Forma soc. práce	Realizátor soc. práce
Finanční gramotnost	Zvýšení zájmu klientů o hospodaření s penězi	individuální plánování	klíčový pracovník
		individuální odborné finanční a dluhové poradenství beseda	externista: soc. pracovník či právník poradny Dialog, pracovník ÚP Brno
	Informovat o možnosti uložení peněz u sociálních kurátorů	individuální hovory	klíčový pracovník sociální pracovník
dlouhodobé zaměstnání	Zlepšení podmínek pro hledání práce	nástěnka s aktuální nabídkou práce	klíčový pracovník
		poskytnutí PC s internetem	klíčový pracovník
		tvorba životopisů	sociální pracovník externista: pracovník Agapo
	Nácvik práce na PC (internet, email, Word, Excel)	sociální terapeutická činnost	sociální pracovník externista: pracovník Agapo
	Nácvik komunikace, asertivního jednání	individuální plánování individuální pohovory sociální terapeutická činnost	klíčový pracovník sociální pracovník externista: pracovník Agapo
	Zvýšení motivace	individuální plánování individuální pohovory	klíčový pracovník sociální pracovník
		beseda	externista: pracovník Agapo, pracovník ÚP
	Zvýšit motivaci a podporu u chronicky nemocných v podání žádosti o ID, OZZ	individuální plánování individuální pohovory	sociální pracovník
	U invalidních důchodců a OZZ nabídnout práci v družstvu invalidů Myjómi	individuální pohovory osobní představení	sociální pracovník externista: pracovník Družstva invalidů Myjómi
	Zvýšit povědomí o pracovní terapii sociálních kurátorů MMB	individuální pohovory osobní představení	sociální pracovník externista: sociální kurátor MMB
	Tréninková pracovní dílna pro dlouhodobě nezaměstnané či sociálně znevýhodněné	komunitní plánování	sociální pracovník MSKSP externista: sociální pracovník Agapo
Zvýšit povědomí a motivaci k zahlazení záznamu v Rejstříku trestů	individuální pohovory	sociální pracovník	

Tabulka 22. Doporučení pro praxi, část II - klienti Krizové pomoci

Rozpoznání problému	Návrh soc. práce	Forma soc. práce	Realizátor soc. práce
Sociální dávky - zdroj příjmů	zvýšení motivace klientů pro hledání zaměstnání	individuální plánování individuální pohovory	sociální pracovník
		beseda	externista: pracovník Agapo, pracovník ÚP
	zvýšení informovanosti klientů o přednostech zaměstnání na pracovní smlouvu	individuální plánování individuální pohovory	sociální pracovník
		beseda	externista: pracovník Agapo, pracovník ÚP
zvýšení povědomí o možnosti poskytnutí soc. dávky na službu Noclehárna	individuální plánování individuální pohovory	klíčový pracovník sociální pracovník	
Péče o zdraví	Zvýšení povědomí o rizicích souvisejících s užíváním alkoholu	individuální plánování individuální pohovory sociální terapeutická činnost	klíčový pracovník sociální pracovník zdravotníci ČČK
	Zvýšení povědomí o rizicích souvisejících s životem na ulici, zvýšit informovanost o zdravém životním stylu	individuální pohovory individuální pohovory sociální terapeutická činnost časopisy, letáčky	klíčový pracovník sociální pracovník zdravotníci ČČK
	Zvýšení podpory a motivace klientů s nepříznivým zdravotním stavem k návštěvě lékaře	individuální pohovory vystavení žádosti o ošetření	sociální pracovník zdravotníci ČČK
	Chirurgická a interní péče v Nemocnici MB	kooperace	vedoucí OSP MMB ředitel CSS, p. o. ředitel NMB
bydlení	zvýšení informovanosti o možnosti přenocování na noclehárně, podání žádosti o azylové bydlení, sociální byt	individuální plánování individuální pohovory	sociální pracovník
	Zvýšení podpory při zajišťování dokladů potřebných k žádosti o byt	individuální plánování individuální pohovory sociální terapeutická činnost	sociální pracovník externista: sociální kurátor MMB
	Navázání spolupráce s týmem projektu Housing first	kooperace	sociální pracovník vedoucí týmu projektu Housing first

ZÁVĚR

V diplomové práci s názvem „*Bezdomovectví jako fenomén současné společnosti v regionálních podmínkách města Brna*“ jsme se zabývali mapováním příčin vzniku tohoto jevu, popisu problémů a možností při resocializaci mužů a žen bez přístřeší. Téma jsme volili pro jeho aktuálnost, kterou bezdomovectví bezesporu je, s možností náhledu na tuto problematiku z mnoha hledisek.

Cílem diplomové práce bylo koncipovat souhrnnou strukturu informací o problémech při resocializaci osob bez přístřeší s ohledem na sociální službu, kterou využívají, tak aby mohly být využitelné v sociální práci s lidmi bez domova. Bylo zjištěno, že skupiny osob využívající sociální službu Noclehárna a Krizová pomoc jsou rozdílné. Každá z těchto skupin je specifická v příčině vzniku ztráty bydlení a jeho následném řešení. Hlavním předpokladem jakýkoliv snah o řešení tohoto jevu jsou podle Průdkové a Novotného znalosti příčin bezdomovectví (2008, s. 15).

V teoretické části jsme se věnovali především vysvětlení terminologie a základních pojmů, vztahujících se k výzkumu. Definování informací v teoretické části práce proběhlo ve třech oblastech. Nejprve jsme se zabývali vztahem tématu práce k sociální pedagogice, legislativou a typologií bezdomovectví, která napomáhá v porozumění tohoto složitého společenského jevu. Následující část práce se zabývá možnými aspekty vzniku bezdomovectví z pohledu rodiny a jejího prostředí, které je důležité pro formování postojů. Je zde uvedeno jakým způsobem se postoje utváří, mění a jakými charakteristikami se vyznačují. Další pozornost je věnována zdravotním hlediskům, problémům spojených se zaměstnáním, dluhy a trestnou činností. Bytová politika je rozebrána z dílčích hledisek zejména státní bytové politiky, přebývání na ubytovnách a pomoc sociálních služeb. Jsou zde rozebrány přístupy k řešení bezdomovectví cestou Housing ready (bydlení po přípravě), Rapid Re-Housing pro rodiny s dětmi a Housing first pro osoby s vícečetnou či duální diagnózou. Těžištěm třetí části práce jsou nástroje řešení krizové situace člověka, kterými jsou zejména komunitní plánování, sociální práce, sociální služby a pomoc dobrovolníků. Je zde uvedena konkrétní pomoc osobám bez přístřeší poskytovaná ve městě Brně.

V praktické části jsme se zaměřili na realizaci a zhodnocení kvantitativního výzkumného šetření. Pro účely výzkumu byl soubor vytvořen na základě záměrného výběru, kterého se zúčastnili všichni klienti využívající sociální službu Noclehárna a Krizová pomoc MSKSP, CSS, p. o. v měsíci únor 2017, kdy byl výzkum realizován. Prostřednictvím dotazníkového

šetření jsme se snažili najít odpovědi na zvolený cíl, ke kterému se vztahovaly čtyři hypotézy. V úvodní části dotazníku byly zahrnuty otázky zabývající se charakteristikou oslovených respondentů, druhá část se zabývala otázkami, které byly formulovány s ohledem na stanovený cíl práce. Výsledky průzkumu jsme zpracovali do tabulek a grafů. Hypotézy jsme podrobili statistickému testování. Stanovený cíl měl ukázat problémové oblasti, se kterými se potýkají osoby bez přístřeší, a výsledky průzkumového šetření posoudit v závislosti na využívání konkrétní sociální služby. Ve výzkumu první hypotézy se potvrdilo naše očekávání, že mezi postoji klientů sociální služby Noclehárna a Krizové pomoci k projektu Housing first není rozdíl. Většina klientů by se do zmíněného projektu zapojila. U druhé hypotézy zabývající se rozdíly ve finanční gramotnosti vyšla závislost na využívané sociální službě. Jinými slovy: existuje souvislost mezi druhem sociální služby a finanční gramotností. Ve třetí testované hypotéze jsme sledovali závislost postoje klientů sociální služby Noclehárna a Krizové pomoci k alkoholu. Ukázalo se, že mezi skupinami není rozdíl. V poslední testované hypotéze, kde jsme sledovali rozdíly v dostupnosti pracovních příležitostí, se ukázalo, že klienti Noclehárny mají více pracovních příležitostí než klienti Krizové pomoci.

Teoretická data získaná z průzkumného šetření byla užita v návrhu praktických doporučení v sociální práci, která by mohla přispět ke zlepšení podmínek pro resocializaci všem klientům. Doporučení k odstranění zjištěných překážek jsou navrhována pro každou skupinu dle využívání sociální služby zvlášť. V doporučení jsou k problémové oblasti uvedeny konkrétní kroky, které by mohly pomoci jejímu zmírnění, forma sociální pomoci a navržená osoba odpovědná za realizaci. Tým pracovníků bude v průběhu roku 2017 s navrženými doporučeními seznamován a po částech bude zaváděn do praxe v Městském středisku krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní.

Dle našeho názoru jsme udělali maximum pro naplnění stanoveného cíle práce. Domníváme se, že se prostřednictvím statistického zpracování dat a testování hypotéz byly nalezeny odpovědi na výzkumné otázky, avšak výsledek hodnocení ponecháme na laskavém čtenáři. Předpokládáme, že záměr diplomové práce byl naplněn, neboť právě takový výzkum pomůže oblast resocializace osobám bez přístřeší významně obohatit.

Byli bychom rádi, kdyby teoretické výstupy přispěly ke zkvalitnění sociální práce dalších poskytovatelů sociálních služeb zabývajících se pomocí lidem bez domova.

Na samý závěr bychom chtěli uvést, že ve spolupráci s občanským sdružením Agapo, jsme na pracovní skupině komunitního plánování „Osoby ohrožené sociálním vyloučením“ ve městě Brně, navrhli jako jednu z priorit vytvoření tréninkové dílny pro osoby dlouhodobě nezaměstnané, psychicky nemocné či sociálně znevýhodněné. Tento návrh bude začleněn jako trend do budoucna v 5. komunitním plánu města Brna na období 2018–2019.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

4. *komunitní plán sociálních služeb města Brna pro období 2016-2017*, 2015. Brno: Magistrát města Brna, Odbor sociální péče, Oddělení koncepce a plánování služeb, Referát komunitního plánování sociálních služeb. ISBN 978-80-270-0442-3.
- Agapo: pomoc při hledání práce* [online], 2010. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://www.agapo.cz/>
- AKluby* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.akluby.cz>
- Analýza potřebnosti rozvoje sociálních služeb v Brně pro další osoby ohrožené sociálním vyloučením, 2016. In: *Portál sociální péče ve městě Brně* [online]. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: https://socialnipece.brno.cz/useruploads/files/kpss/d%C3%AD1%C4%8D%C3%AD_zpr%C3%A1va_dal%C5%A1%C3%AD_osoby_ohro%C5%BEen%C3%A9_soci%C3%A1ln%C3%ADm_vylou%C4%8Den%C3%ADm.pdf
- Armáda spásy: srdce bohu, ruce lidem* [online], 2016. [cit 2017-01-05]. Dostupné z: <http://armadaspasy.cz/>
- Azylové domy a denní centrum, 2017. *Diecézní charita Brno* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://brno.charita.cz/sluzby-utvaru-azylove-domy-a-denni-centrum/>
- BAJER, Pavel, 2006. Nejsme připraveni na bezdomovectví celých rodin. *Sociální práce/Sociální práca*. 4/2006, s. 3-6. Rozhovor s Antonínem Plachým. ISSN 1213-6204.
- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 1994. *Sociální pedagogika (vybrané problémy)*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě. ISBN 80-223-0817-X.
- BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociální pedagogika ako životná pomoc*. 3. rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislavě. ISBN 978-80-969944-0-3.
- BALÁŠ, Ondřej et al., 2010. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství*. Brno: Centrum sociálních služeb. ISBN 978-80-254-9015-0.
- BALÁŠ, Ondřej et al., 2015. *Zjišťování počtu lidí bez domova 2014*. Brno: Magistrát města Brna. ISBN 978-80-260-8545-4.
- BALVÍN, Jaroslav, 2013. *Teorie výchovy a vzdělávání pro oblast sociální pedagogiky a andragogiky* [online]. Praha: Hnutí R [cit. 2016-10-05]. ISBN 978-80-86798-47-9.

- Dostupné z: <http://jaroslavbalvin.eu/wp-content/uploads/2014/02/Balv%C3%ADn-Teorie-v%C3%BDchovy.pdf>
- BEDNÁŘOVÁ, Zdena a Lubomír PELECH, 2003. *Slabikář sociální práce na ulici: supervize, streetwork, financování*. Brno: Doplněk. Co, jak, proč? ISBN 80-7239-148-8.
- BENJAMINSEN, Lars and Karin EGHOLM, 2016. Comments Denmark - Peer Review on the implementation of 'Housing first' in Belgium (2016) In: *European Commission: Employment, Social Affairs and Inclusion* [online]. [cit. 2016-11-13]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1024&langId=en&newsId=2338&moreDocuments=yes&tableName=news>
- Bílý kruh bezpečí: Pomoc obětem trestných činů v ČR* [online], 2009. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/kontakt/ceska-republika/brno/>
- Brno pokročilo v boji s bezdomovectvím, 2016. In: *Brno* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/brno-pokrocilo-v-boji-s-bezdomovectvim/>
- CELZUS – centrum pro lidi sociálně znevýhodněné, 2017. In: *Diecézní charita Brno*. [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://celsuz.cz/>
- Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace* [online], 2015. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.css.brno.cz/index.php?nav01=7925>
- CIPRO, Miroslav, 1984. *Průvodce dějinami výchovy*. Praha: Panorama.
- Co je komunitní plánování sociálních služeb a kdo jsou jeho aktéři, 2005. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2017-01-04]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/850>
- ČÁMSKÝ, Pavel, Jan SEMBDNER a Dagmar KRUTILOVÁ, 2011. *Sociální služby v ČR v teorii a praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 263 s. ISBN 978-80-262-0027-7.
- ČÁPOVÁ, Hana. Tak si to s nimi vyměňte, říkám kritikům sociálního bydlení. In: *Respekt* [online]. [cit. 2017-01-07]. Rozhovor s Valerií Joovers. ISSN 1801-1446. Dostupné z: <https://www.respekt.cz/spolecnost/tak-si-to-s-nimi-vymente-rikam-kritikum-socialniho-bydleni>
- DAVID, Jan K., 2016. Čtvrtý schod, tady jsme přespávali, provádí bezdomovkyně zákoutími Brna. In: *iDNES.cz/ Brno a jižní Morava* [online]. 13. května 2016 [cit. 2017-

- 01-07]. Dostupné z: http://brno.idnes.cz/bezdomovci-provadi-brnem-0h3-/brno-zpravy.aspx?c=A160513_2245986_brno-zpravy_vh
- Dlouhodobě nezaměstnaní, 2016. In: *Armáda spásy: srdce bubu, ruce lidem* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://armadaspasy.cz/pomahamevam/zamestnavani/dlouhodobě-nezamestnani/>
- Drom: romské středisko* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.drom.cz/>
- Důvody záměru a návrh systému Koncepce sociálního bydlení* [online]. Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/20787/Navrh_systemu_socialniho_bydleni.pdf
- FAZEL, Seena, John R. GEDDES a Margot KUSHEL, 2014. The health of homeless people in high-income countries: Descriptive epidemiology, health consequences, and clinical and policy recommendations. *The Lancet* [online]. 384 (9953), 1529-40 [cit. 2017-01-05]. DOI: [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61132-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61132-6)
- Food not Bombs* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <https://food-not-bombs.cz/>
- HAASOVÁ, Jana, 2005. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*. 1 vydání. Olomouc: Univerzita Palackého. ISBN 80-244-1238-1.
- HÁLA, Jaroslav, 2005. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. ISBN 80-7040-815-4.
- HAYES, Nicky, 1998. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál. Studium. ISBN 80-7178-198-3.
- HRADECKÝ, Ilja, 2004. Jak spočítat bezdomovce. *Sociální práce*. 2004/4, 103-117. ISSN 1213-6204.
- HRADECKÝ, Ilja, 2006. „Je tu zima, zmrznou další bezdomovci“. *Literární noviny*. Č. 50. s. 3. ISSN 1210-0021.
- HRADECKÝ, Ilja, 2007. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje. ISBN 978-80-86451-13-8.
- HRADECKÝ, Ilja et al., 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020* [online]. Praha [cit. 2016-10-15]. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/file/8471/>

- HRADEČTÍ, Vlastimila a Ilja, 2006. *Bezdomovectví – extrémní vyloučení* [online]. Praha: Naděje [cit. 2016-12-15]. Dostupné z: http://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/1996bezdomovstvi_exv.pdf
- HRONCOVÁ, Jolana, Ingrid EMMEROVÁ a Blahoslav KRAUS, 2008. *K dějinám sociální pedagogiky v Evropě*. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7414-072-3.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1369-4.
- In Iustitia: pomoc obětem násilí z nenávisti* [online]. 2016 [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.in-ius.cz/>
- IQ Roma Servis, z. s.* [online], 2012. Brno [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.iqrs.cz>
- JANEBOVÁ Radka a Martin SMUTEK (eds.), 2008. *Posuzování životní situace v sociální práci*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-419-4.
- JANOŠKOVÁ, Klára a Dana NEDĚLNÍKOVÁ, 2008. *Profesní dovednosti terénních sociálních pracovníků: sborník studijních textů pro terénní sociální pracovníky*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-504-1.
- JANSOVÁ, Dagmar, 2013. Krizová pomoc. *Sociální služby*. Č. 8-9, s. 20-21. ISSN 1803-7348.
- Jihomoravské regionální centrum pro podporu integrace cizinců* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.cizincijmk.cz>
- KADLEČÍK, Peter, 2013. *Šlapaje ulicou: rôzne prístupy v terénnej sociálnej práci s ľuďmi bez domova*. Bratislava: Proti prúdu. ISBN 978-80-971154-0-1.
- KELLER, Jan, 2011. *Tři sociální světy: sociální struktura postindustriální společnosti*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON). Studie. ISBN 978-80-7419-044-5.
- KOHOUTEK, Rudolf, Irena OCETKOVÁ a Jaroslav ŠTĚPANÍK, 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM. ISBN 80-7204-064-2.
- Komunita Sant'Egidio* [online], 2017. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.santegidio.cz/>

- Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020* [online], 2013. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/16157/koncepce.pdf>
- Koncepce sociálního bydlení ČR 2015-2025, 2017. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/27240>
- KOPŘIVOVÁ, Jana, 2006. Návrat ztracené důstojnosti. *Sociální práce*. Č. 4, s. 17. ISSN 1213-6204.
- KOSORIN, Pavel, 2015. Prevence bezdomovectví v Brně. *Sociální služby*. Č. 2, str. 30-31. ISSN 1803-7348.
- KOTÝNKOVÁ, Magdalena, 2007. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica. ISBN 978-80-245-1302-7.
- KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-807367-383-3.
- KRAUS, Blahoslav a Jolana HRONCOVÁ, 2007. *Sociální patologie*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-896-3.
- KRAUS, Blahoslav a Petr SÝKORA, 2009. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno.
- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ, 1997. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia.
- KREBS, Vojtěch et al., 2015. *Sociální politika*. 6., přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2.
- LAŠEK, Jan, 2003. *Kapitoly ze sociální psychologie I.: pracovní texty pro studenty Doplnkového pedagogického studia č. 3*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-533-9.
- Lidé po celém Česku plní košíky pro lidi v nouzi, 2016. In: *Novinky.cz*. [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/420489-lide-po-celem-cesku-plni-nakupni-kosiky-pro-lidi-v-nouzi.html>
- Listina základních práv a svobod, 1993. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016- 11- 10]. Dostupný z: <https://portal.gov.cz>

- Lotos – doléčovací centrum, o. p. s.* [online], 2010-2012. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://lotos-brno.cz/>
- LUX, Martin, Martina MIKESZOVÁ a Petr SUNEGA, 2010. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Vyd. 2. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-176-7.
- LUX, Martin a Tomáš KOSTELECKÝ, 2011. *Bytová politika: teorie a inovace pro praxi*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON) v koedici se Sociologickým ústavem AV ČR. Studijní texty. ISBN 978-80-7419-068-1.
- Magdalenium: pomoc obětem domácího násilí* [online], 2017. [cit 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.magdalenium.cz/>
- MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ, 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 175 s. ISBN 978-80-262-0090-1.
- MAREŠ, Petr, 2004. *Chudoba v České republice v datech: (šetření sociální situace domácností) : dílčí studie projektu o možnostech monitorování chudoby v ČR*. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno. ISBN 80-239-3801-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003a. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2003b. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2007. *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.
- MATOUŠEK, Oldřich, 2012. *Základy sociální práce*. Vyd. 3. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0211-0.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MATOUŠEK, Oldřich a Andrea KROFTOVÁ, 1998. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-226-2.
- MOŽNÝ, Ivo, 2002. *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 250 s. ISBN 80-86429-05-9.

- Můj pes a já – oba bez domova, 2017. In: *Facebook* [online]. 5. ledna 2017 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: www.facebook.com/pesajabezdomova
- Můj pes a já: spolek opět pomůže zvířatům i lidem bez domova, 2016. In: *Brněnský deník: Rovnost*. Autor uveden pod zkratkou: Pam. Č. 284. s. 3. ISSN 1802-0887.
- NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
- Národní potravinová sbírka byla rekordní, 2016. *Brněnský deník: Rovnost*. Autor uveden pod zkratkou: pr. Č. 267, s. 10. ISSN 1802-0887.
- Nocleženku dostalo 200 lidí. *Brněnský deník: Rovnost*. Autor publikuje pod zkratkou: haf. 2017, č. 22. s. 3. ISSN 1802-0887.
- NOVÁK, Karel A. a Roman MATOUŠEK, 2016. Analýza dopadů opatření rapid rehousing pro rodiny s dětmi na veřejné rozpočty. In: *Platforma pro sociální bydlení* [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: http://www.socialnibydeni.org/sites/default/files/publicFiles/SOUBORY/2016/10/06/10-44-40/3_cbarrh_161003_1str.pdf
- Nový Prostor* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.novyprostor.cz>
- Občanská poradna Brno* [online], 2011. [cit. 2017 1 10]. Dostupné z: <http://www.poradnabrno.eu/>
- Oddělení sociální prevence pro mladistvé a mladé dospělé, Odboru sociální péče Magistrátu města Brna* [online], 2013 – 2016. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.socialniprevence.cz>
- Oddělení sociální prevence a pomoci, 2014. In: *Brno* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-socialne-kulturni-a-dopravy/odbor-socialni-pece/oddeleni-socialni-prevence-a-pomoci/>
- O nás. *Domov pro seniory Kociánka* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <http://www.koc.brno.cz/o-nas>
- Organizace pro pomoc uprchlíkům* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.opu.cz>
- PAULÍK, Karel, 2002. *Psychologické poradenství v sociální práci*. 1 vyd. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-615-2.

- PEKÁRKOVÁ, Andrea, 2013a. Sociálně-zdravotní problematika bezdomovectví. *Sociální služby*. Č. 12, s. 16-17. ISSN 1803-7348.
- PEKÁRKOVÁ, Andrea, 2013b. Zdraví osob bez domova. *Sociální služby*. Č. 8 - 9, s. 29 – 31. ISSN 1803-7348.
- Persefona* [online], 2015. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.persefona.cz>
- Platforma pro sociální bydlení* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.socialnibydeni.org/>
- Plná schránka upozorní, že byt je prázdný, 1999. In: *iDnes.cz* [online]. [cit. 2016-11-20]. Autor článku uveden pod zkratkou: ma. Dostupné z: http://bydeni.idnes.cz/plna-schranka-upozorni-ze-byt-je-prazdny-ffx-/dum_osobnosti.aspx?c=990520_222917_dumabyt_bac
- Podané ruce* [online], 1995 – 2017. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.podaneruce.cz/>
- Pomoc v hmotné nouzi 2015. In: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2016-10-20]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz>, <http://www.mpsv.cz/cs/5>
- Pomoc lidem bez střechy nad hlavou, 2013. In: *Brno* [online]. [cit. 2017-01-06]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/pomoc-lidem-bez-strechy-nad-hlavou/>
- Poradna Dialog, z. s.: poskytovatel odborného sociálního poradenství* [online], 2016. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.poradnadiolog.cz/>
- Potravinová banka, 2010. In: *Česká federace potravinových bank* [online]. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.potravinovabanka.cz/cfpb/>
- Potravinová banka pro Brno a Jihomoravský kraj* [online], 2014. [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <http://www.foodbankbrno.cz/>
- Prah Jižní Morava* [online], 2017. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.prah-brno.cz/>
- PRINZ, Petr, 2013. *Bezdomovectví v kontextu kriminality: sborník z konference pořádané Charitou Olomouc u příležitosti 11. ročníku "Dnů o bezdomovectví" a v rámci oslav 20. výročí činnosti Charity Olomouc : [Olomouc, 14. listopadu 2012]*. Olomouc: Charita Olomouc. ISBN 978-80-905260-2-0.

PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ, 2008. *Bezdomovectví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-100-0.

Příručka dobré praxe v oblasti komunitního plánování sociálních služeb, 2013. Brno: Jiho-moravský kraj.

Rapid Re-Housing, © 2016. In: *The homeless hub: Rescues Matters Finding Solutions to Homelessness* [online]. Canadian Observatory on Homelessness. [cit. 2017-01-16]. Dostupné z: <http://homelesshub.ca/solutions/housing/rapid-re-housing>

Rozkoš bez rizika [online], 2010 – 2017. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.rozkosbezrizika.cz/>

ŘEZÁČ, Jaroslav, 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.

ŘEŽÁBKOVÁ, Iva, 2015. Koordinovaný přístup k sociálně vyloučeným lokalitám: Zápis č. 4: Pracovní skupina bydlení – workshop s Katerine Gale. In: *Portál sociální péče ve městě Brně* [online]. KPSS. [2017-01-15] Dostupné z: https://socialnipece.brno.cz/useruploads/files/kpsvl/zapis_ps_bydleni_4.docx

Sborník z konference "Zdravotnická péče a bezdomovectví": (obtíže, možnosti, cesty a výzvy) : Olomouc, 4. prosince 2008, 2008. Olomouc: Charita Olomouc. ISBN 978-80-254-3656-1.

Sdělení ministerstva zahraničních věcí 15/2000 Sb. s. m. Dodatkový protokol k Evropské sociální chartě [online]. [cit. 2016-11-25]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1219/esch_dp.pdf

Sdělení ministerstva zahraničních věcí 14/2000 Sb. s. m. o Evropské sociální chartě [online]. Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 2017-01-03]. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/Umluvy/Evropska_soc_ialni_charta.pdf

Sdružení pěstounských rodin [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.pestouni.cz/>

SNOPEK, Jan a kol., 2014. *Systém sociálního bydlení v České republice: Poziční dokument Platformy pro sociální bydlení* [online]. [cit. 2016-12-14]. Dostupné z:

http://www.socialnibydeni.org/sites/default/files/publicFiles/SOUBORY/2015/01/20/21-20-53/pozicni_dokument_psb_140917.pdf

SOKOL, Radek a Věra TREFILOVÁ, 2008. *Sociální pracovník v rezidenčních zařízeních sociálních služeb*. Praha: ASPI. Meritum Segment. ISBN 978-80-7357-316-4.

SOZE: *Sdružení občanů zabývající se emigranty* [online]. [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: <http://www.soze.cz/>

Společné memorandum o sociálním začleňování: [Česká republika] [online], 2004. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí [cit. 2016-11-25]. ISBN 80-86552-81-0. Dostupné z: <http://www.mepco.cz/data/Spolecne%20memorandum%20o%20socialnim%20zacle novani.pdf>

Standard č. 1: Cíle a způsob poskytování sociálních služeb, Krizová pomoc, 2015. Brno: Městské středisko krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní.

Strategie sociálního začleňování 2014-2020, 2014. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí. ISBN 978-80-7421-080-8.

Střednědobý plán rozvoje sociálních služeb v Jihomoravském kraji na období 2015 – 2017, 2014. Brno: Jihomoravský kraj.

SVOBODA, Jakub, 2016. Nový zákon má zarazit lichváře. Ti už ale vědí, jak ho obejít. In: *Novinky.cz* [online]. 1. 12. 2016 [cit. 2017-01-05]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/finance/421960-novy-zakon-ma-zarazit-lichvare-ti-uz-ale-vedi-jak-ho-obejit.html>

ŠTĚCHOVÁ, Markéta, Marina LUPTÁKOVÁ a Bedřiška KOPOLDOVÁ, 2008. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-069-4.

ŠUPKOVÁ, Danuše a kol., 2007. *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Grada: Praha. ISBN 978-80-247-2245-0.

TOMEŠ, Igor, 2011. *Obory sociální politiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-868-5.

- TRBOLA, Robert a Tomáš SIROVÁTKA, 2006. *Efektivnost sociálních transferů při eliminaci chudoby v České republice*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí. ISBN 80-87007-02-6.
- USTOHALOVÁ, Jana, 2016. Aby lidé v Brně neumírali na ulici. In: *iDnes.cz*. [online]. [cit. 2017-01-10] Dostupné z: http://brno.idnes.cz/zarizeni-pro-bezdomovce-mostecka-brno-dha-/brno-zpravy.aspx?c=A160711_2258897_brno-zpravy_krut
- VÁGNEROVÁ, Marie, 2002. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vydání. Praha: Portál. ISBN 80-7178-678-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie, Ladislav CSÉMY a Jakub MAREK, 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2209-5.
- VEČEŘA, Miloš, 1996. *Sociální stát: východiska a přístupy*. Vyd. 2. upr. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-85850-16-8.
- Veřejný závazek, 2016. In: *Armáda spásy: srdce bohu, ruce lidem* [online]. [cit. 2017-01-02]. Vnitřní směrnice č. 1a. Dostupné z: http://armadaspasy.cz/wp-content/uploads/2016/05/SMER1a_VEREJ_ZAVAZ.pdf
- VÍZDAL, František, 2009. *Základy psychologie*. Brno: Institut mezioborových studií.
- VÍZDAL, František, 2010. *Sociální psychologie I*. Brno: Institut mezioborových studií.
- VODÁČKOVÁ, Daniela, 2002. *Krizová intervence: [krize v životě člověka: formy krizové pomoci a služeb]*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-696-9.
- Všeobecná deklarace lidských práv. In: *Lidská práva* [online]. [cit. 2016-11-05]. Dostupné z: <http://www.lidskaprava.cz/student/uvod-do-lidskych-prav/clanky/vseobecna-deklarace-lidskych-prav>)
- Vyhláška 120/1976 Sb. o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016-10-25]. Dostupné z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=33345&nr=120~2F1976&rp=15#local-content>
- VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK, 1997. *Sociální psychologie*. Praha: ISV. Psychologie. ISBN 80-85866-20-X.

WILDMANNOVÁ, Mirka, 2005. *Sociální politika: distanční studijní opora*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 80-210-3657-5.

Zákon 133/2000 o evidenci obyvatel. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016-10-14].

Dostupný z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=133~2F2000&rpp=15#seznam>

Zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016-11-12]. Dostupný z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=108~2F2006&rpp=15#seznam>

Zákon 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016 10 16]. Dostupné z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=111~2F2006&rpp=15#seznam>

Zákon 89/2012 občanský zákoník. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2016-11-12].

Dostupný z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=89~2F2012&rpp=15#seznam>

Zákon 257/2016 Sb. o spotřebitelském úvěru. In: *Portál veřejné správy* [online]. [cit. 2017-01-12]. Dostupný z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=257~2F2016&rpp=15#seznam>

Životní a existenční minimum, 2016. In: *Integrovaný portál MPSV* [online]. [cit. 2016-12-01]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/zivotni_min

ŽLEBEK, Jan, 2016. Hledají spolubydlící: Zn. Důchodce. *Brněnský deník: Rovnost*. Č. 233. s. 1. ISSN 1802-0887.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

CSS, p. o.	Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace.
ID	Invalidní důchod.
MMB	Magistrát města Brna.
MSKSP	Městské středisko krizové sociální pomoci pro osoby v extrémní sociální tísní.
NMB	Nemocnice Milosrdných bratří.
OSK	Oddělení sociálních kurátorů.
OZZ	Osoba zdravotně znevýhodněná.
ÚP	Úřad práce.

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1. Otázka 1. Věkové rozvržení sledovaného souboru dle věku.	70
Graf 2. Otázka 2. Rozdělení sledovaného souboru na základě pohlaví.	71
Graf 3. Otázka 3. Rozdělení sledovaného souboru na základě rodinného stav. 7	72
Graf 4. Otázka 4. Rozdělení sledovaného souboru na základě vzdělání.	73
Graf 5. Otázka 6. Rozdělení sledovaného souboru na základě délky života bez domova.	74
Graf 6. Otázka 7. Rozdělení sledovaného souboru na základě příčinný ztráty domova.	75
Graf 7. Otázka 8. Rozdělení sledovaného souboru na základě způsobu zajištění finančních prostředků.	77
Graf 8. Otázka 9. Rozdělení sledovaného souboru na základě dostatku finančních prostředků.	78
Graf 9. Otázka 10. Rozdělení sledovaného souboru na základě způsobu příjmu	80
Graf 10. Otázka 11. Rozdělení sledovaného souboru na základě subjektivní překážky bránící v zaměstnání.	81
Graf 11. Otázka 12. Rozdělení sledovaného souboru na základě potíží s hledáním zaměstnáním.	82
Graf 12. Otázka 13. Rozdělení sledovaného souboru na základě postoji k alkoholu.	84
Graf 13. Otázka 14. Rozdělení sledovaného souboru na základě informovanosti s projektem sociální bydlení	86
Graf 14. Otázka 15. Rozdělení sledovaného souboru na základě zájmu o zapojení do projektu zaměřeného na zajištění stálého bydlení	87

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Otázka 1. Věkové rozvržení sledovaného souboru dle věku.	70
Tabulka 2. Otázka 2. Respondent z hlediska pohlaví.	71
Tabulka 3. Otázka 3. Rodinný stav respondenta.	71
Tabulka 4. Otázka 4. Nejvyšší dosažené vzdělání respondenta.	72
Tabulka 5. Otázka 5. Kde v současné době respondent přespává.	73
Tabulka 6. Otázka 6. Jak dlouho je respondent bez domova.	74
Tabulka 7. Otázka 7. V čem spatřuje respondent příčinu ztráty domova.	75
Tabulka 8. Otázka 8. Jakým způsobem si respondent zajišťujete finanční prostředky.	77
Tabulka 9. Otázka 9. Vystačí si respondent s příjmem.	78
Tabulka 10. Hospodaření s finančními prostředky.	79
Tabulka 11. Otázka 10. Jakým způsobem si respondent přivydělává.	80
Tabulka 12. Otázka 11. Jaká překážka brání respondentu v udržení zaměstnání.	81
Tabulka 13. Otázka 12. Jak respondent vnímá potíže s hledáním zaměstnání.	82
Tabulka 14. Dostupnost pracovních příležitostí.	83
Tabulka 15. Otázka 13. Jaký je názor respondenta k postoji užívání alkoholu.	84
Tabulka 16. Postoj k užívání k alkoholu.	85
Tabulka 17. Otázka 14. Znalost projektu města Brna zaměřeného na sociální bydlení Housing first – nejprve bydlení“.	86
Tabulka 18. Otázka 15. Zájem respondenta o projekt „Housing first – nejprve bydlení“.	87
Tabulka 19. Postoji k projektu Housing first.	88
Tabulka 20. Doporučení pro praxi - klienti Noclehárny.	97
Tabulka 21. Doporučení pro praxi, část I - klienti Krizové pomoci.	98
Tabulka 22. Doporučení pro praxi, část II - klienti Krizové pomoci.	99

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Dotazník k průzkumnému šetření
- P II Typologie bezdomovství ETHOS
- P III Komplexní model práce s bezdomovci – *Vícestupňový model s návrhem efektivního propojení všech součástí procesu bezdomovství*
- P IV Model zaměřený nejprve na bydlení
- P V Porovnání trajektorií podle doby bezdomovství v současnosti a podle návrhu – Komplexní model práce s bezdomovci

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK K PRŮZKUMNÉMU ŠETŘENÍ

Vážený respondente, dovoluji si Vás požádat o vyplnění anonymního dotazníku, který bude sloužit jako podklad k vypracování diplomové práce. Pokud není uvedeno jinak, **zakřížkujte jednu z nabízených variant** u každé otázky. Dotazník je zcela anonymní, zaručuji Vám naprostou diskrétnost, slouží výhradně pro účely mé práce.

V úvodu Vás prosím o několik informací o Vás:

1) Věk: .....

2) Pohlaví:

- Muž
- žena

3) Rodinný stav:

- Svobodný/á
- Ženatý/vdaná
- Rozvedený/á
- Vdovec/vdova

4) Nejvyšší dosažené vzdělání:

- Základní (ukončená základní škola)
- Vyučen/á (bez maturity)
- Střední škola s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské

5) Kde v současné době přespáváte:

- Noclehárna
- Noční krizová pomoc (strávení noci na židli v zařízení sociálních služeb)
- Chata
- Squat
- Ve sklepě, na půdě
- U známých, v kanceláři
- Ve svém příbytku venku (ve stanu, pod mostem, v lese apod.)
- Na nádraží, na lavičce
- Jinde (uveďte) .....

6) Jak dlouho jste bez domova:

- Méně než půl roku
- Do roku
- Do dvou let
- Do 4 let
- Do 6 let
- Více jak 6 let

7) V čem spatřujete příčinu, že jste ztratil/a domov:

- Problémy v rodině, neshody s rodiči
- Rozvod/ rozchod s partnerem
- Odchod z dětského domova/výchovného ústavu
- Výkon trestu
- Ztráta zaměstnání
- Nedostatek finančních prostředků
- Dluhy
- Závislost na alkoholu/drogách/ automatech
- Rozhodl/a jsem se dobrovolně
- Jinak (uveďte) .....

8) Jakým způsobem si zajišťujete finanční prostředky?

- Prací
- Podporou v nezaměstnanosti
- Sociálními dávkami
- Invalidní důchod
- Starobní důchod
- Trestnou činností
- Jinak (uveďte) .....

9) Vystačíte si s příjmem?

- Ano, nepůjčuji si
- Půjčuji si výjimečně
- nevystačím
- Ne, půjčuji si vícekrát do roka
- Ne, půjčuji si pravidelně

10) Jakým způsobem si vyděláváte?

- Zaměstnání na pracovní smlouvu
- Příležitostná brigáda
- Žebrání
- Sběr odpadu

- Práce na černo
- Nevydělávám
- Jinak (uveďte) .....

11) Jaká překážka Vám brání v udržení zaměstnání?

- Pravidelná pracovní doba
- Požívání alkoholu, drog
- Délka pracovní doby (8 hodin je mnoho)
- Zdravotní důvody
- Pracovat se mi nevyplatí, pobírám sociální dávky
- Měl/a bych exekuci na plat
- Nechci pracovat
- Záznam v rejstříku trestů
- Jiné (uveďte) .....

12) Máte potíže při hledání zaměstnání?

- Nemám problém
- Občas mám problémy
- Mám velké problémy

13) Jaký je Váš postoj k alkoholu?

- Alkohol pomáhá zmírnit problémy
- Pravidelné pití škodí, občas lze udělat výjimku
- Pitím alkoholu se problémy nevyřeší
- Alkohol škodí vždy

14) Znáte projekt města Brna zaměřený na sociální bydlení „Housing First – nejprve bydlení“?

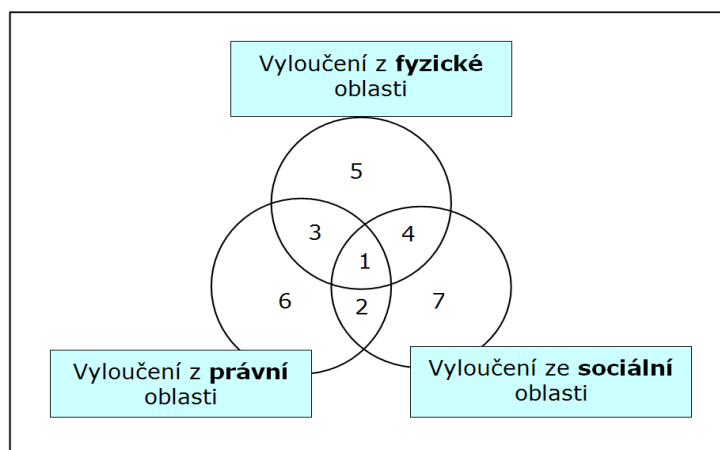
- Ano
- Ne
- Slyšel jsem o tom, ale nevím, o co se jedná

V projektu „Housing First – nejprve bydlení“ město Brno poskytuje lidem bez domova sociální byty s jedinou podmínkou: aktivně řešit svoji nepříznivou sociální situaci (zaměstnání, dluhy, závislost atd.) za pomoci týmu odborníků.

15) Chtěl/a byste se zapojit do projektu „Housing first – nejprve bydlení“?

- Ano, mám zájem
- Mám zájem o stálé bydlení, ale nechci nic řešit
- Nemám zájem

PŘÍLOHA P II: TYPOLOGIE BEZDOMOVSTVÍ ETHOS

Oblasti bezdomovství a vyloučení z bydlení

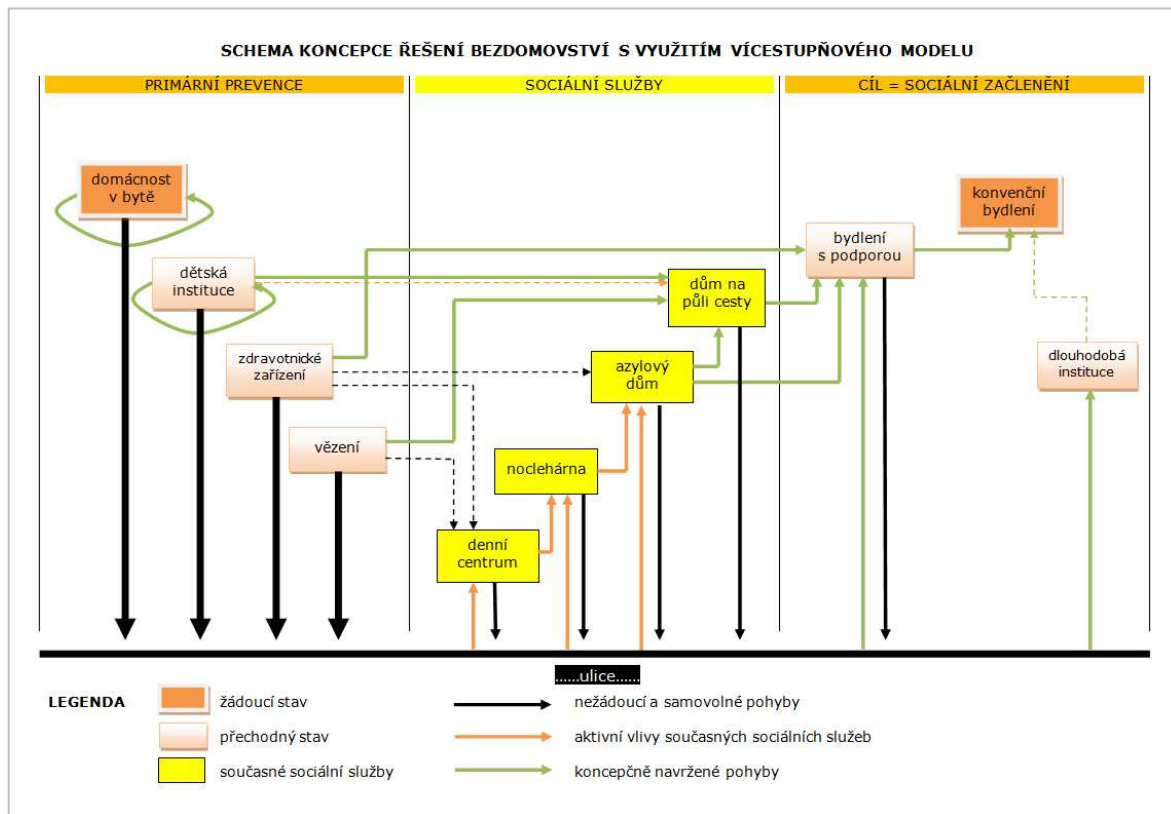
Č.	Konceptní kategorie	Fyzická oblast	Právní oblast	Sociální oblast
1.	Bez střechy	Žádné obydlí (střecha)	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
2.	Bez domova	Má místo k bydlení, vhodné k obývání	Žádný právní nárok na užívání prostoru (vlastnictví, užívací právo)	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
3.	Nejisté a nevyhovující bydlení	Má místo k bydlení (nejisté a/nebo nevhodné k obývání)	Žádná jistota užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
4.	Nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy
5.	Nevyhovující bydlení (jisté užívací právo)	Nevyhovující bydlení (nezpůsobilé k obývání)	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Má prostor pro sociální vztahy
6.	Nejisté bydlení (vhodné k obývání)	Má místo k bydlení	Žádná jistota užívacího práva ztráta vlastnictví	Má prostor pro sociální vztahy
7.	Sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení	Má místo k bydlení	Má právní nárok a/nebo jistotu užívacího práva	Žádný soukromý a bezpečný osobní prostor pro sociální vztahy

Sedm teoretických oblastí bezdomovství

Zdroj: HRADECKÝ, Iija et al., 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepte práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 18–19

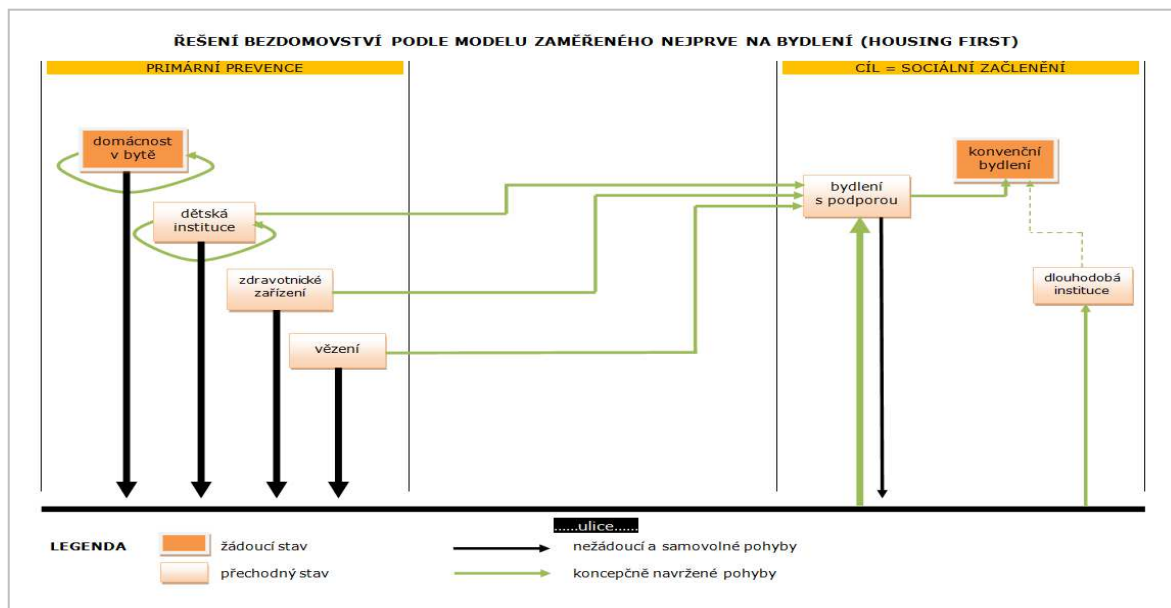
PŘÍLOHA P III:

Komplexní model práce s bezdomovci – Vícestupňový model s návrhem efektivního propojení všech součástí procesu bezdomovství

Zdroj: Zdroj: HRADECKÝ, Ilja et al., 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 27

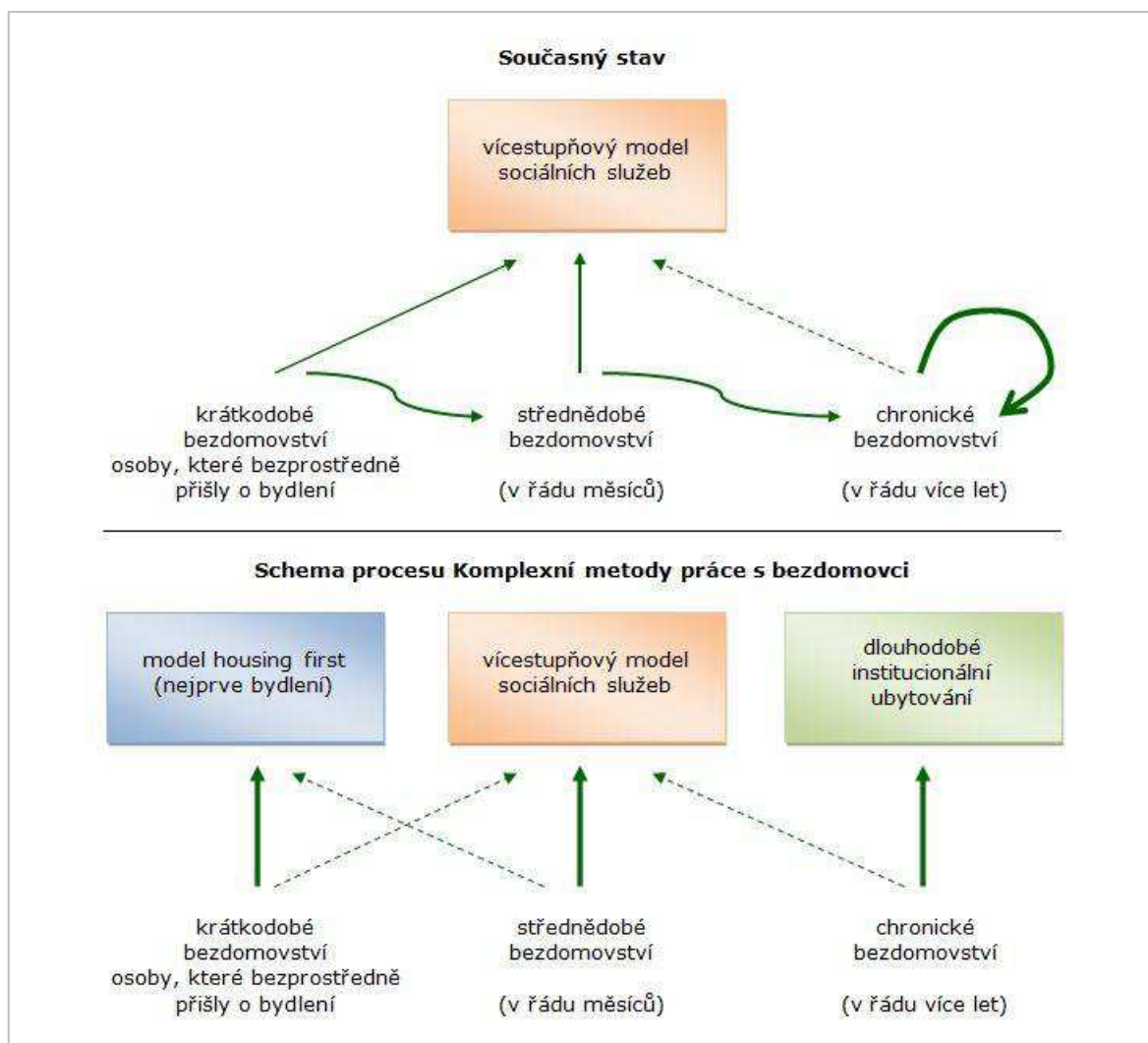
PŘÍLOHA P IV: Model zaměřený nejprve na bydlení – Housing first

Zdroj: Zdroj: HRADECKÝ, Ilja et al., 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 27

PŘÍLOHA P V:

Porovnání trajektorií podle doby bezdomovství v současnosti a podle návrhu – Komplexní model práce s bezdomovci

Zdroj: Zdroj: HRADECKÝ, Ilja et al., 2012. *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*, s. 34